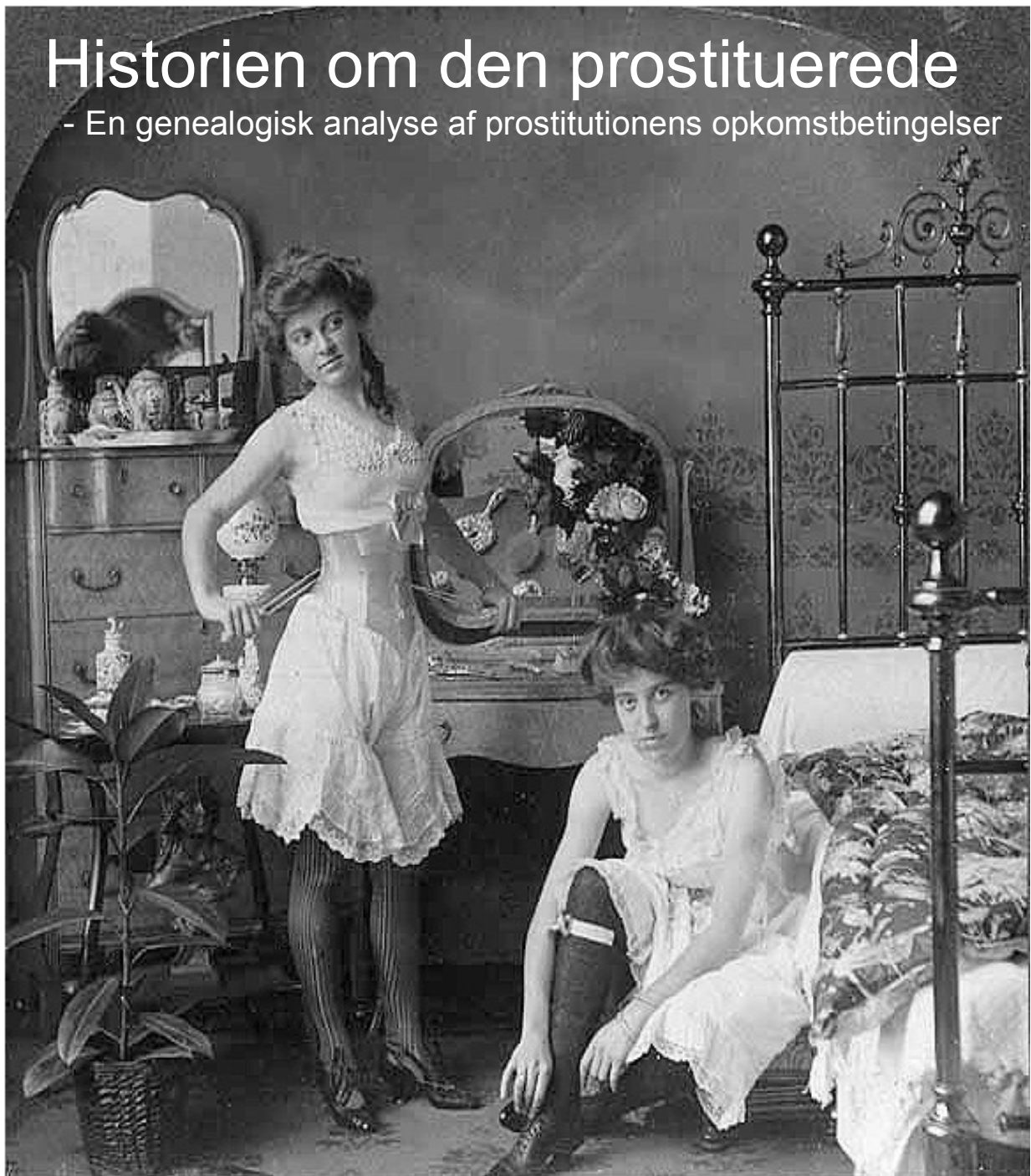

Historien om den prostituerede

- En genealogisk analyse af prostitutionens opkomstbetingelser

Kandidatafhandling
Copenhagen Business School
Institut for Ledelse & Filosofi
Politisk Kommunikation & Ledelse
Vejleder: Kaspar Villadsen

Anne Walsøe

Antal anslag: 179659
Antal normalsider: 79

Executive summary

This master's thesis investigates, from a sociological viewpoint, how society observes the female prostitute as a phenomenon, and how she has been formed by different handling strategies over time. The motivation for unfolding this subject has its source in the wondering about how the prostitute has become an object of so many societal problematisations today. Why does there seem to be such a massive need to achieve knowledge about, discuss and handle prostitution in our society today. How did the prostitute become an object that everybody seems to have an opinion about? Why is it so hard to figure out how to handle her, why does she need to be handled at all, and why is the prostitute and the customer always so absent in the discussion about prostitution?

This thesis answers the question: *How has the prostitute been formed by certain dispositifs over time?*

This question has been sought answered based on a Foucault inspired analysis with an emphasis on his two analytical concepts; genealogy and the dispositif. These concepts have formed the analysis on how the modern perception of the prostitute has emerged, from when she first appeared in Danish legislation in 1496 up until the end of the regulated prostitution in 1906. The analysis shows how our perception of the phenomenon *the prostitute* today has been formed by former strategies, concerning the risk of infection she was considered to be, both in terms of health *and* morality. It also shows how she on one hand was the object of severe investigating and production of knowledge by the police, authorities and medical science, while she at the same time was restricted, suppressed and made taboo. This double mechanism began in the 19th century and is now reoccurring in the handling of the prostitute today – although in a different form. Finally the analysis also documents a trail back in time that explains how the prostitute has become one of the *monsters* of our time. Today she appears as such in the form of a victim, whereas formerly she was perceived as a monster because of her incorrigible, wrong and unnatural behaviours. In both cases, it is the perception of her nature as monstrous, that explains how she both then and now is considered illegitimate, and therefore can be viewed by society as a subject without the same legal rights as others.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNINGSKAPITEL	5
1.1 DEN MODERNE PROSTITUEREREDE	5
1.2 PROBLEMFELT	8
2. PROBLEMFÖRMULERING	8
3. ANALYSESTRATEGI	8
3.1 IAGTTAGELSESPUNKT	9
3.2 PROGRAMMET	10
GENEALOGIEN	11
DISPOSITIVET	13
EN TREDJE DIMENSION	14
AFGRÆNSNING	15
KILDER	16
OPERATIONALISERING	18
4. GENEALOGISK ANALYSE AF PROSTITUTIONENS OPKOMST	19
4.1 KRÆNKELSE AF GUD, KONGE OG FÆDRELAND	19
DEN PROSTITUEREREDE SOM SMITTESPREDER	20
REFORMATIONENS STRAF	21
RETSFORHOLDET ÆNDRES GRADVIST	24
4.2 DELKONKLUSION	28
4.3 DEN POTENTIELLE FARE	30
SPØRGSMÅLET OM INDSKRIVNINGEN	33
SAMMENVÆVNINGEN AF MEDICIN, LOV OG RELIGION	36
4.4 DELKONKLUSION	38
4.5 DE HEMMELIGE PROSTITUEREREDE FREM I LYSET	39
ET SPØRGSMÅL OM KØN	43
BESKYTTELSE AF DET VELANSTÆNDIGE	46
4.6 DELKONKLUSION	50
SÆDELIGHEDSSKANDALEN	54
DEN REGLEENTEREDE PROSTITUTION UNDER OPLØSNING	55
LOVGIVNINGEN FORTSÆTTER	60
4.7 DELKONKLUSION	61
5. DISKUSSION AF DEN MODERNE PROSTITUEREREDE	63
OPTAGET AF KØNSSÆDELIGHEDEN	63
PRAKSIS AFVIGER FRA LOVEN	65
HVEM SKAL HÅNDHÆVE?	66
HVAD VI MÅ VIDE FOR AT HANDLE	68
UNDGÅ PROSTITUTIONEN	69
NUTIDENS MØNSTRE	70

6. KONKLUSION	73
7. LITTERATURLISTE	77
BØGER	77
LOVE OG FORORDNINGER	80
ARTIKLER	81
NETARTIKLER	81
BILAG 1	83
BILAG 2	86

1. Indledningskapitel

I dette speciale søges der svar på, hvilke opkomstbetingelser 'den prostituerede' som fænomen har haft i Danmark. Herved forsøges at kaste lys over, hvorfor den prostituerede i dag er så massivt omgivet af problematiseringer.

1.1 Den moderne prostituerede

Prostitution omtales ofte som værende 'verdens ældste erhverv'¹, indhyllet i 'myter', og et fænomen vi som samfund aldrig helt kan slippe fri for. Eksempelvis udtaler Socialdemokraternes Mette Frederiksen at "*Myterne står i kø, når talen falder på prostitution. Mange af dem er sejlivede.*"², mens Maja Holst, formand for KFUK's sociale arbejde, skriver at "*Vi er ikke så blåøjede, at vi tror, vi kan afskaffe prostitution*"³. Disse udsagn er blot et udpluk af mange, som dels vidner om at prostitution ikke er et nyt fænomen, men tværtimod trækker lange tråde tilbage i tiden, og dels at prostitution betragtes som så sejlivet, at det er noget, vi som samfund aldrig kan slippe af med.

Når prostitutionen nu hverken betragtes som noget nyt, eller noget vi kan undgå at have i samfundet, ville det være nærliggende at slutte, at prostitution så måtte være noget, vi som samfund efterhånden havde formået at forholde os til. Når vi har haft prostituerede i vores land længere end vi har haft Dannebrog, tænker man, at prostitutionen efterhånden burde være blevet accepteret, eller at der i det mindste var opstået en enighed om, hvordan den skulle håndteres. Det er dog langt fra tilfældet. Prostitution synes hverken at være blevet mindre relevant at forholde sig til eller diskutere med tiden – tværtimod. Det er, som om prostitutionen i stadig stigende grad formår at skille vandene og formår at blive genstand for debat, politisering og stillingtagen. Vi ser eksempelvis hvordan diverse teater- og danseopsætninger⁴ har prostitution som tema, høringer og debatprogrammer⁵ om prostitution er efterhånden blevet dagligdag, mens kendisser 'tager stilling'⁶ og holder fundraising-fester

¹ Illustreret Videnskab, *Er prostitution verdens ældste erhverv?*, IV nr. 16/2003 s. 10, Netartikel 1

² - Mette Frederiksen MF (S) 5. oktober 2009, *Lad ikke myterne bestemme*, netartikel 2.

- Seksualpolitisk forum: *Her er svar på en række myter, fordomme og fejlagtige påstande fra den danske seksualdebat*. Netartikel 3

- Reden International: *10 myter om prostitution*. Netartikel 4

³ Kristeligt Dagblad, *Danmark bør forbyde prostitution*, af Britta Søndergaard, 2. oktober 2004, Netartikel 5

⁴ Politiken, *Der uddeles rigtige pisk i Villa Salò*, af Ditte Lilholm, 12. feb. 2010, Netartikel 6

Politiken, *Teater giver prostituerede håb*, af Elisabeth Hamerik Schwarz, 2. nov. 2008, Netartikel 7

⁵ Kristeligt Dagblad, *Danmark bliver Nordens bordel*, af Birgitte Graakjær Hjort, 11. juni 2008, Netartikel 8

Fagbladet 3F, *Forbud mod købesex igen til debat*, af Helene Olesen, 8. maj 2008, Netartikel 9

⁶ www.tagstillingmand.dk

til fordel for prostituerede⁷. Den prostituerede er i dag en figur, som er ladet med mange forskellige og modsatrettede symboler. Hun anskues eksempelvis både for at være indbegrebet af seksuel frigørelse⁸, manglende ligestilling⁹ og kvindeundertrykkelse¹⁰, såvel som hun både ses som et juridisk paradoks¹¹, en sundhedsrisiko¹², et socialt problem¹³ og et nødvendigt onde¹⁴. Langt de fleste er enige om, at den prostituerede skal håndteres,¹⁵ og at der ikke er viden nok på området¹⁶. Dog er meningene om, hvordan hun skal håndteres, og hvilken viden der er brug for, særdeles forskellig og ofte meget modsatrettede. Nogle mener, hun skal sikres rettigheder¹⁷, at hvervet skal gøres lovligt¹⁸ og forholdene mere ordnede¹⁹. Andre synes, at prostitution bør kriminaliseres²⁰ på den ene eller anden måde, og at samfundsmoralen skal ændres, så både efterspørgslen og udbudet falder²¹, mens andre igen mener, at prostitution skal fjernes fra det offentlige rum og gives mindre opmærksomhed. Støtteorganisationer²², underskriftindsamlinger²³, demonstrationer²⁴ og virtuelle fællesskaber²⁵, som støtter de forskellige holdninger, popper op stadig flere steder. Partikongresser har prostitution som hovedemne²⁶, og middagsbordene i de danske hjem går næppe heller fri af snakken om prostitution.

www.hvembetalerprisen.dk

⁷ Institut for menneskerettigheder, *EU's Anti-trafficking dag – fundraisingarrangement*, oktober 2009, netartikel 10

⁸ Kvinno, *Rejsen fra pige til kvinde i et luder-madonnalandskab*, Af Jette Hansen, 8. juli 2007, netartikel 11

⁹ Enhedslisten, *Hovedbestyrelsens forslag til Enhedslistens politik vedr. prostitution*, oplæg til delegeretkonferencen den 27. januar 2007, Netartikel 12

¹⁰ Berlingske Tidende, *Gør som i Sverige: forbyd sexkøb*, af Maja Højgaard Nielsen, Talsperson for 8. marts-initiativet, 4. marts 2008, Netartikel 13

¹¹ Helth, Hanne (2010) s. 125, *Tag stilling, Mand!*, i *Nei til Kjøp av sex og kropp!* Af Trine Rogg Korsvik og Ane Stø (Red.), Oslo, Kolofon Forlag

¹² Information, *'Bring bordellerne tilbage'*, af Lizzy Davies, 21. marts 2010, Netartikel 14

¹³ Servicestyrelsen, *Prostitution*, Netartikel 15

¹⁴ Aalborg Universitet, *Eksperter: Sexturisme et nødvendigt onde*, af Johannes Dragsbæk Schmidt 12. april 2009, Netartikel 16

¹⁵ Danmarks Radio, *Debat om prostitution blusser op efter DR-program*, af Troels Jensen, 19. maj 2008, Netartikel 17

¹⁶ SFI, *Prostitution frem i lyset*, af Mads Andersen Høeg, juni 2010, Netartikel 18

Politiken, *Forbud mod sexkøb skal dæmpe kvindehandel*, af Klaus Paaske, 6. juli 2009, Netartikel 19

¹⁷ Institut for menneskerettigheder, *Kronik: Handlede kvinder har rettigheder*, af Birgitte Kofod Olsen, 13. august 2008, Netartikel 20

¹⁸ Politiken, *Unge radikale vil legalisere prostitution*, Af Marie Hjortdal, 11. september 2009, Netartikel 21

¹⁹ Ekstrabladet, *Kvindekamp: greencard til prostituerede*, af Thomas Harder, 8. marts 2008, Netartikel 22

²⁰ Politiken, *Tidligere prostitueret: Forbud mod sexkøb er nødvendigt*, af Anne Andersen, 7. marts 2008, Netartikel 23

²¹ Kvinno, *Kriminelt, legalt eller en helt femte løsning...?*, 28. april 2009, Netartikel 24

²² Reden International, Hope Now og Safe and Alive mm.

²³ Alt for Damerne, *Støt The Body Shop i kampen mod sexhandel*, af Marie Brodersen, 17. august 2010, Netartikel 25

²⁴ Politiken, *De stærke kvinder demonstrerede*, af Jesper Knudsen, 8. marts 2008, Netartikel 26

²⁵ Ex. facebookgrupperne '8. Marts-initiativet', 'stop human trafficking' og Sexarbejdernes Interesseorganisation (SIO)

²⁶ Avisen.dk, *Skal prostituerede have dagpenge?*, af Kristian Brårud Larsen, 11. september 2010, Netartikel 27

Samlet set må man konstatere, at der er noget bydende og påtrængende over prostitutionen, som i den grad optager os. Der er så mange problematiseringer og temaer omkring den prostituerede, som kalder på vores synspunkter og søger at blive håndteret. Men hvorfor forholder det sig sådan? Man kan spørge sig selv, hvor behovet for at gøre noget ved prostitutionen kommer fra? Hvorfor er det så bydende nødvendigt for os at takle og håndtere prostitutionen i vores samfund? Hvorfor skal vi vide så meget om den prostituerede, hendes grunde til at være i prostitution og 'hvordan det føles' at være prostitueret? Hvordan er hun blevet indbegrebet af så mange symboler og holdninger på én gang? Hvorfor er det så svært at få fikseret og fastlagt, hvem den prostituerede er? Og hvorfor er prostitutionsspørgsmålet blevet så latent – hvis man da overhovedet kan tale om prostitution som værende kun ét spørgsmål?

Når der i Danmark estimeres at være 6000 prostituerede²⁷, og disse således kun udgør cirka 0,1 procent af befolkningen, kan det ikke andet end undre, at den prostituerede har og får så stor opmærksomhed – positiv såvel som negativ. Det samme gælder den sexkøbende kunde. Der er ca. 100.000 mænd som regelmæssigt køber sex i Danmark, hvilket svarer til godt 5 procent af alle danske mænd og 1,8 procent af den danske befolkning (Lastrup 2005: 9). De prostituerede og kunderne udgør således en relativt lille del af befolkningen, særligt set i forholdet til det store apparat og utal af problematiseringer, der omgiver dem. Som gruppe udgør de en brøkdel af det antal stemmer, som diskuterer, sympatiserer med, kæmper mod eller regulerer prostitutionen. Samtidig virker det slående, så fraværende den prostituerede og den sexkøbende mand stort set er ved næsten samtlige høringer, fundraisings, koncerter og debatprogrammer²⁸, og man kan undre sig over, hvordan de, det egentlig handler om, kan være så usynlige? Selvom nogle prostituerede har slået sig sammen i organisationen Sexarbejdernes Interesseorganisation (SIO), og derigennem deltager i den offentlige debat, er det kun et fåtal af dem med prostitutionserfaring, som deltager i diskussionen om prostitution. Men hvorfor forholder det sig sådan? Burde deres stemme ikke være den vigtigste? Hvorfor har de så lille en taleret? Og når de nu ikke taler for sig selv, hvem er det så, der har fået taleretten? Og hvordan har de fået den? Hvorfor er de implicerede parter gemt så meget væk, at de tilnærmelsesvis kun kan ses på udvalgte gader i de større byer, på den bagerste sektion i

²⁷ Berlingske Tidende, *Flere prostituerede betaler skat*, af Gregers Lohse, 7. april 2007, Netartikel 28

²⁸ Kvininfo, *Perspektiver på prostitution*, af Rebekka Mahler, Netartikel 29

Ekstra Bladet og bag lukkede døre med rødt lys i vinduerne? Når de, det handler om, både udgør en relativt lille uanselig gruppe i samfundet, nærmest usynlig i den offentlige debat, og tilmed er pakket væk fra de fleste danskeres hverdag, kan det undre, at denne gruppe har fået så utrolig megen opmærksomhed. Det er i hvert fald ikke de prostituerede, som gør opmærksom på sig selv som et problem. Men hvor stammer alle disse problematiseringer så fra? Hvor er behovet for at belyse, håndtere, indlemme og forklare prostitutionen kommet fra? Har det mon altid været sådan? Man må spørge sig selv, hvordan dette store apparat af instanser, meningsdannelser, institutioner, regulative beslutninger og påstande er opstået i håndteringen af den prostituerede, og hvad det er, der har været med til at forme problematiseringerne af den prostituerede, som vi ser hende i dag.

1.2 Problemfelt

Det er disse spørgsmål, specialet har som sit omdrejningspunkt. Nærmere bestemt er det de spørgsmål, som retter sig mod, hvordan det kan være, at den prostituerede er blevet genstand for alle disse problematiseringer, vi ser i dag. Hvordan er hun blevet formet og søgt styret gennem tiden, og hvordan kommer det til udtryk i vores samtid. Specialets ærinde er at svare på, hvilke opkomstbetingelser konstruktionen af den prostituerede har, snarere end det sigter på at svare på, hvordan nutidens konstruktion af den prostituerede ser ud i dag. Det er med andre ord en søgen efter at forklare og fortælle historien om konstruktionerne af den prostituerede, og om muligt se hvilke af disse konstruktioner der spejles ind i vores samtids forståelse og håndtering af den prostituerede. Med udgangspunkt i specialets bærende analysebegreb, *dispositivet*, som foreløbig kan defineres som *logik for styring*, leder dette frem til specialets problemformulering:

2. Problemformulering

Hvordan er 'den prostituerede' blevet formet af bestemte dispositiver over tid?

3. Analysestrategi

Hvordan dette spørgsmål vil blive søgt besvaret i analysen, kræver nødvendigvis en nærmere udfoldelse. Formålet med dette kapitel bliver derfor også at redegøre for, hvordan specialet er

opbygget og problemformuleringen søgt besvaret. Den analysestrategi, som er lagt til grund for dette speciale, kan med andre ord kaldes den måde, specialets blik er formet til at iagttage den prostituerede igennem. Iagttagelsespunktet vil blive udfoldet nærmere i nærværende kapitel. Et andet afgørende udgangspunkt for, hvad dette speciale kan iagttage eller sige noget om, er i høj grad blevet formet af valget af teori. Teorien udgør det program, hvorfra de kategorier, som iagttages igennem, hentes. I dette speciale er der taget et valg om at aktualisere filosof og samfundstænkter Michel Foucaults (1926 – 1984) teorier og analyser til at forme de analytiske greb, der anvendes til at besvare problemformuleringen. Foucault vil således være garant for at forme specialets teoretiske såvel som analysestrategiske blik. Hvordan Foucault angriber et givent genstandsfelt rent analysestrategisk varierer gennem hele hans forfatterskab. Derfor er ambitionen i nærværende kapitel ikke at præsentere Foucaults fremgangsmåde som den bestemte metode, der efterfølgende er kopieret. Formålet med dette kapitel er derimod at klargøre, på hvilken måde specialet specifikt trækker på nogle af de ledeforskelle og analysestrategiske greb, Foucault anvender i sit forfatterskab. Ambitionen er at anvende Foucaults greb til at undersøge historien om de forskellige videns- og praksisformer, som har omgivet den prostituerede, i det omfang det er givtigt for besvarelsen af problemformuleringen inden for specialets rammer.

3.1 Iagttagelsespunkt

Pointen med at udfolde analysestrategien er som tidligere nævnt at klargøre, hvordan blikket til at iagttage iagttagelser af den prostituerede er blevet formet. Det er nemlig en epistemologisk forudsætning i dette speciale at operere med iagttagelser af anden orden. Som problemformuleringen gerne skulle tydeliggøre, forudsættes 'den prostituerede' ikke som objekt eller genstand, men der spørges derimod til *hvordan* 'den prostituerede' er blevet til. Spørgsmålet går på, hvordan hun dukker op som objekt, og altså hvordan hun er blevet iagttaget af andre (institutioner, individer, systemer etc.). Det er således iagttagelser af iagttagelser, også kaldet 'et anden ordens blik', som specialet anlægger på den prostituerede. Dermed søger specialet at operere på en måde, hvor erfaringen søges uden et ontologisk udgangspunkt og med et ideal om at søge at tømme analysen så vidt mulig for ontologi. Uden en forudfattet ontologi tilskrives virkeligheden ikke noget bestemt på forhånd. Denne måde at anskue verden beskriver Foucault, når han forklarer hvordan han forholder sig til fængslet:

”Taking the prison as that which should enlighten us about what the penal system is, rather than taking the penal system for granted, interrogate it first from within, find out how it came about, how it was established and justified and only then, deduce what it was.” (Foucault 2007: 133).

Med andre ord bliver objektet for analysen, her fængslet, ikke betragtet som noget der er givet på forhånd, men snarere som noget man først kan beskrive hvad var, når man har undersøgt det indefra, fundet dets oprindelse og vist hvordan det er blevet funderet og legitimeret. Hermed ikke sagt at det ikke findes og udelukkende er en konstruktion – men blot at det ikke kan betragtes som noget der er givet på forhånd. Med dette udgangspunkt og blikket på anden orden forskydes den videnskabelige tilgang fra at ontologisere sit felt til at de-ontologisere feltet. Dette betyder, at specialet ikke indtager nogen ontologisk privilegeret position uden for feltet for herved at producere ‘sand viden’ om den prostituerede. Uden et fast ontologisk udgangspunkt kan selvfølgeligheder problematiseres og afselvfølgeliggøres. Dette bliver muligt ved at spørge til, hvordan feltets meningsfuldhed træder frem, sådan som Foucault citatet ovenfor beskriver. Dette speciales ambition er at afselvfølgeliggøre den måde, vi betragter den prostituerede på i dag, ved at spørge til hvordan hun er opstået som objekt. Specialet spørger således ikke til *hvad*, men til *hvordan*. På den måde undgår specialet at medproducere ontologiserende bevægelser, eftersom den prostituerede eller håndteringen af hende ikke tilskrives nogen mening på forhånd.

3.2 Programmet

Som nævnt hentes de kategorier, som specialet iagttager igennem hos Foucault; kategorier, der muliggør, at den prostituerede som genstand træder frem. Dette valg af program er derfor helt afgørende for, hvad der kan iagttages, men i særdeleshed også for det der ikke kan iagttages. Med programmet konstrueres et særligt iagttagelsespunkt, når den prostituerede iagttages på anden orden. At blikket konstruerer iagttagelsespunktet, har konsekvenser for analysearbejdet og kalder derfor på en tydeliggørelse af de kriterier, analysearbejdet er et resultat af. Dette følger i nærværende afsnit.

Genealogien

Som indledningskapitlet og problemformuleringen beskriver, er det specialets ærinde at undersøge de hændelser og anordninger, der i samspil har tegnet linjer i det sociale og været med til at forme den prostituerede. Specialets ambition er således at fremanalysere en historie om de sociale teknologiers udbredelse og samspil, som har søgt at håndtere den prostituerede. Samtidig er det også sigtet, at problematisere de praksisser og diskurser vi har i dag, ved (om muligt) at vise dem tilbage til de herredømmeforhold de er etableret under. En Foucault-inspireret analytik giver mulighed for at undersøge og iagttage, hvordan forholdet til den prostituerede har ændret sig over tid. Det er netop på den baggrund, at Foucaults genealogiske analyser er valgt som analysestrategisk ramme for besvarelsen af dette speciales problemformulering.

I Foucaults historiske undersøgelser af, hvordan subjekter som den gale, den kriminelle og den perverse er opstået, demonstrer han de muligheder, genealogien giver til at rokke ved vor tids visheder og dogmer (Foucault 2000c: 3). Genealogien giver blik for, hvordan en særlig ordning af diskurser og praksisser har forskudt og transformeret sig i en række historiske problemer, og de foranstaltninger, hvormed disse problemer er søgt afhjulpet. Foucaults genealogi kan beskrives som en form for nutidshistorie, der beskriver de historiske kampe og beherskelsesstrategier, hvorunder viden- og diskursformer konstrueres og fungerer (Andersen 1999: 56).

Genealogi, som kan oversættes 'slægtskabsanalyse', viser, hvordan vores samfunds selvfølgheder i form af institutioner og vidensformer er historiske frembringelser. Ved at vise fænomeners opkomst søger den at opnå sin problematiserende effekt. Genealogien afviser at fastslå fænomeners *begyndelse* eller at skrive historien om den *evolutionære* rejse, et fænomen har gennemgået, så den nu fremstår i sin humane, korrekte og oplyste form. Derudover giver genealogien heller ikke nogen kausalforklaringer. Derimod søger genealogien at vise fænomeners slægtskabslinjer og hvordan det, der fremstår selvfølgeligt, homogent og som et lukket objekt, rent faktisk er stykket sammen af en række historisk overleverede elementer. Slægtskabsforbindelser betyder blot, at der er en tilblivelsessammenhæng, og at fænomener i deres konstruktionsprocesser sammenknytter og transformerer elementer fra tidligere videns- og praksisformer (Andersen 1999: 60). Genealogiens formål er at anvende ny viden til at intervenere i den allerede foreliggende

viden, det spil eller i den politik, hvorigennem nogen eller noget produceres og administreres i dag. Det kan kaldes en form for 'videnspolitisk intervention', som fx retter sig mod et særligt genstandsområde, en specifik vidensdisciplin eller minoritet. Mere præcist sigter den mod centrale fortællinger, teorier og begreber, som gennem deres kanonisering virker stabiliserende og legitimerende for den vidensdisciplin eller praksis der interverneres i (Karlsen 2008: 35). Ved at frembringe en modfortælling til modernitetens påstand om, at vi har brudt med fortidens barbari og mangel på oplysning, og påvise de 'ubekvemme' kontinuiteter, som overskrider de brud, oplysningshistorien ellers sætter mellem fortiden og nutiden, bliver genealogiens kritiske potentiale sat i spil (Foucault 1970: 150). Således viser Foucault eksempelvis, hvordan bekendelsesteknikker udviklet i de middelalderlige klostre videreføres i moderne psykologiske praksisser (Foucault 2006: 68-69). Eller hvordan dele af de disciplinerings teknikker man anvendte i 1800-tallets fængsler, som gjorde at fangen konstant følte sig overvåget, er blevet videreført og i transformeret form fungerer som et af de stærkeste ledelsesværktøjer i det moderne samfund (Foucault 2000d: 58). Det er videreførelser som disse, at påvise kontinuiteter, som dette speciale søger at finde på prostitutionsområdet.

Det er dog vigtigt at pointere, at genealogien ikke blot er en kontinuitetens historieskrivning, som søger at vise, at der bagved alle fænomener er en ubrudt kontinuitet, der har formet dem. Selvom genealogien søger fænomeneres slægtskabslinjer, er det også dens opgave at vise brud, diskontinuiteter og hvordan historiske praksisser og diskurser er blevet sorteret fra løbende. En genealogisk analyse beskæftiger sig således med de forskellige mulighedsfelter, som gjorde det muligt for et bestemt objekt at opstå som det gjorde – dog hermed ikke forudsat at det *måtte* opstå, men blot at det opstod (Foucault 1970: 151). Dette speciales genealogiske analyse af de dispositiver, som har formet den prostituerede over tid, forholder sig derfor *både* til de kontinuiteter og de diskontinuiteter, der måtte være. Desuden anvendes forskellen kontinuitet/diskontinuitet som et iagttagelsesværktøj til at markere det diskontinuerte i det, som præsenterer sig selv som kontinuert, og undersøge kontinuiteter i det, som det præsenterer sig selv som noget nyt, unikt eller særligt.

I stedet for på forhånd at forsøge at definere, hvad det præcis er, der skal undersøges, må en genealogisk analyse undersøge, hvordan genstanden er konstrueret historisk på vidt forskellige måder og i vidt forskellige sammenhænge. Med andre ord bør man ikke blot søge efter de begivenheder, som er åbenlyse set fra nutiden, men også efter de strategier,

konstruktioner og praktikker, som af den ene eller anden grund ikke er blevet videreført, er blevet opløst igen eller forvandlet til noget andet. Som analysen gerne skulle reflektere, er det derfor ikke kun det, som er 'blevet til noget', som er blevet forfulgt, men også det, som er blevet bortselekeret som fejl, utidssvarende, urealistisk mm.. (Foucault 1970:151, 155)

Udenom specialets endelige produkt ligger der derfor et afsøgningsarbejde, som ikke eksplicit kommer til udtryk i analysen, men hvor genstandsfeltet er blevet afsøgt på en måde, så det ikke er blevet lukket på forhånd, men derimod er blevet holdt åben. I den forbindelse er det vigtigt at pointere, at genealogiens slutpunkt er afgørende for, hvilke diskursive videns- og praksisformers slægtsskaber det er muligt at opspore (Andersen 1999: 60). Med slutpunktet menes det punkt i nutiden, som analysen tager sig afsæt i – der hvor undren opstår fra, og hvor den genealogiske oprulning slutteligt vil ende, hvis man ser historieskrivningen rent kronologisk. Det er således afgørende for hvad dette speciale overhovedet kan sige noget om, at det netop er de videns- og praksisformer, der omgiver den moderne prostituerede (sådan som det er ridset op i kapitel 1.1), som er denne genealogiske analyses slutpunkt. En forskydning i slutpunktet kan således have afgørende betydning for det blik, som er lagt på den prostituerede. Et perspektiv og en problemforskydning forandrer ikke blot det, man får øje på, men også det blik, hvormed man læser og analyserer. Dette betyder dog ikke, at genealogiske analyser er fiktion, eller at hvilken som helst historie kan blive fortalt. Det betyder snarere at en genealogisk historie ikke kan beskrives uden at være fæstnet i et perspektiv og et problem. Historier vil altid være kontingente og konstruerede, men skal være reelle og observerbare som sådan. Foucault påpeger flere gange, at dette ikke fører til relativisme, men til perspektivisme. Ved at have et bestemt perspektiv og problem bliver genealogien følsom for sit materiale på en særlig måde (Foucault 1970 161). Kvaliteten af analysen må afhænge af, hvorvidt materialet vurderes at være blevet behandlet på en følsom måde, og at selektionerne er gyldige, selvom det selvfølgelig også er muligt at stille spørgsmålstejn ved relevansen eller rimeligheden ved det valgte perspektiv.

Dispositivet

En anden nøgle til at åbne analysen af måden den prostituerede er blevet formet er via begrebet dispositiv. Problemformuleringen spørger til, hvilke dispositive, der har været med til at forme den prostituerede. Foucault betegner dispositivet som en anordning, et arrangement eller en opstilling, der er udarbejdet som en løsning på et problemkompleks, til håndteringen af noget, der ellers er vanskeligt at håndtere (Raffnsøe, Gudman-Høyer &

Thaning 2008: 218). Dette speciales genealogiske analyse af den prostituerede bliver således sat inden for rammen af 'det, der søger at håndtere' den prostituerede.

Dispositivet evner at fordele en række elementer i forhold til hinanden og sætter dem i relation til hinanden. Foucault beskriver dispositivet som det, der "...indeholder diskurser, institutioner, arkitekturindretninger, regulative beslutninger, love, administrative forholdsregler, videnskabelige ytringer, filosofiske, moralske, filantropiske forslag og påstande. Det usagte såvel som det ikke udtalte er, kort sagt, dele af dispositivet. Dispositivet selv er det net af forbindelseslinjer som man kan etablere imellem disse elementer." (Foucault citeret i Raffnsøe, Gudman-Høyer & Thaning 2008: 217). Dispositivet har således karakter af at have en fremherskende strategisk funktion, som *søger* at ordne samspillet mellem ordningens forskellige dele og dermed determinere udfaldet. Selvom dispositivet kun kan være retningsvisende, kommer det til udtryk i bestemte tilbøjeligheder eller dispositioner og kan siges at gøre visse mønstre mere sandsynlige, trods den modstand der sideløbende måtte være.

De dispositivtyper, Foucault primært beskæftiger sig med, er dem han henholdsvis betegner som 'lov', 'disciplin' og 'sikkerhedsskabende foranstaltninger' (Raffnsøe, Gudman-Høyer & Thaning 2008: 217-219). Det vil derfor være med hovedvægt på disse tre dispositivtyper, at problemformuleringen vil blive søgt besvaret. Genstandsfeltet for specialet vil således være den lovgivning og de disciplinerende og sikkerhedsskabende foranstaltninger, som man gennem tiden har søgt at styre problematiseringerne omkring den prostituerede med. Det blik, som afsøger området omkring den prostituerede, bliver dermed både ledt af det førnævnte genealogiske slutpunkt for analysen og af dispositiverne. De tre dispositiver får således en indsnævrende funktion i specialet og er med til at fokusere besvarelsen af problemformuleringen. Dispositiverne vil blive udfoldet nærmere i analysen, i det omfang de emergerer i materialet om den prostituerede.

En tredje dimension

Som det er blevet beskrevet, trækker specialet på Foucauls forfatterskab rent analysestrategisk, set i forhold til hans genealogiske historieskrivning og de tre førnævnte dispositiver, som har en retningsgivende funktion for analysen. Foucault har dog en yderligere funktion i specialet, idet mange af hans egne genealogier får en kommenterende rolle i

analysen. Specialet opererer på flere måder inden for et tema og en tidsramme, som har paralleller til flere af Foucaults analyser af eksempelvis galskaben, seksualiteten eller strafferettens historie. Derfor er det nærliggende at anvende Foucaults analyser og pointer som kategorier til at fremhæve, give blik for og fremanalysere nogle af de problematiseringer, der har været omkring den prostituerede. Foucault får således en kommenterende funktion, idet hans analyser vil blive inddraget i det omfang, der er sammenfald og paralleller fra hans analyser, som kan give blik for nye aspekter og dybder i analysen af de dispositiver, som har været med til at forme den prostituerede.

Afgrænsning

Specialets analyse tager sin begyndelse i 1496 og slutter i 1906. At det lige præcis er disse årstal, der er valgt ud, er der flere grunde til. Som tidligere nævnt er der tre dispositiver, som er retningsgivende for analysen. Derfor tager analysen sin begyndelse i det år, hvor den prostituerede for første gang i Danmark dukker op i det 'første' dispositiv; loven – hvilket nærmere bestemt forekommer i året 1496. At analysen ikke fortsætter efter år 1906, er snarere et spørgsmål om vurdering end der kan siges at være en entydig grund til at stoppe netop her. Den umiddelbare begrundelse er, at det er i dette år, at den reglementerede prostitution bliver ophævet. Efter dette år vurderes det, at lovgivningen på prostitutionsområdet i det århundrede, der følger frem til i dag, ikke har budt på voldsomme brud i prostitutionslovgivningen. Samtidig har det vægtet, at de tre dispositiver på dette tidspunkt er blevet udfoldet i et vist omfang, og at det vil blive en gentagelse snarere end en uddybning af besvarelsen af problemformuleringen, hvis analysen var fortsat. Pointen med specialet er netop at afsøge, hvordan den moderne erfaring af den prostituerede er blevet dannet, og vise hvor lang tid tilbage denne kontingente figur er opstået. Eftersom det vurderes, at grundfigurerne til denne erfaring *er* blevet formet, når årstallet 1906 rammes, og det på den baggrund er muligt at svare på problemformuleringen, findes det ikke nødvendigt at 'køre' analysen helt op til nutiden. Desuden er det også værd at nævne, at Foucault slutter sine genealogiske analyser på cirka samme tidspunkt i historien, omkring det moderne gennembrud, oplysningstiden eller ved skellet til det 20. århundrede – hvad man nu vælger at kalde tidsperioden. Den genealogiske analysestrategi lægger altså ikke nødvendigvis op til, at historien skal følges helt op til det genealogiske slutpunkt.

Derudover er der anlagt et blik i specialet, hvor den prostituerede kun bliver betragtet som værende en kvinde og den sexkøbende kunde kun bliver betragtet som værende mand, velvidende at er en generalisering som ikke afspejler virkeligheden, da der som bekendt både findes mandlige prostituerede og kvindelige sexkøbere. Når dette aspekt ikke får del i specialet skyldes at mandlige prostituerede og kvindelige sexkunder stort set ikke forekommer i fortidens litteratur, love og debatindlæg, og under alle omstændigheder kun forekommer i særdeles underrepræsenteret grad. Man kan derfor argumentere for, at dette aspekt af prostitutionen ikke har haft afgørende betydning for dannelsen af den moderne opfattelse af den prostituerede og den sexkøbende kunde og derfor kan betragtes som irrelevant for besvarelsen af problemformuleringen.

At det desuden er Danmark og nærmere bestemt København, som analysen holder sig indenfor, må udelukkende betragtes som et afgrænsende valg. Selvom mange af de lovgivnings-, disciplinerings- og sikkerhedsskabende foranstaltninger, der forekom i København, i langt overvejende grad også gjorde sig gældende i resten af landets købstæder for ikke at tale om stort set alle storbyer i Europa, bliver dette ikke behandlet videre i specialet, men kun nævnt sporadisk.

Kilder

Genealogien med dens tomme ontologi og anden ordens blik former en analysestrategi, hvor 'kontingens' bliver evigt tilstedeværende. Det samme gør sig gældende i valget af kilder til de *arkiver*, som udgør dette speciales empiri. Alligevel og måske netop derfor er det relevant at redegøre for, hvorledes arkivet er opbygget i dette speciales genealogiske analyse af den prostituerede. Først og fremmest er det den aktuelle problematik, den prostituerede, som er afgørende for valget af kilder. Specialet har ingen ambition om at rekonstruere en sammenhængende begivenhedshistorie, men søger at fortælle historien om den prostitueredes opkomstbetingelser. Derfor er det også muligt, at de kilder, som ellers er blevet tildelt en central betydning i den eksisterende historieskrivning, ikke tilskrives samme betydning eller helt undlades i dette speciales analyse. Foucault mener i den forbindelse, at genealogen ikke skal studere tekster som dokumentation af en mening eller intention, som ligger uden for teksten, men derimod anvende teksten som *monumenter*, som kan bidrage til at belyse det givne fænomen på en kritisk anderledes måde:

”At analysere de diskursive kendsgerninger i arkivets almene element vil være at betragte dem, ikke som dokumenter (som dokumenterer en skjult betydning eller konstruktionsregel), men som monumenter, det vil være at drive, hvad man [...] kunne kalde en slags arkæologi.” (Foucault 1970:159)

Udvælgelsen af tekster til dette speciale er derfor sket på baggrund af en søgen efter *eksemplariske* tekster, som særlig illustrativt eller klart formår at sige noget om de centrale kontinuiteter, diskontinuiteter, regler og brud, som analysen beskæftiger sig med. Nedslagene i tid, valget af kilder og særligt vægningen af de eksemplariske tekster som monumenter vil altid være kontingent og kan kun vurderes med henblik på relevans og troværdighed i anvendelsen.

I genealogien vil tekster som er jordnære og umiddelbart ubetydelige ofte få en mere central rolle end store kanoniserede værker (Villadsen 2006: 100). Det arkiv, som udgør kildematerialet til analysen, vil således fx både bestå af officielle lovtekster såvel som små uanseelige politiplakater eller opgørelser fra en politimands notesbog. At finde frem til de eksemplariske tekster inden for genstandsfeltet kræver en afsøgning af et langt større område end det, der umiddelbart dukker op i specialets analyse. Som Foucault beskriver det, må man:

”...altså i en første tilnærmelse nøjes med en foreløbig afgrænsning, et område egnet for en indledende beskrivelse, som analysen senere vil ombryde og reorganisere, når det er lykkedes den at definere et sammenhængende sæt relationer” (Foucault 1970 160).

Ikke desto mindre har det været bydende nødvendigt for at indkredse det relevante arkiv. Genealogien må afsøge det relevante tekstarkiv gennem en registrering af teksternes gensidige henvisninger. Ingen tekst kan, ifølge Foucault, stå alene, men vil altid bestå i sit betingende og betingede forhold til andre tekster som et punkt i et net. Derfor giver det mening at anvende det net eller system af implicitte såvel som eksplicitte henvisninger, den ene tekst har til en anden og derefter den næste, indtil kilderne så at sige går i ring. Herved indkredsnes det relevante arkiv af kilder (Andersen 1999: 42). Foucault byder genealogen at 'læse alt' og mener herved, at genealogen bør læse bredt og længere og længere væk, ud i det netværk som spinder sig rundt om udgangspunktet, frem for at læse i dybden efter bagvedliggende meninger, intentioner eller betydninger (Villadsen 2006: 100-101).

Operationalisering

Analysen begynder og slutter henholdsvis i år 1496 og 1906 og dækker således godt 400 års prostitutionshistorie. Der er dog ikke tale om en 'jævn' fortælling over de 400 år, eftersom analysen bygges op om forskellige nedslag i tid, hvor der stilles skarpt på bestemte kilder, mens andre perioder helt eller delvist bliver udeladt i analysen. I løbet af analysen vil der være nogle delkonklusioner, som vil samle hovedpointerne op fra analysen, men også diskutere disse og i nogle tilfælde tilføje teori i det omfang, det giver mening. Diskussion, som er placeret i slutningen af analysen (kapitel 5), er den, der gerne skulle klargøre den slægtshistorie, nutidens håndtering af den prostituerede har med fortidens. Analysen bliver med andre ord sat i spil i forhold til nutiden og de problematiseringer, som er ridset op i specialets indledningskapitel. Diskussionen trækker de linjer, som måtte være frem til nutidens problematiseringer af den prostituerede og samler også op på, hvilke håndteringsformer som til gengæld er sorteret fra løbende. Specialets konklusion, og dermed den endelige besvarelse af problemformuleringen, er således både en konklusion på baggrund af analysen, men i særdeleshed også af diskussionen.

4. Genealogisk analyse af prostitutionens opkomst

Nærværende kapitel vil være en genealogisk analyse af den prostitueredes opkomstbetingelser. Der vil primært blive set nærmere på, hvordan det lovmæssige, disciplinerende og sikkerhedsskabende dispositiv kommer i spil i forhold til den prostituerede.

4.1 Krænkelser af Gud, konge og fædreland

Der er fundet lovgivning vedrørende den prostituerede, som dateres helt tilbage til det antikke Babylon omkring år 1800 f.Kr. (Richardson 2000: 204), men det er først omkring slutningen af det 15. århundrede, at den prostituerede officielt bliver genstand for lovgivningen i Danmark. Det er således først gang, hun bliver genstand for strategisk logik inden for lov-dispositivet. At den prostituerede blev en del af lovgivningen, kom sig bl.a. af, at frygten for spredningen af veneriske sygdomme²⁹ tog til i Europa omkring 1500-tallet. Dette førte til anordninger, der skulle forsøge at synliggøre og identificere potentielle smittebærere for den menige borger. Flere europæiske storbyer indførte regler til at dæmme op for spredningen af veneriske sygdomme, og den første bestemmelse i Danmark på dette område går helt tilbage til 1496, endnu før de første tilfælde af syfilis blev rapporteret i Danmark. Fra Kong Hans lød loven:

”Dette Aar lod Kong Hans almindelige Mandater udgaa ofver alt i Riget, at de almindelige Quinder og Skiøger skulle bære paa deres Hofvet en Hue halff rød oc halff sort, intet Klæde bedre end Deventyrsk, og intet Leret bedre, end Allen paa en Skilling” (Wendt 1820: 3).

Med denne lovbestemmelse blev den subjektiveringsproces, som den prostituerede undergår, slået an. En proces, der uden tvivl allerede var godt på vej, men nu var blevet manifesteret ved lov. Loven gjorde, at kvinden ikke længere blot kan være 'usynlig' i sit foretagende, men nu får installeret et helt særligt 'individ', som i første omgang bliver synliggjort med bestemte beklædningsgenstande. Foucault, som i særdeleshed er optaget af subjektiveringsprocesser, giver blik for den måde, subjektet opstår på, når det gøres til genstand for magt, viden, overvågning, kontrol, disciplinering etc. (Foucault 2000d: 2-3, Foucault 2000c: 327). Med

²⁹ Veneriske sygdomme kan oversættes med det danske ord kønssygdomme. Begrebet stammer fra det latinske ord *venereus* 'seksuel', afledt af navnet på kærlighedsgudinden Venus.

denne første prostitutionslov opstår den prostituerede som et subjekt, der nu er underkastet statsmagten. Hun er blevet noget der må omtales og udtales på samme måde, som når Foucault ser på, hvordan det seksuelle er blevet genstand for magtudøvelsen, der hvor *"Man driver det seksuelle frem og tvinger det til at eksistere i talen"* (Foucault 1994: 42). Med loven ses, hvordan hendes løsgæthed formelt er blevet italesat, hendes 'perversion' opdaget og diagnosticeret, og hvordan hun hermed fastnagles til den identitet, som udstiller hendes 'livsstil'. Dette er således et af de første skridt i den subjektiveringsproces, den prostituerede undergår. Det er tillige en objektiveringsproces, hvor den prostituerede i stadig højere grad udskilles fra det fællesskab, hun er integreret i. Dette kan også ses i lyset af Foucaults undersøgelser, hvor han har *"....studied the objectivizing of the subject in what I shall call 'dividing practices'. The subject is either divided inside himself or divided from others. This process objectivizes him. Examples are the mad and the sane, the sick and the healthy, the criminals and the 'good guys'."* (Foucault 2000c: 326). Denne form for objektivering og opdeling, Foucault identificerer af den gale, den syge eller den kriminelle, ses hermed også af den prostituerede. Ved denne lov opstår hun som den utugtige over for den tugtige, den besmittede over for den rene og den løsgætte over for den ærbare kvinde. Hun er således begyndt at træde frem som et objekt, det er muligt at handle på. En handling, som vil blive stadig mere påtrængende. Hvordan denne praksis med at adskille den prostituerede fra resten af befolkningen opstår, og hvordan denne lille og næsten undseelig gruppe bliver genstand for et så relativt stort magtapparats reguleringer, kan undre. Hvad er det for problematiseringer, som gør interventionerne mulige over for disse kvinder, og hvilke strømninger og diskurser er afgørende for håndteringen af den prostituerede?

Den prostituerede som smittespreder

De veneriske sygdomme forsvandt ikke med Kong Hans' foranstaltninger, og frygten for den veneriske sygdom syfilis, også kaldet pokker eller fransoser, voksede sig til gengæld større og større. Blev man smittet med syfilis, viste det sig ved at give sår på kønnene, i svælget eller ved munden. Sår, som forsvandt igen efter nogle uger. Forblev sygdommen ubehandlet, ville det føre til en langsom og smertefuld nedbrydning af den smittedes krop. Det senere sygdomsforløb gav alvorlige livstruende symptomer såsom betændelse i centralnervesystemet, demens, sindssyge og lammelser, og den smittede ville typisk lide af

hårtab, pletter med hudløshed bl.a. på kønsorganerne og i svælget samt af store synlige forandringer på hud eller i knoglestrukturen (Zachariae 2001: 25). Der var også andre frygtede epidemier på daværende tidspunkt fx kolera, hvis smitteveje stadig var ukendte. Men i modsætning til disse, var det kendt, at syfilis blev overført ved samleje, og derfor i regelen ville ramme de utugtige, og derfor fik den særlig position i folks bevidsthed (Lützen 1998: 220). I året 1527 beskrev Carmelittermunken Poul Eliæ i et brev til Københavns borgmester Niels Stampe syfilis som en ny og særlig grusom sygdom og indstillede for borgmesteren at ”...*alle smitsomme Patienter skulle være udenfor Byen og indlægges i de saakaldte Pesthuse og derimod andre Syge og Krøblinger alene indlægges i et almindeligt Hospital, saa at Smitten ikke kunde meddeles til de andre Syge og Svage*” (Wendt 1820: 4). Herved markerer Eliæ, hvordan syfilisramte patienter ikke blot blev sygeliggjort, men blev behandlet på lige fod med pestramte. Til trods for at smittevejen var kendt, og at syfilispatienter ikke udgjorde en smitterisiko for andre patienter (med mindre de havde samleje eller berørte hinandens blod), blev de udelukket fra hospitalet og tilmed fra samfundet – helt uden for byporten. Endnu en opdeling af den prostituerede fandt således sted, idet hun nu ikke kun blev betragtet som smittebærende, men måtte kategoriseres inden for den form for smittebærer, som end ikke hospitalet kunne rumme.

Reformationens straf

Det var dog ikke frygten for sygdommen, som var den direkte årsag til den senere stramning af lovgivning over for de prostituerede. Med reformationen i 1536 fulgte flere reformer inden for det danske retssystem, og Bibelens ti bud blev indført som inddelingsgrund ved systematiseringen af de juridiske fremstillinger af strafferetten og i den danske lov fra det 16. og 17. århundrede (Pedersen 2007: 25). Der blev slået særligt ned på sædelighedsforbrydelser, som blev religiøst begrundet med det sjette bud; ’Du må ikke bryde et ægteskab’. Grebet søgtes strammet om den løstlige kvinde, og i 1537 besluttede Christian den 3., at blev en kvinde taget i ægteskabsbrud eller hor, skulle hun stoppes i en sæk og druknes (Wendt 1820: 19). Denne bestemmelse sigtede øjensynligt ikke direkte på de prostituerede, men på de utugtige generelt, og for så vidt heller ikke på de veneriske sygdomme som sådan. Havde et stop for spredningen af smitte været formålet med loven, ville Christian den 3. næppe have

udsendt skriftet til alle superintendenter³⁰ i Danmark kort tid efter offentliggørelsen af lovgivningen, hvor det blev pålagt alle sognepræster at prædike,

”...at hvor saadanne løse og fordærvede Qvinder, som af saadan deres onde og løsagtige lebenet er blevet fordærvet enten af Pokker, Fransoser, eller anden saadan ureen og spredalsk Sygdom, de skulle her efter denne Dag ikke blive sedt eller annammet ind udi nogen Hospital at fange deres Underholdning, at hver derfor veed at tage sig vare og give sig fra saadan slem og løsagtig levnet” (Wendt 1820: 19)

Smittede kvinder blev således bandlyst fra behandling på et hospital, da det regnedes som deres egen skyld, at de havde pådraget sig sygdommen, grundet deres ’slemme og løsagtige livsstil’. Det var med andre ord vigtigere at straffe den utugtige kvinde end at behandle og holde smitten nede. Man kan undre sig over dette stærke behov for at kvæle den utugtige adfærd og afskrække andre potentielle syndere, når håndteringen af kønssygdommene ikke var sigtet for loven. Svaret findes dog muligvis mellem linjerne, da det fornemmes, hvordan suverænen personligt bliver krænket af bruddet på ægteskabet og den løsagtige opførsel. Set i lyset af Foucault kan det begrundes i datidens retslige eller juridiske mekanisme i en binær opdeling mellem ’det tilladte’ og ’det forkerte’ og koblingen mellem en bestemt type forbudt handling og en dertilhørende straf (Foucault 2008: 11). Kongens magt, det religiøse verdensbillede og retssystemet var snævert forbundet, og krænkedes den ene part måtte det nødvendigvis også krænke den anden. Ifølge Foucault var det kendetegnende for samtiden, at:

”From the moment that the sovereign, or his representative, the persecutor, said ‘I too was injured by the offense,’ the wrong was not just an offense one individual against another, but also an individual’s offense against the state, against the sovereign as the state’s representative; not an attack upon an individual but an attack against the law of the state itself.” (Foucault 2000d: 43).

Kongen kunne derfor ikke sidde det overhørigt, hvis kvinden forbrød sig mod loven eller den kristne tro, eftersom hun på den måde også havde krænket kongen selv. Retten over liv og død, som en af suverænenes mest grundlæggende attributter, var således den ultimative straf over den forbudte handling eller krænkelse af suverænen (Foucault 2004: 240). Dommen til at ’dø eller lade leve’ kom hermed til udtryk i forholdet til den prostituerede, der således både

³⁰ Ved Reformationen i Danmark blev titlen *biskop* erstattet med *superintendent* for at understrege at han skulle være tilsynsførende for sognene, men at han ikke, som i den katolske kirke, havde ret til at dømme i teologiske sager. Snart indså man at det lange ord var upraktisk, og titlen *biskop* blev genindført.

krænkede loven, suverænen og Gud med sin løssagtighed. Senere igen blev lovbestemmelserne udvidet, så der også blev tilføjet korporlig straf og ydmygelse af de utugtige. Med Christian den 5.'s lov fra 1683, blev det bekendtgjort at:

”Hvilken Mands-Person sig i Horehuus lader sig finde til Utugt at bedrive, og der antreffis, straffis første Gang med otte Dags Fængsel, anden Gang dobbelt saa længe. Quindfolk, som sig i saadanne Huse opholde til Utugt, straffis med Kagen, eller settis i Spindehuset.”

(Danske Lov 6-13-30).

Ruffere³¹ og bordelejere gik heller ikke straf forbi, og blev henholdsvis indsat i spindehuset eller dømt til straf med kagen - en skamstøtte, hvortil forbrydere blev lænket og pisket (Danske Lov 6-22-1 og 6-22-5). Med disse love og praksisser ses et af de første skridt til, at en anden type dispositiv emergerer; disciplinen. Det juridisk-legale system begynder nu, om end stadig kun i mild grad, at sameksisterer og blive understøttet af denne teknologi, som søger at forebygge og afrette, en magtteknologi, som er centreret omkring kroppen, den individuelle krop. Med disciplinen søges kroppen at gøres føjelig, og fremkomsten af teknikker til at manipulere kroppen til at blive kontrolleret og ikke mindst genstand for overvågning bliver etableret omkring slutningen af det 17. århundrede (Foucault 2004: 242). Selvom den disciplinerende magtteknologi, ifølge Foucault, først bliver dominerende i det 18. århundrede, og at *”der kun er tale om disciplinering i det omfang der er en mangfoldighed og en hensigt, et formål eller et resultat, som skal opnås ud fra denne mangfoldighed”* (Foucault 2008: 18), ses den allerede i funktion her, om end kun i sin spæde begyndelse, idet straffen også fungerer som statuerende eksempel til skræk og advarsel, og *”...i den henseende kan man sige, at en praksis som tortur var en disciplinerende og opdragende effekt ”* (Foucault 2008: 13). Kendetegnende ved den disciplinerende teknik er, at den *”...centers on the body, produces individualizing effects, and manipulates the body as a source of forces that have to be rendered both useful and docile.”* (Foucault 2004: 249). Med Christian den 5.'s lov blev den utugtigs krop således ikke længere kun genstand for at blive genkendt som en utugtig og efterfølgende skaffet af vejen, men blev nu udsat for frihedsberøvelse og korporlig straf. Denne straf fungerede således både som en demonstration af suverænenes magt, der

³¹ En ruffer defineres i dag (i Den Danske Straffelov § 228) som den, der:

1. forleder nogen til at søge fortjeneste ved kønslig usædelighed med andre,
2. for vindings skyld forleder nogen til kønslig usædelighed med andre eller afholder nogen, der driver erhverv ved kønslig usædelighed, fra at opgive det, eller
3. holder bordel,

momentvis slog hårdt ned på det uønskede, men derudover havde den også til sigte at disciplinere masserne til at være tugtige, ved at demonstrere konsekvenserne ved at være utugtig og herved afrette deres adfærd.

Senere igen blev det indskrevet i politiordenen, at politiet skulle gøre en særlig indsats for at sikre *"...at Intet mod Ærbarhed og Skikkelighed offentlig handles..."* (Politiorden 1701: kap 3. § 1), og at bordelindehavere og prostituerede skulle stilles for politiretten og straffes efter loven. I 1728 blev det bekendtgjort på en rådstueplakat, at Københavnske værtshuse ikke måtte ansætte flere tjenestepiger, end de havde brug for, hvis det ikke skulle anses og straffes som rufferi (Engelsted 1877: 455).

Retsforholdet ændres gradvist

Det er først senere igen, at det blev selve sygdommen, og ikke blot smittesprederne, som blev genstand for lovbestemmelser. I 1773 indføres således for første gang i Danmark, og som det første sted i Verden, gratis behandling af kønssygdomme. Senere i 1788 blev det gældende ved lov, at:

"Alle og enhver af Almuens Fold med venerisk Svaghed befængte, hvad enten de er formuende eller fattige skal i alle Henseende nyde fri Cuur af den for det Distrikt, hvorunder de henhører, ansatte Chirurgo." (Zachariae 2001: 39)

Prostitution blev dog stadig opfattet som en krænkelse af staten, idet prostitution blev opfattet som skadeligt både smitemæssigt, men i særdeleshed også rent moralsk. Som bl.a. den retslærde Lauritz Nørgaard fastslog i 1788:

"Løsagtighed i Staten ansees som en Misgerning, dertil kan være meere end én Grund, nemlig, dels for at holde Ægteskab i sin tilbørlige Ære, dels for den Foragelses Skyld, som ved samme gives til Andre, dels for at ikke den naturlige Lyst til Sammenleie skal udarte til en for Staten skadelig Liderlighed, og endelig fordi disse Misgerninger have en betydelig indflydelse paa Sæderne i Almindelighed, et Menneskes Agtelse. Ei at tale om, at andre Mennesker ofte ved samme kan sige, virkelig at blive fornærmede." (Pedersen 2007: 35).

Men selvom det stadig var strafbart at være i prostitution, og utugt stadig betragtedes som en krænkelse af staten, blev der alligevel taget nogle nye foranstaltninger i brug, jævnfør den nye lovgivning om gratis behandling til alle smittede. Hermed sker et tydeligt brud i den måde, den prostituerede bliver håndteret af samfundet på. Praksis er blevet ændret; prostitution er ikke længere kun et spørgsmål om rigtigt og forkert, men får samtidig karakter af at være et sikkerhedsspørgsmål. Håndteringen af risikoen (spredningen af smitte) får forrang over idealet (det ukrænkelige ægteskab). Den prostituerede er blevet et sikkerhedsobjekt, og det er ikke længere et spørgsmål om, hvorvidt hun krænker kirke, suveræn og loven i en sådan grad, at hun må dø, men i højere grad et spørgsmål om, hvordan hun skal leve. Foucault beskriver også denne ændring i suverænenens ret:

”And I think that one of the greatest transformations political right underwent in the nineteenth century was precisely that, I wouldn’t say exactly that sovereignty’s old right – to take life or let live – was replaced, but it came to be complemented by a new right which does not erase the old right but which does penetrate it, permeate it. This is the right, or rather precisely the opposite right. It is the power to ‘make’ live and ‘let die’. The right of sovereignty was the right to take life or let live. And then this new right is established: the right to make live and to let die.” (Foucault 2004: 241)

I princippet er kongens ret til at tage livet fra den utugtige ikke erstattet, men den er, som Foucault beskriver det, blevet gennemtrængt af en ny ret, retten til at bestemme det modsatte; ikke *om* hun skal dø, men *hvordan* hun skal leve. Set i lyset af dette, ses hvordan smittespreden og prostitutionen stadig søges styret og holdt nede – men nu med andre midler. Frem for blot at tage liv ses denne nye politiske ret til at ’forme’ livet som en stadigt mere gennemgribende styringsteknologi over for den prostituerede. En styring hvor lægerne, bl.a. som følge af den nye behandlingslovgivning, kommer til at spille en ikke uvæsentlig rolle i reguleringen af prostitutionen.

Den medicinske behandling af de prostituerede, som efterhånden typisk bliver benævnt ’løsagtige kvinder’ eller ’fruentimmere’, medførte en stadigt stigende kontrol med kvinderne både fra politiets og lægevidenskabelig side i begyndelsen af det 19. århundrede. Dette betød, at sideløbende med at prostitution stadig var ulovligt, opstod der en form for offentlig prostitution, som den jævne befolkning dog forblev uvidende om (Lützen 1998: 221). Dette

blev stadfæstet i et uofficielt politiregulativ fra 1815, hvor Frederik den 6. skrev følgende til Københavns politimester:

”Til de for Politiet mistænkelige Fruentimmer, der sidde på deres egen Haand, samt til de Piger, der opholde sig i saadanne Værtshuse, der have opvakt Politiets Mistanke om, at der i samme bedrives Utugt, skal Du lade uddele en Anvisning til at kjende den udbredte veneriske Smitte, som Vort Kancelli har foranstaltet trykt, og Du skal derhos paasee, at de stedse have denne Anvisning.” (Engelsted 1877: 460).

Blev en kvinde mistænkt for at prostituere sig, fik hun således en anvisning af politiet, hvorpå det skulle dokumenteres, at hun månedligt blev visiteret af en politilæge. Senere blev det udvidet til at være ugentlige visitationer (Engelsted 1877: 460-461). Den indskrevne kvinde fik enten udleveret et hvidt eller et grønt kort. Det hvide kort blev givet til de inkarnerede prostituerede, hvorpå visitations-tidene hos politilægen var angivet, samt et påbud om at tage ophold i et af politiet udpeget, såkaldt ’tolereret hus’. Det grønne kort blev givet i begrænset omfang til den slags kvinder, som politiet havde en forhåbning om stadig kunne omvendes. Disse kvinder slap for at bo i de tolererede huse, men skulle stadig gå til lægeundersøgelser (Pedersen 2007: 40). Selvom det kun var politiet i København, som havde fået denne tilladelse til at føre kontrol med de prostituerede, var praksis for håndteringen af prostituerede i provinsen i de væsentligste hovedtræk ens med den i København (Pedersen 2007: 45).

Behandlingen af de prostituerede i begyndelsen af 1800-tallet faldt sammen med flere andre tiltag til at få mere ordnede forhold i byen. Der blev bl.a. sat store planer i værk for at få styr på byens vandforsyning og kloakering, som efterhånden blev overbelastet af befolknings tilstrømningen til Københavns arbejderkvarterer (Lützen 1998: 201). I Danmark blev hygiejnen en selvstændig disciplin med faget *Teknisk Hygiejne*, som blev oprettet midt i 1860’erne på den Polytekniske Lærestanstalt og i 1869 blev den første lærestol i *Offentlig Hygiejne* oprettet på det Medicinske Fakultet på Københavns universitet. (Lindegaard 2001: 199). Det er derfor muligt at se håndteringen af den prostituerede som et led i en samlede hygiejnediskurs, hvor værdier som forebyggelse af smitterisici, orden og renlighed gav anledning til reguleringen af prostitutionen. Den prostituerede bliver med andre ord selve personificeringen af det ordensprojekt, der foregår mere på et mere overordnet plan.

Med loven omkring behandling af de prostituerede og regulativet til politiet blev læger såvel som politi herved formelt indrullet i disciplineringen af den prostituerede. Ifølge Foucault er

”Disciplineringsmekanismen kendetegnet ved, at der inden for lovens binære system dukker en tredje person op, nemlig den skyldige, og samtidig – uden for systemet, ud over den lovgivende handling, som fastlægger loven, og retshandlingen, der straffer den skyldige – en hel række tilhørende teknikker, som er politimæssige, lægelige og psykologiske, og som hænger sammen med en eventuel overvågning, diagnose og omformning af individerne.”

(Foucault 2008: 11-12). Det ses således, hvordan den prostituerede i stadig større grad indgår som et subjekt, der forsøges at gøres til genstand for disciplinering, objektivisering og overvågning. Samtidig ses det også, hvordan der sker endnu et brud på den tidligere praksis i forhold til suverænenes krænkelse. Her er det suverænen selv (Frederik den 6.), som giver politiet tilladelse til at håndtere prostitutionen, og frem for at dømme, udstille og udstøde den prostituerede bliver hun nu gjort til genstand for undersøgelse, kontrol og bliver sat til huse bestemte steder i byen. Suverænenes magt er ikke suspenderet, men næres snarere af disciplineringsens forebyggende egenskaber. Idealet er ikke forsvundet, men har ændret karakter i mødet med praksis. Ligesom loven bearbejder den prostituerede, bliver hun bearbejdet af disciplinen, men nu sker det også med et henblik på at forebygge. Det er således med sigte på både at fjerne det uønskede og at forhindre de uønskede i at genopstå, og de to magtteknologier eksisterer herved samtidig.

4.2 Delkonklusion

Håndteringen af den prostituerede inden for det lovmæssige dispositiv, havde sin begyndelse i Danmark, da hun i 1496 blev nævnt i Kong Hans' lov og her påbudt at iføre sig en særlig klædning. Herved opstod hun som et objekt for statens styring, særligt med henblik på hendes karakter som smittebærer over for det rene, den utugtige over for den tugtige og som den løsagtige over for den ærbare kvinde. Hendes sygdomme, som hun har pådraget sig via sit erhverv, giver hende en helt særlig status, hvor hun sættes uden for byporten på lige fod med pestramte patienter, frem for at blive behandlet som andre 'almindelige' syge patienter på hospitalet.

Som følge af reformationen i 1536 undergår dansk lovgivning en række reformer, som betyder, at kvinder som blev taget i hor eller ægteskabsbrud nu stod til at blive slået ihjel med drukning. Samtidig med denne lov blev den prostituerede på kongens opfordring nægtet behandling for syfilis eller andre sygdomme. Hendes løsagtige adfærd blev opfattet som en krænkelse af Gud og derfor også af kongen og fædrelandets love. Som suverænenes ypperste attribut var det hans beslutning, om hun skulle dø, eller om han skulle lade hende beholde livet.

I slutningen af 1600-tallet blev der tilføjet korporlig straf og ydmygelse af de utugtige på landets torve. En ny form for magtteknologi begynder herved så småt at vise sig, idet det juridiske system nu underbygges af teknologier, som søger at forebygge og afrette den individuelle krop. Med andre ord begynder det disciplinerende dispositiv med straffe, som har til formål at disciplinere og forebygge fremtidige forbrydelser, så småt at sameksistere med suverænenes kontante og endegyldige magt til at dømme de utugtige til døden eller lade dem leve.

Selvom prostitution stadig betragtes som særdeles krænkende af ægteskabet og ikke mindst samfundsmoralen, indføres der gratis behandling af smittede med kønssygdomme i slutningen af 1700-tallet. Praksis i håndteringen af den prostituerede har gradvist ændret karakter, så det ikke længere kun er et spørgsmål om rigtigt og forkert, men også får karakter af at være et sikkerhedsspørgsmål. Risikoen for smittespredning får forrang over idealet om, ikke at krænke kirken, loven og suverænen. Herved markeres et brud på håndteringen af den prostituerede, hvor den nye politiske ret til at 'forme' livet bliver en stadig mere

gennemgribende styringsteknologi i håndteringen af hende. Disciplineringen af den prostituerede tager også til i begyndelsen af det 19. århundrede, hvor kontrollen og overvågningen af hende for alvor sættes i system. Helt uofficielt begynder politiet på kongens opfordring at samarbejde med lægerne om at regulere og håndtere prostitutionen. De løstagne kvinder indskrives hos politiet som offentlige fruentimmere, og de skal nu gå til ugentlige visitationer hos politilægen, bo i såkaldte tolererede huse og opføre sig i henhold til politiets uofficielle bestemmelser, hvis de vil undgå at blive straffet efter loven.

4.3 Den potentielle fare

I 1849 begyndte lægerne Melchior og Selmer en undersøgelse af prostitutionsforholdene i København. Deres detaljerede undersøgelser blev først fremlagt ved det Kongelige Medicinske Selskab og blev senere udgivet i tidsskriftet Bibliothek for Læger (Melchior & Selmer 1850). De to læger mente, at problemet med syfilis ikke begrænsede sig til at være et medicinsk problem, men at sygdommen kun kunne bekæmpes ”...ved en kraftig aktiv Bistand fra Autoriteternes Side..”, hvorfor de også så nærmere på den lovmæssige del af prostitutionen (Melchior & Selmer 1850: 163). For at finde ud af hvordan myndighederne forholdt sig i praksis, henvendte lægerne sig direkte til Københavns politimester Bræstrup (Melchior & Selmer 1850: 163). Herved blev de bekendt med den tidligere nævnte praksis, som havde været eksisterende siden begyndelsen af det 19. århundrede, med indskrivningen af de offentlige fruentimmere. Bræstrup citeres for at have sagt:

”at naar et Fruentimmer flere Gange har lidt af venerisk Syge, eller paa anden Maade vides at hun driver Løstgængighed, indskrives hun i Almindelighed til at møde ved Visitationen, uden at deraf følger at hun behøver at ernære sig ved Løstgængighed” (Melchior & Selmer 1850: 169).

Bræstrup forklarer, at der sideløbende med indskrivning af kvinden blev ført en protokol hos politikammeret med hovedtræk fra kvindens tidligere liv, indtrædelsen i prostitutionen, idømte straffe, hendes overgang til tyendeforhold, giftermål og dets lige (Melchior & Selmer 1850: 190). Med andre ord indsamles der viden om den prostituerede på en hidtil uset systematisk måde. Den prostituerede bliver herved i stadig større grad genstand for vidensproduktion, og hun indgår som et objekt, der skal granskes, undersøges og forklares. Ikke blot i henhold til hendes medicinske eller retslige forhold, men også i forhold til hendes *forudgående* adfærd, før hun blev kriminel og smittet. Man fornemmer, hvordan der søges svar på, hvorfor hun er blevet, som hun er blevet, hvad der ligger til grund for hendes indtræden i prostitutionen og årsagen til den afvigende adfærd. I forbindelse med dette er det nærliggende at se nærmere på, hvordan Foucault udlægger det, han kalder det potentielt *skandaløse* eller *farlige* inden for det 19. århundredes strafferetsteori:

”The idea of dangerousness meant that the individual must be considered by society at the level of his potentialities, and not at the level of his actions; not at the level of the actual

violations of an actual law, but at the level of the behavioral potentialities they represented.” (Foucault 2000d: 57).

Foucault ser altså en tendens til, at man i strafferetsligt regi efterhånden ikke kun beskæftigede sig med de handlinger, en kriminel begik, men i stigende grad begyndte at undersøge adfærdsmæssige tilbøjeligheder og den potentialitet, de kunne repræsentere. De begyndende tendenser til at finde årsagerne til en kvindes indgang i prostitutionen kan således i Foucaults optik sige noget om en søgen efter at kunne udpege potentielle farlige individer, i dette tilfælde potentielle prostituerede.

Var en kvinde blevet indskrevet, fik hun ikke udleveret noget decideret kontrolkort, men hun skulle overholde visse forskrifter. Lægeundersøgelserne var obligatoriske, og det var behandlingen også, hvis hun blev fundet smittet. Med mindre hun besad en særlig autorisation, dvs. det grønne kort, måtte hun ikke bo andre steder end i de tolererede huse og måtte aldrig flytte uden at meddele det. Husene lå på bestemte gader, og politiet bestræbte sig tilsyneladende på at isolere prostitutionen til bestemte områder af byen, samtidig med at diskretionen stadig skulle opretholdes i disse gader. De prostituerede måtte derfor heller ikke antaste forbipasserende eller opholde sig i større grupper, og det var dem forbudt at opholde sig i vinduer eller på gaden efter kl. 23. Børn måtte ikke bo hos kvinderne, mens elskere alene var forment adgang til deres huse om natten (Pedersen 2007: 40-43). Herved bliver styringen af den prostituerede som et sikkerhedsobjekt særlig tydelig. Måden, hvorpå man søgte at skabe et sikkert samfund og finde acceptable niveauer for kriminalitet eller andre 'farlige' samfundstendenser, forholder Foucault sig til i sine analyser af datidens håndtering af tyveri. Han beskriver et sikkerhedssamfund som der, hvor der stadig forekommer

”...et antal straffe hvis man overtræder denne lov, men denne gang er det hele indrammet, dels af en række forskellige overvågninger, kontroller, blikke og patruljeringer, som allerede gør det muligt at holde øje med, om han stjæler osv. Og dels, i den anden ende, er straffen ikke bare dette dramatiske og definitive øjeblik med hængning, forvisning og bøde, men den bliver til en praksis som fængsling, med en lang række behandlinger og bearbejdnings af den skyldige [...] I store træk er dét spørgsmål, som melder sig, hvordan man i grunden kan holde en type kriminalitet, for eksempel tyveri, inden for grænser, som er socialt og økonomisk acceptable, og hvordan man kan holde den på et gennemsnit, der kan betragtes, lad os sige optimalt for en given social funktion.” (Foucault 2008: 10-11).

I lyset af dette ses således brud med det tidligere ideal om rigtigt og forkert i håndteringen af den prostituerede. Prostitution reguleres nu i langt højere grad efter et 'rationale' eller viden, som ikke længere drejer sig i samme omfang om, hvorvidt prostitution bør eksistere eller ej, men snarere om at finde det acceptable eller optimale niveau for prostitutionen. Som Foucault beskriver det, drejer det "...sig om at organisere cirkulationen, om at eliminere det farlige ved den, om at skille den dårlige fra den gode cirkulation, maksimere den gode cirkulation og den dårlige." (Foucault 2008: 25). Den prostituerede søges bearbejdet, og prostitutionen reguleret og organiseret. Når de prostituerede kun findes i bestemte gader, holder sig inden døre og diskretionen opretholdes, bliver det *uundgåelige onde* indkapslet og holdt nede på en måde, så det bliver acceptabelt for samfundet. Prostitution betragtes måske stadig som forkert, men ikke længere som noget, der kan elimineres, men snarere noget som må håndteres og minimeres. Som Foucault fremhæver, bliver skyldsspørgsmålet inden for denne tankegang underordnet spørgsmålet om, hvad der er normalt, korrekt eller det man bør:

"This new knowledge was not longer organized around the questions: 'Was this done? Who did it?' It was no longer organized in terms of presence and absence, of existence and nonexistence; it was organized around the norm, in terms of what was normal or not, correct or not, in terms of what one must do or not do." (Foucault 2000d: 59).

Bordeller får status af at være 'tolererede', så længe det foregår under reglementerede forhold og ikke drager unødigt opmærksomhed til sig. Kvinden har lov at prostituere sig, så længe det ikke sker ved siden af hendes 'almindelige arbejde' ude hos 'de almindelige mennesker', og så længe hun ikke har børn hos sig og i øvrigt underlægger sig kontrolbesøg på fastsatte tidspunkter og steder. Med dette ses således, hvordan det i stadig større grad bliver det sikkerhedsskabende dispositiv, som sideløbende med det lovmæssige og disciplinære dispositiv gør sig gældende i håndteringen af den prostituerede. Denne modalitet karakteriserer Foucault på følgende måde:

"Sagt på en overordnet måde sætter en sikkerhedsforanstaltning det pågældende fænomen, i dette tilfælde altså tyveri, ind i en sammenhæng med en række sandsynlige begivenheder. For det andet indsætter man magtens reaktioner over for dette fænomen i en beregning, som er en omkostningsberegning. Og endelig for det tredje: I stedet for at indføre en opdeling mellem det tilladte og det forbudte fastsætter man dels et gennemsnit, der betragtes som optimalt, dels nogle grænser for det acceptable, som ikke må overskrides." (Foucault 2008: 12).

Kvindens adfærd, hvad enten de ender i prostitution eller ej, er blevet gjort til genstand for undersøgelse og håndtering. Der istandsættes et apparat, som har til formål at bestemme og forholde sig til det sandsynlige udfald af en række forhold omkring bestemte kvinder. Rækken af problematiseringer omkring den prostituerede går ikke i så høj grad på, hvorvidt hun er skyldig eller uskyldig, men drejer sig snarere om at forsøge at finde den optimale håndtering af kvinden. Der må stilles en række spørgsmål: Bør hun overvåges? Hvad koster hun samfundet? Er hun til at redde, eller er hun tabt til prostitutionen? Er hun til fare for samfundets moral? Er det bedst, at alle prostituerede straffes, eller bør der differentieres mellem kvinderne? Hvordan skal de straffes? Kan de genopdrages? Alle mulige spørgsmål, som er styrende for anvendelsen af straffeloven, ordningen af forebyggelsen og organiseringen af den opdragende straf, og som viser, hvordan de sikkerhedsskabende foranstaltninger bliver stadig mere potente i håndteringen af den prostituerede. Samtidig er de disciplinerende teknologier i høj grad i anvendelse. Magtsystemet søger at afrette, kontrollere og (om)forme de prostituerede, når de fx tvinges til møder med visitationen, angives bestemte boliger de ikke må flytte fra, og når deres adfærd i gadebilledet bliver forment. De forebyggende teknologier ses dermed sideløbende med de sikkerhedsskabende, og det er snarere forskydninger mellem de to dispositiver frem for diskontinuiteter, som finder sted i 'dispositivhistorien' (Raffnsøe & Gudmand Høyer 2005: 159).

Spørgsmålet om indskrivningen

Omkring 1840'erne blev det muligt for kvinder i prostitution selv at lade sig 'indskrive' som offentlig fruentimmer hos Københavns politiassistent, selvom der øjensynligt ikke virkede til at være nogle særlige fordele ved at blive indskrevet (Melchior & Selmer 1850: 171). Om denne ordning fortæller Bræstrup, at politiet var tilbageholdende med at indskrive kvinder som offentlige fruentimmere på deres eget initiativ - også selvom kvinden var smittet med syfilis - hvis der "*kunne være Udsigt til at kunne holde den Paagjældende tilbage fra Lasten...*" (Melchior & Selmer 1850: 172). Og politimester Bræstrup underbygger dette yderligere, da han i et kapitel i en bog om prostitution af den franske læge Alexandre Jean Baptiste Parent-Duchâtelets fra 1857 beretter om praksissen med indskrivningen i København. Her forklarer han, at indskrivningen på frivilligt initiativ blev begrænset til de tilfælde, hvor politiet vurderer, efter nøje undersøgelser, at kvinden ikke står til at redde fra

prostitutionen (Pedersen 2007: 39). Herved indrømmer Bræstrup til dels, at tolerance og kontrol i en vis grad havde erstattet straf. Det var nemlig kun indskrevne kvinder, der ikke overholdt visitationerne, som blev straffet efter straffeloven. Forsømtes visitationerne, kunne en kvinde i mildere tilfælde straffes med fængsel på vand og brød i 5 til 30 dage, og i grovere tilfælde med tvangsarbejde i 8 måneder eller mere. Politiet stod også for at udstede autorisationer til at holde bordel, og der blev samtidig holdt streng justits med personer, som forsøgte at drive uautoriserede bordeller. Denne praksis stod politiet for, men udenom det juridiske system (Pedersen 2007: 41- 43).

Foucault beskriver nogle af de samme tendenser i det samtidige franske retssystem:

"This whole network of nonjudicial power was designed to fulfill one of the functions that the justice system assumed at this time: no longer punishing individuals' infractions, but correcting their potentialities." (Foucault 2000d: 57).

Set i dette lys, vidner alle disse ikke-juridiske foranstaltninger, som om Bræstrup og politistyrken stod for et skift i rets-tænkningen, hvor det ikke længere handlede om at straffe de prostituerede, men snarere om at korrigere deres potentiale.

Melchior og Selmer undrer sig imidlertid over denne praksis og gør i forbindelse med deres undersøgelse opmærksom på, at Danske lov og diverse politianordninger stadig var gældende på daværende tidspunkt. De pointerer, at *"I Følge disse endnu bestaaende Lovbestemmelser er Løsaagtighed en ligefrem lovstridig Handling"* (Melchior & Selmer 1850: 167).

På baggrund af deres studier og Bræstrups udtalelser har lægerne dog konstateret, at disse love ikke gjorde sig gældende i praksis, men hævder at:

"Lovgivningens bestemmelser havde imidlertid neppe nogensinde været overholdte i deres fulde Strenghed; og det er faktisk, at man allerede i ældre Tider til en vis Grad tolererede Prostitutionen i Kjøbenhavn, formodentlig efter det Princip, at hvor Klagerne mangler, falder Sagen hen." (Melchior & Selmer 1850: 167).

Lægerne stiller således både spørgsmål til prostitutionens lovlighed og yderligere også myndighedernes kontrol, idet de skriver, at: *"Skjøndt Kontrollen med den syphilitiske Smitte vistnok er et af Indskrivningens Hovedøjemed, kan denne dog ikke ansees for en blot sanitær Foranstaltning: i Virkeligheden er den vel ligesaameget en politilig, sigtende til at holde*

Skandalen og den moralske Smitte indenfor visse Grændser. ” (Melchior & Selmer 1850: 190).

Herved rørte lægerne ved noget centralt ved den praksis, der var herskende på daværende tidspunkt. På den ene side virkede det, som om myndighederne kun forholdt sig til prostituerede i henhold til den smittefare, de udgjorde, og lagde loven på hylden så længe ’klagerne manglede’, og de prostituerede overholdt visitationerne. På den anden side var det påfaldende for lægerne, at indskrivningen af kvinderne ikke blot handlede om at dæmme op for smitten med syfilis, men havde sigte på at sætte grænser ’for skandalen’ og ’den moralske smitte’ – den moralske degenerering. At politiet førte andre omstændigheder til protokols end blot kvindernes sygdomsudvikling, var for lægerne et tydeligt bevis på dette (Melchior & Selmer 185: 190). Det understreger blot pointen om tendensen til ikke at ville straffe, men i højere grad korrigere og finde det acceptable niveau for prostitutionen.

Melchior og Selmer konkluderer i deres undersøgelse, at lovgivningen var utidssvarende og burde ændres. Selvom der var et moralsk aspekt, som skulle tages i betragtning ved siden af det medicinske hensyn, argumenterede de for at:

”...en streng, men lovbunden Kontrol, være at foretrække for en Tilstand som den nærværende, hvor de sanitære Interesser vel til en vis Grad kunne varetages, men dog ikke undgaae at blive mere eller mindre afhængig af Enkeltmands personlige Anskuelser” (Melchior & Selmer 1850: 201).

Lægerne anslog således også diskussionen omkring problemet med den enkelte politiassistents egenrådige ret til at afgøre sager angående prostituerede, hvilket skulle vise sig at blive et centralt diskussionsemne senere. Samtidig forholder lægerne sig ydermere ikke blot til de sikkerhedsmæssige (medicinske) aspekter ved håndteringen af prostitutionen, men beskæftiger sig også med de juridiske aspekter af lovovertrædelsen og forholder sig til, hvad der må dømmes som rigtigt og forkert. De to dispositiver, det juridiske og det sikkerhedsskabende, er dermed i spil samtidig, og lægernes undersøgelser og konklusioner er med til at befrugte dem begge - dels med deres krav om stærkere kontrol og straf, og dels med deres forslag til medicinske risikominimerende foranstaltninger mod smittespredning. Lægevidenskaben skulle da heller ikke vise sig at være begrænset til at udtale sig om de medicinske forhold vedrørende prostitutionen fremover, men vil i stadig større grad også indgå i rollen som moralens og lovens vogter.

Sammenvævningen af medicin, lov og religion

En anden fremtrædende læge, Dr. Med. Sofus Engelsted, havde også sine meninger om syfilis og måden, prostituerede burde håndteres på. Og Engelsted var ikke hvem som helst. Han var meget velrenommeret og særdeles indflydelsesrig i forbindelse med håndteringen af syfilis. Han sad i Københavns Borgerrepræsentation i 12 år, skrev lægebøger om hudsygdomme og syfilis, som efter sigende ”*benyttedes af alle landets Læger og de fleste Studerende*” og Engelsted var således også ”...*selvskrevet Medlem i commissionen angaaende Forholdsregler mod Udbredelsen af Syphilis...*” (Holm 1914; 4). Siden 1850’erne havde Engelsted været medlem af Medicinsk Selskabs Hygiejniske Komité og blev i 1856 reservelæge og i 1862 overlæge ved Almindeligt Hospitals 2. Afdeling for hud- og veneriske sygdomme (Lützen1998: 220). Engelsted havde således meget med de prostituerede at gøre via sit embede, men havde tillige kontakt med denne gruppe gennem Foreningen Til Forvildede Unge Pigers Frelse som han var medstifter af og formand for i mere end 30 år (Holm 1914: 4).

På det tidspunkt hvor Engelsted var på afdelingen for veneriske sygdomme, var der et tæt samarbejde mellem den og Københavns politi. Optegnelser viser, at politiet og hospitalet havde et nøje samarbejde, hvor de to instanser sammenlignede protokoller over kvinder, som henholdsvis var i behandling for en kønssygdom eller var anført i politiets optegnelser over løsagtige kvinder. Fra optegnelserne fra 1850 til 1865 fremgår navnene på 4538 kvinder, som havde været under politiets mistanke for at ernære sig ved prostitution. I langt de fleste tilfælde gik smitten med en venerisk sygdom forud for en egentlig politiundersøgelse, og smitten blev umiddelbart betragtet som bevis for løsagtighed. Det var da også i mere end 2/3 af de tilfælde, hvor indlæggelsen tilsyneladende blev afgørende for politiets mistanke til kvinden, at hun blev indskrevet som offentligt fruentimmer. Dette betyder dog ikke, at der nødvendigvis var en kobling mellem sygdommen og prostitutionen, men er snarere et udtryk for, at det var praksis at foretage denne kobling, og at syge kvinder generelt havde meget svært ved at bevise deres uskyld, hvis de først var smittet (Pedersen 2007: 45). Med andre ord blev kvindens *farlige potentiale* således afgørende for, hvilken dom hun fik, og dette gik langt forud for spørgsmålet om hendes skyld. Den vidensproduktion, som politiet og lægerne samarbejdede om at producere, handlede i højere grad om, hvorvidt kvinden var smittet, hvordan hendes baggrundshistorie var, hendes tidligere (kriminelle) adfærd osv., end den drejede sig om at fremsætte beviser for, hvorvidt hun prostituerede sig eller ej. De

sikkerhedsskabende anordninger sætter sig således igennem som det beredskab, politiet og lægerne udgør over for den prostituerede. De udgør det sikkerhedsskabende apparat, som sætter sig i stand til at behandle og forarbejde de tilfælde og tilfældigheder, der måtte opstå, med det formål at undgå de ødelæggende konsekvenser prostitutionen medfører (Raffnsøe & Guldmand-Høyer 2005: 158).

Samtidig kan Engelsted ses som indbegrebet af den sammenvikling, medicinen, loven og kirken har fået i forhold til den prostituerede. Med det nære samarbejde om protokolførelsen med politiet og som formand for Foreningen Til Forvildede Unge Pigers Frelse kan der ikke herske tvivl om, at Engelsted ikke kun holder sig til lægegerningen, men både agerer præst og ordensmagt i samme ombæring. Denne sammenvævning af medicin, lov og religion viser noget om det magtapparat, som søger at håndtere den prostituerede og prostitutionens store omfang. Den konstante henvisning til hinanden giver dem hver især næring og intensiverer de teknologier, hvormed den prostituerede søges håndteret.

4.4 Delkonklusion

I midten af 1800-tallet bliver den prostituerede i stadig stigende grad at blive gjort til genstand for viden. Politiets protokoller over de offentlige fruentimmere indeholder stadig flere informationer om kvindernes baggrund, tidligere straffe, relationelle forhold og overvejelser omkring begrundelsen for deres indtræden i prostitutionen. Det bliver i højere grad afgørende for håndteringen af prostitutionen, hvorvidt en kvinde betragtes som potentielt farlig, snarere end hvorvidt hun er skyldig i at prostituere sig eller ej. Generelt betragtes den prostituerede i stigende grad som et sikkerhedsobjekt, hvor straffen for prostitution får karakter af overvågning, kontrol og en række bearbejdningsforanstaltninger, og hvor der i langt højere grad søges at finde et acceptabelt niveau for prostitutionen, snarere end at afgøre spørgsmålet om skyld. Det vigtigste er at indkapsle dette samfundsonde fra det gode i samfundet og i øvrigt få bestemt det sandsynlige udfald af en række forhold omkring bestemte kvinder. De forebyggende teknologier ses dermed sideløbende med de sikkerhedsskabende, og det er snarere forskydninger mellem de to dispositiver frem for diskontinuiteter, der finder sted på dette tidspunkt.

I samme periode begynder der i stigende grad at ske en sammenfletning af de magtinstanser som forholder sig til og søger at håndtere den prostituerede. Prostitution kommer på medicinske termer og den prostituerede moralske smitterisiko er også noget, de danske læger i særdeleshed beskæftiger sig med. Politiet og lægerne deler oplysninger fra protokoller om henholdsvis indskrevne kvinder og kvinder smittet med syfilis og samarbejder herved om at finde de potentielt farlige kvinder. At lægerne samtidig bakker op om, at politiet får givet flere juridiske beføjelser, foreslår en række risikominimerende foranstaltninger mod smittespredning og i øvrigt diskuterer de moralske aspekter ved prostitutionen, demonstrerer, hvordan de juridiske og sikkerhedsskabende dispositiver er i spil samtidig. Når politiet samtidig begrunder deres arbejde med lægevidenskabelige argumenter, viser det, hvordan magtteknologierne til håndteringen af den prostituerede intensiveres og gives stadig mere næring af de forskellige instansers konstante henvisning til hinanden.

4.5 De hemmelige prostituerede frem i lyset

I 1861 publicerede Engelsted bogen *Om Foranstaltninger mod Udbredelsen af veneriske Sygdomme i Kjøbenhavn*. Her tager han, på lige fod med Melchior og Selmer, fat i den manglende ensartethed i den praksis, politiet har omkring håndteringen af de prostituerede, og mener, at politiet bør gives hjemmel til i højere grad at føre kontrol med prostitutionen:

”Den eneste praktiske Foranstaltning, som for Tiden kan bringes i Anvendelse mod den tiltagende Udbredelse af de veneriske Sygdomme, er en ordnet Kontrol med Prostitutionen, hvis Existents man er blevet nødsaget til at anerkjende, til trods for de strengt forbydende Lovbud” (Engelsted 1861: 120-121).

Den tolerance, politiet hidtil havde udvist ved at lade kvinderne indskrive i stedet for at retsforfølge dem, var ifølge Engelsted forbundet med et voldsomt indgreb i den personlige frihed. Han mente, at det var uacceptabelt at foretage disse indgreb, så længe det ikke var i overensstemmelse med loven (Engelsted 1861: 86), men det var bestemt ikke, fordi Engelsted mente, at kvinderne skulle gå fri fra kontrol eller skånes for at blive indskrevet – tværtimod. Som han skriver i konklusionen i sin bog:

”Antallet af de Fruentimmer, som drive Prostitution hemmeligt, er i de senere Aar stærkt tiltagende i Kjøbenhavn. Disse fruentimmere ere forholdsvis mange Gange hyppigere angrebne af veniske Sygdommen, end de Fruentimmer, som ere underkastede regelmæssig Kontrol [...] Bestræbelserne må derfor gaae ud paa, at drage saa mange som mulig af de Fruentimmer, der i Smug drive Prostitutionen i Kjøbenhavn, ind under regelmæssig Kontrol. Den som hidtil har været ført og endnu føres med Prostitutionen i Kjøbenhavn, er ufuldkommen. [...] Den væsentligste Feil ved den nuværende Administration er Mangel paa Enhed og Centralisation, idet Kontrol med Prostitutionen væsentlig er overladt til politiassistenterne” (Engelsted 1861: 120-121).

Det er altså Engelsteds klare holdning, at den hemmelige prostitution er langt den farligste, og han påstår, at de hemmelige prostituerede i langt højere grad udgør smittegrundlaget end de offentlige prostituerede. Som læge på det almindelige hospital havde Engelsted et indgående indblik i politiets arbejde, da hans afdeling netop stod i tæt samarbejde med politiet omkring indskrivningen af kvinder. Det kan derfor næppe skyldes uvidenhed om kontrollens natur eller

omfang, der bekymrer Engelsted i citatet, men snarere at den mangler ressourcer, og at den bør radikaliseres. Samtidig er det påfaldende, hvor indigneret han går efter *de hemmelige prostituerede*. Denne fremtrædende læges behov for at få alle prostituerede gjort offentlige sammenholdt med politiets detaljerede optegnelser over diverse anliggender hos de prostitueredes tyder på et stærkt behov for at gennemlyse og få fuldstændig transparens på prostitutionsområdet. Det er tydeligvis ikke nok at have en stor mængde viden om de offentlige fruetime, hvis nogle prostituerede stadig undgår undersøgelsens blik. Det forekommer nærmest, at det er *fordi* de er hemmelige, at de bliver farlige.

Foucault beskæftiger sig med, hvordan behovet for vidensproduktion, at undersøge, udforske og tale om tingene – og i særdeleshed det seksuelle – bliver særligt fremtrædende i det 19. århundrede. Foucault mener, at selvom det seksuelle *er* blevet forsøgt undertrykt af magthaverne siden 1600-tallet, er det imidlertid langt mere væsentligt at se på den mangedobling ”...af diskurserne om det seksuelle, som finder sted på selve magtudøvelsens område: det institutionelle incitament til at tale om det og til at tale stadig mere om det, magtinstansernes vedholdende anstrengelser for at komme til at høre tale om det og for at bringe det på tale i form af eksplicite udtryksmåder og endeløst ophobede detaljebeskrivelser” (Foucault: 1994: 27). Behovet for at tale om og få et problem beskrevet i detaljen, overgår, ifølge Foucault, de tendenser, der har været til at undertrykke det seksuelle. Og noget af det samme gør sig gældende i forhold til den prostituerede. Nok bliver prostitutionen forsøgt undertrykt og holdt nede, men den prostituerede udgør samtidig et problem, som må tales om og undersøges til mindste detalje. Engelsted har umiddelbart kun et mål om at minimere prostitutionen, men han har samtidig et stort behov for at vide så meget som muligt om den prostituerede. Med andre ord mangedobles diskurserne om de prostituerede på dette tidspunkt, hvor man simultant forsøger at holde prostitutionen nede. Den prostituerede må ’frem i lyset’ og gøres til genstand for viden. Det presserende vidensideal presser den prostituerede ud af skyggerne, så det skjulte fordærvede kan undersøges, diagnosticeres og behandles. Som Foucault videre beskriver samfundets forhold til det seksuelle:

”Aldrig så snart er seksualiteten gjort til medicin eller medicinerbar, førend det er som en læsion, dysfunktion eller symptom [...] Magten, som således tager seksualiteten i sin varetægt, gør sig det til en pligt at beføle legemet; den kærtegner det med sit blik, intensiverer dets

regioner, elektrificerer dets overflader, dramatiserer dets bevægende øjeblikke.” (Foucault 2006: 54).

Foucault ser således, at der er en sammenhæng mellem, at seksualiteten bliver gjort til genstand for medicinen, og at den bliver genstand for viden og gjort (endnu mere) til en form for sygdom, der skal behandles. Det samme ses med prostitutionen. Så snart den er gjort til genstand for medicinens undersøgende blik, får den status af noget, som skal behandles. Dette behov for at undersøge, behandle og vide alt om den potentielt prostituerede kvinde fik på denne måde forrang over argumenter om at beskytte kvinderne imod uretmæssig dom til fuldtidsprostitution eller stigmatisering af hendes måde at tjene ekstra penge på. I Engelsteds termer udgør den hemmelige prostituerede en større smitterisiko end de kendte prostituerede – blot fordi de var hemmelige. Som med en uidentificeret sygdom udgør hun en trussel for samfundet, og hun må diagnosticeres som et problem, før hun kan blive behandlet af magthaverne, så konsekvenserne ved hendes tilstedeværelse kan blive minimeret. Hun må ikke undslippe magthavernes undersøgende blik.

Den form for magtudøvelse, hvor magthaverne skal besidde den fulde overvågning, kalder Foucault for panoptisisme (panopticism) (Foucault 1991b: 210). I Foucaults studier af fængselsvæsnets genealogi, beskriver han en bestemt type fængselsbygninger, hvor designet muliggør, at en person kan observere alle fanger, uden at fangerne er i stand til at vide, om de bliver overvåget eller ej. Formålet med en sådan bygning, et panoptikon, er at skabe en følelse af en usynlig alvidende overvågning hos fangen, som efterhånden vil betyde, at fangen begynder at korrigere sig selv og ændre adfærd. For Foucault er panoptikonet dog ikke blot en arkitektonisk bygning, men en idealmodel for den anonyme magt, der opererer i det moderne samfund (Foucault 2000d: 58). Når Engelsted ønskede, at alle de hemmelige prostituerede skulle gøres offentlige og til genstand for overvågning og kontrol, vidner det om idealet i det panoptiske princip, som Foucault nærmere beskriver som:

”...a type of power that is applied to individuals in the form of continuous individual supervision, in the form of control, punishment, and compensation, in the form of correction, that is the molding and transformation of individuals in terms of certain norms. This threefold aspect of panopticism – supervision, control, correction – seems to be a fundamental and characteristic dimension of the power relations that exist in our society.” (Foucault 2000d: 70)

Det store apparat, som var sat i værk til at håndtere de prostituerede, mente Engelsted skulle gælde i alle tilfælde. Når myndighederne sørgede for at holde de prostituerede afgrænset til bestemte områder, inden døre ved bestemte tidspunkter samt hele visitationspraksissen, er det eksempler på denne panopticisme, hvor den enkelte kvinde konstant var (eller i det mindste følte, at hun var) under overvågning, og hvor supervision, kontrol og korrektion var dominerende.

Der var dog andre læger, som betvivlede påstanden om, at de hemmelige prostituerede skulle udgøre en særlig farlig gruppe. L.J. Brandes, overlæge på Almindeligt Hospitals lemmeafdeling, var en af dem, der kritiserede Engelsteds bog i et åbent brev i Ugeskrift for læger. Brandes argumenterede bl.a. mod Engelsteds påstand om, at udgifterne til behandlingen af og antallet af smittede med veneriske sygdomme skulle være stigende, idet dette måtte ses i lyset af, at udgifterne til andre behandlinger og antal indlagte på københavnske hospitaler generelt var steget i samme omfang – primært grundet befolkningstilvæksten (Brandes 1863: 237-239). Brandes argumenterede også for, at Engelsteds betragtninger om, at hemmelige prostituerede udgjorde en større smittefare end de indskrevne, var fejlagtige. Ifølge Brandes forholdt det sig lige omvendt, og han påstod, at hvis man tvangsindskrev hemmelige prostituerede, vil de ikke blot falde i *"en Afgrund, hvoraf kun sjelden Nogen, som engang er falden ned i den, kan redde sig op"* (Brandes 1863: 246). Derimod mente Brandes, at man burde lade *"den Strafskyldige blive straffet, men lad hende blive straffet efter Loven, med de Straffe, den paabyder (Bøder, fængsel, Tvangsarbejde)."* og fandt det paradoksalt, at straffen for en kriminel handling var at få pålagt at være fuldtidskriminel; det være sig de prostituerede til et liv som fuldtidsprostituerede. Derudover påpegede Brandes problemet med, at kvinderne så ville være fuldtidsbeskæftigede i prostitution uden nogen anden indkomst, hvilket kun kunne betyde, at de ville forsøge at øge efterspørgslen for at få flere kunder og dermed højst sandsynligt sprede venerisk smitte til endnu flere personer (Brandes 1863: 246). Brandes mente altså, modsat Engelsted, at der var god grund til *ikke* at indskrive kvinderne, men dette synspunkt vandt ikke anseelse. Tværtimod blev det Engelsteds bog, som skabte præcedens og blev anvendt i mange sammenhænge.

Et spørgsmål om køn

Engelsted har også nogle korte bemærkninger vedrørende mændenes rolle i forhold til prostitution og smitte af veneriske sygdomme. Han skriver at:

”...man vistnok [må] komme til det Resultat, at det er med stor Uret, at man i særdeleshed og saagodtsom udelukkende pleier at ansee Kvinden for den skyldige, og betragter Mandens Virksomhed ved denne Handling som Noget, der følger med under alle Omstændigheder ikke har stor Betydning. Denne opfattelse er ensidig og uretfærdig.” (Engelsted 1861: 22-23)

Skulle mændenes tendenser forhindres, mente Engelsted, at *”eneste Middel vilde vistnok være en Forandring i Opdragelsesmetoden [...] Men at til en saadan Forandring er der endnu ingen Udsigt. [...] Og grundet udbredelsen af ”de veneriske Sygdomme nødes vi dog til – naar Resultatet af Undersøgelserne skal være direkte praktiske Foranstaltninger – for Øjeblikket saagodtsom at se bort fra Mændenes Virksomhed, og næste udelukkende at vende vor Opmærksomhed paa Fruentimmerne, fordi de ere de eneste, som under vore nuværende Samfundsforhold kunne underkastes nogen kontrol.”* (Engelsted 1861: 24).

Det påfaldende er her, at Engelsted pointerer, at mændene ikke er interessante at beskæftige sig med, fordi disse efter sigende ikke er mulige at gøre til genstand for kontrol.

Fruentimmerne, derimod, gives den fulde opmærksomhed, netop fordi de er mulige at underlægge kontrol. Under alle omstændigheder advokerer Engelsted for, at politiet gives flere beføjelser og hjemmel til at udføre en grundigere kontrol med de prostituerede (Engelsted 1861: 30).

Diskussionen af mændenes rolle i forhold til prostitutionen bliver også taget op i Lægeforeningen. I en udgivelse fra 1863 giver formanden for Lægeforeningen en længere forklaring på, hvordan mænds kønsdrift udfolder sig, og hvordan den bør tøjles:

”Der har været, og der vil destoværre altid blive en Deel, som vil overskride de Grændser, inden hvilke Kønsdriftens Tilfredsstillelse er berettiget; men derfor bør disse Grændser ikke mindre agtes og frem for Alle af Lovgiverne. Vi vide, at Kjønsdriften vaagner hos den Unge, længe før han eller hun er kommen i berørig Modenhed. Der vil dog Ingen nægte, at her bliver Afholdenhed ogsaa af den Aarsag en Pligt [...] Vi kunne ikke raade en Mand til at indlade sig i Ægteskab, før han kan opfylde, hvad han er forpligtet til, nemlig at sørge for sin

Families Underhold, - vi kunne heller ikke raade ham til at henvende sig til Prostitutionen, da han derved handler ilde og nedværdiger sig selv [...] Efter min Erfaring vil dog en Mand i vort Land, naar han er i Besiddelse af almindelige Evner, naar han har anvendt sin Ungdomstid vel og vil være nøisom og arbeidsom, i Reglen være i stand til at indgaae Ægteskab og underholde en Familie, naar han er 30 Aar. Mon det med saadanne Udsigter er for meget at forlange Afholdenhed? Jeg tror det ikke!” (Mourier red. 1863: 24-25).

Formanden for lægeforeningen mente altså ikke, at der er nogen undskyldning for mændene, når de gik til prostituerede, men erkender, at mænd som oftest har en moden kønsdrift før de er giftemodne – en drift som ifølge samfundsnormen ikke bør blive forløst uden for ægteskabet. Hermed paradokset. Man fornemmer tydeligt, hvordan hans retoriske spørgsmål til sidst understreger den forargelse, der vil ramme manden, hvis han *ikke* retter sig efter samfundsidealer og holder sig inden for formandens detaljerede beskrivelser af forventningerne til en ’normal’ ung mands livsforløb. Alligevel er den underlæggende tone i diskussionen af mandens rolle i tråd med Engelsteds pointe; mandens lyster er ikke til at styre. Man kan *appellere* til mandens sunde fornuft og søge at opdrage ham til at udføre hans samfundsplicht, men i store træk er kampen umiddelbart tabt. Hermed understreges endnu engang, at det er værre at være seksuelt afvigende kvinde end afvigende mand, og at det også er hendes afvigelse, det er muligt at gøre noget ved – og ikke mandens. Samtidig er det påfaldende, at kvinders kønsdrift ikke bliver taget op i diskussionerne. Omtalen af kvindens lyst glimrer ved sit fraværd og gøres herved afvigende i sig selv.

Andre læger i Lægeforeningen diskuterede dog, hvorvidt det kunne være rigtigt, at mænd kunne:

”...angive at være smittet af et Fruentimmer med venerisk Syge uden derfor at paadrage sig offentligt Ansvar i Tilfælde af Usandfærdighed ikke til Forandring, saavel som den, ifølge hvilken en Politimester eller Amtmand paa en saadan Angivelse kan beordre Visitationen?” (red. Mourier 1863: 4).

Nogle mente altså, at der var en risiko for, at nogle mænd angav en kvinde uretmæssigt for at være smittebærer. Dette betød, at kvinden dels blev tvunget til at gennemgå en meget krænkende undersøgelse, og dels blev beskyldt for at prostituere sig. Lægerne blev derfor forargede over, at der ikke fandtes nogen form for straf til disse mænd, som beskyldte

kvinderne uretmæssigt (Mourier red. 1863: 2-3), men ikke desto mindre kom der ikke sanktioner mod kunden eller mændene - hvilket der heller ikke er kommet siden.

At det alment ansås for at være næsten umuligt at ændre på mandens seksuelle adfærd, men derimod helt legitimt og naturligt at søge at styre kvindens seksuelle adfærd, byggede på den herskende samfundsnorm. Formanden for Lægeforeningens indlæg giver næring til den diskursive konstruktion, som konstruerer mandens begær og seksualitet som naturlig, mens kvindens seksualitet i langt højere grad gøres til et problem. Når kvindens seksualitet problematiseres, skyldes det i høj grad hendes brud med normen, idet kvindens promiskuitet ansås for at være unaturlig. Derfor må den adresseres og handles på.

Foucault beskæftiger sig med, hvordan den anormale har været udstillet gennem tiden, og hvordan *monsteret* i tidligere tider er det, der afviger fra naturens såvel som de sociale love i samfundet. Foucault beskriver det menneskelige monster som:

"The figures of the half-human, half animal [...] represented that double violation; what makes a human monster a monster is not just its exceptionality relative to the species form; it is the disturbance it brings to juridical regularities [...] The human monster combines the impossible and the forbidden." (Foucault 2000b: 51)

I Foucaults analyser optræder det onanerende barn som eksempel på et samfundskonstrueret monster. Det umulige i, at et barn (til forskel fra en voksen) har en seksuel drift og hermed indeholder to uforenelige dele – barnet og seksualdriften – gør det til et monster. Set i Foucaults optik repræsenterer den prostituerede netop denne dobbelte overtrædelse af det naturlige. Kvindens løsagtighed kombinerer både det naturstridige (det umulige) og det forbudte, og netop af den årsag opstår hun som et monster. Den prostituerede udgør to uforenelige dele – promiskuitet eller seksualdrift uden for ægteskabet kombineret med den feminine dydighed, som betragtedes som kvindens natur. Kvindens lyst, som hun udlever i prostitutionen, udgør den konstruktion af umulighed, der giver hende status af et monster. Mandens utugtige natur betragtes ikke som naturstridigt og får derfor slet ikke samme karakter i samfundet - også selvom den egentlig betragtes forkert (jf. formanden for Lægeforeningens udtalelser). Denne styrende norm for, hvad der er naturligt og unaturligt, er med til at legitimere kontrollen af den prostituerede, samtidig med at normen er et styringsredskab i sig selv.

I sit studie af straffen afsøger Foucault konstruktionen af, hvad det er, vi skal vide for at kunne straffe i det moderne samfund. I den forbindelse kommer Foucault frem til at:

"This new knowledge was no longer organized around the questions: 'Was this done Who did it?' It was no longer organized in terms of presence and absence, of existence and nonexistence; it was organized around the norm, in terms of what was normal or not, correct or not, in terms of what one must do or not do" (Foucault 2000d: 59).

I lyset af denne analyse er det muligt at observere, at der sker en lignende ændring i måden at se den prostituerede på. Skyldsspørgsmålet er gjort til et spørgsmål om det normale. Det er således i stigende grad et spørgsmål om, hvorvidt prostitution betragtes som naturstridigt eller ej, normalt eller ej, frem for et spørgsmål om, hvorvidt prostitution er rigtigt eller forkert, eller om det var forekommet eller ej. Dette syn på den prostituerede går igen i lægernes og politiets kobling af forholdet mellem syfilis og en kvindes løsagtighed. Var hun først smittet, pegede det på en adfærd, som var unaturlig for kvinden, eftersom hun havde fulgt sine naturstridige lyster. Som tidligere nævnt blev der ikke længere spurgt til handlingen, men det var nok, at hun havde brudt med normen. Derfor kunne hun blive straffet – selvom beviset for, at hun rent faktisk havde prostitueret sig, udeblev. Samme kobling blev på ingen måde foretaget, hvis det var en mand, som var smittet med syfilis. Med andre ord var løsagtighed blevet et spørgsmål om et brud på normen eller det naturlige.

Beskyttelse af det velanstændige

I årene der fulgte, fik Engelsteds bog stor indflydelse. Trods enkelte modstridende røster blev Engelsteds bog refereret til i flere sammenhænge og blev bl.a. benævnt af distriktslæge Vilhelm von Rosen som værende *'en vigtig kilde'*. Netop Rosen kom til at sidde som den eneste folkevalgte læge i forhandlingerne om den lov, som til en vis grad skulle gøre politiets prostitutionsregulerende praksis officiel (Lützen 1998: 226). For efter vedtagelsen af Grundloven i 1849 blev der i stadig større grad rejst spørgsmål om, hvorvidt man baserede kontrollen med de prostituerede og straffede dem på en tvivlsom lovhjemmel, men også om, hvorvidt denne tvivlsomme lovhjemmel var i strid med Grundloven. Samtidig bevirkede den tilsyneladende snævre forbindelse mellem udbredelsen af veneriske sygdomme og prostitution, at der fra flere sider blev stillet krav om stadig mere omfattende kontrol og

visitationer af de prostituerede. Politimester Brødstrup kom derfor i 1857 med et forslag til justitsministeren om en omordning af Københavns politi, som dels skulle sikre politiet flere ressourcer helt overordnet, men som også skulle give politiet lovmæssig hjemmel til at føre kontrol med de prostituerede (Pedersen 2007: 76). Den 11. februar 1863 blev *Om Lov angående Omordningen af Kjøbenhavns Politi* vedtaget og kom i § 3, 3. pkt. til at lyde:

”Fremdeles har det sit Forblivende ved den Politidirektøren hidtil tillagte Myndighed til ved Resolution at fastsætte Straffen for de under Politiets Opsigt stillede Fruentimmer, der søge Erhverv ved Utugt, og for de Personer, der gaae dem tilhaande i saa Henseende, eller hos hvem de ere tilhuse.” (Pedersen 2007: 82)

Herved blev tolerancen af den offentlige prostitution for første gang anerkendt officielt. Politiet havde nu fået lovdækning til at fastsætte straffen for de indskrevne kvinder og var hermed også givet bemyndigelse til at opstille retningslinjer for tilsynet. Selvom forholdet mellem den dømmende og udøvende magt havde været et diskussionspunkt under forhandlingerne (Pedersen 2007: 81), var der ikke kommet klarhed over den sag med den nye lov. Politiet havde stadig ikke hjemmel til at tvangsindskrive kvinderne som offentlige fruentimmere, men havde nu hjemmel til at føre kontrol med de indskrevne kvinder.

Selvom vejen til legitimeringen af kontrollen med prostitutionen var forsøgt banet med diverse lovbestemmelser af flere omgange, kom den ultimative støtte for legitimeringen først med *Lov om Foranstaltninger til at modarbejde den veneriske Smittes Udbredelse af 10. april 1874*. I motiverne for loven fastslås det, at der havde været en stigende fordring om at få kontrollerende bestemmelser til at bekæmpe den hemmelige prostitution. Det blev påpeget, at veneriske sygdomme sjældent forekom hos de fruentimmere, som med politiets samtykke drev prostitution og derfor blev visiteret ofte, hvorimod sygdomme ofte var at finde hos hemmelige fruentimmere. Dertil havde Det kgl. Sundhedskollegium, som var det øverste retsmedicinske organ under justitsministeriet, og hvor Engelsted desuden var medlem, henvendt sig til Justitsministeriet med opfordring om, at der blev truffet foranstaltninger til at bekæmpe udbredelsen af de veneriske sygdomme (Pedersen 2007: 100). Formålet med udarbejdelsen af den nye lov blev beskrevet således:

”Kommissionen har som de to Hovedopgaver for det paatænkte Regulativ opstillet 1) at beskytte den offentlige Velanstændighed mod de løsagtige Fruentimmers Uvæsen paa Gader og offentlige Steder og 2) at beskytte den offentlige sundhed mod venerisk smitte. Med Hensyn

til det sidste Punkt er det fra tvende af Kommissionens Medlemmer med stor Styrke gjort gældende, at det for at sikre Samfundet mod den veneriske Sygdom er absolut nødvendigt, ikke blot, at der anordnes en omhyggelig og jævnlig Undersøgelse af den offentlige Prostitutions Medlemmer, men tillige, at der træffes virksomme Forholdsregler imod den fornemste Bærer af den veneriske Smitte, den hemmelige Prostitution, og at der gives Sundhedspolitiet fornøden Myndighed til at kunne tage præventive Forholdsregler imod dem, der drive Prostitution i Smug, navnlig ved at tvinge dem til at underkaste sig en regelmæssig Visitation, det eneste virksomme Middel mod Sygdommens Udbredelse og Forværrelse, og ved eventuelt imod deres Villie at kunne indskrive dem som offentlige Fruentimmer og saaledes bringe dem under endnu skarpere Kontrol.” (Rigsdagstidende 1)

Det førstnævnte formål med lovgivningen er at beskytte det *velanstændige* mod den prostitueredes *uvæsen*. En distinktion, som tydeligt angiver samfundets behov for at adskille den prostituerede fra alle andre, hvor den prostituerede tager form som et *uvæsen* – et monster. Som tidligere nævnt opererer Foucault med figuren ’monsteret’ i sin analyse af, hvordan samfundet begrundes håndteringen eller straffen af givne individer, som på en eller anden måde formår at bryde med det naturgivne. I den forbindelse forekommer der en bestemt version af monstret eller ’den anomale’ i det moderne samfund, som Foucault kalder *the individual to be corrected* (Foucault 2000b: 52) – det korrigerbare individ:

”The emergence of the ’incurable’ is contemporaneous with the putting into place of disciplinary techniques [...] The new procedures for training the body, behavior and aptitudes open up for the problem of those who escape that normativity which is no longer the sovereignty of the law.” (Foucault 2000b: 52)

I Foucaults optik ses det således, hvordan den prostituerede er et monster, fordi hun ikke er til at korrigere, men formår at undslippe den norm, som ellers er herskende hos de velanstændige kvinder. Hun udgør en minoritet, som ikke lader sig styre på samme måde af de magtmekanismer, som ellers søger at afrette kvindens seksuelle tilbøjeligheder, så de kun findes inden for ægteskabet. Herved opstår hun som det ukorrigerbare individ. Hendes vulgære adfærd fornærmer naturens orden og vækker samfundets afsky. I Foucaults analyser beskriver han, hvordan det bliver muligt for samfundet at diskvalificere et individ som juridisk subjekt, hvis det regnes for at være et monster:

”’Interdiction’ consisted the judicial measure by which an individual was at least partially disqualified as a legal subject.” (Foucault 2000b: 52)

Dette kan give begreb om, hvorfor den prostituerede mister sine juridiske rettigheder i den videre formålsklæring i den nye lov, hvor tvangsindskrivningen beskrives. Selvom den danske grundlov understreger, at tredelingen af magten – den udøvende, dømmende og lovgivende – er til for at beskytte borgerens rettigheder, bliver det tydeligt med denne lov, at dette ikke gælder den prostituerede. I hendes tilfælde er den udøvende og den dømmende magt én og samme instans, nemlig politiet. Den prostituerede bliver således ikke beskyttet af loven i samme grad som resten af befolkningen, men sættes til side på grund af hendes ukorrigerbare og naturstridige tendenser. Samfundsmoralen – det *velanstændige* – er under pres af dette uvæsen og må for enhver pris beskyttes. Derudover er det påfaldende, at den instans, som skal tilrette den prostitueredes adfærd, har fået navnet *sundhedspolitiet*. Herved træder prostitutionen som sygdom frem; hendes naturstridige adfærd gøres til en form for patologi, og politiet får rollen som ’lægen’, der først skal finde den syge, diagnosticere hende og herefter finde den passende kur til hende. Grænserne mellem det medicinske, lovmæssige og moralske glider igen sammen, befrugter hinanden og finder bekræftelse i hinandens logikker. Denne sammensmeltning bliver nærmest personificeret i sundhedspolitiet, som bliver en næsten autonom instans, udelukkende sat i værk for at få bugt med prostitutionen. Politiet får installeret en medicinsk præventiv logik, idet de nu helt officielt skal forsøge at dæmme op for de hygiejniske risici, som de prostituerede udgør. Den samme tendens ses med Engelsteds involvering i håndteringen af den prostituerede. Som tidligere nævnt er han både medicinsk behandler af de prostituerede, formand for *Foreningen Til Forvildede Unge Pigers Frelse*, i tæt samarbejde med ordensmagten og nu tillige helt tæt på de beslutningstagere, der var med til at vedtage ovenstående lov. Herved ses, hvordan Engelsteds horisont bliver langt bredere end blot medicinsk, idet han efterhånden både rækker ind over moralske, juridiske og ordensmæssige spørgsmål i sit embede. Engelsted formår således simultant at agere læge, ordensmagt, præst og lovgiver i forhold til den prostituerede.

4.6 Delkonklusion

Efterhånden begynder flere fremtrædende personer at diskutere behovet for at få de hemmelige prostituerede frem i lyset, eftersom disse betragtes som den gruppe af prostituerede, som udgør den største smitterisiko for samfundet. Behovet for at få gennemlyst prostitutionsområdet og opnå fuldstændig transparens bliver et mål i sig selv. Institutionernes incitament til at tale om prostitutionen og tale stadig mere om den vidner om magtinstansernes forøgelse af diskurserne om prostitutionen, selvom der i samme ombæring forekommer en undertrykkelse af denne. De panoptiske principper om at opnå supervision, kontrol og at korrigere træder stadig mere frem i håndteringen af den prostituerede, eksempelvis med de regler som holder de offentlige fruetime indendørs inden for geografiske områder og huse, hvor de kan observeres og konstant føle sig under politiets bevågenhed.

Mændene eller købernes rolle diskuteres til en vis grad, men stranded typisk med en konklusion om, at deres naturlige drifter ikke er til at styre og derfor ikke skal gøres noget ved. Kampen menes på forhånd at være tabt. Det forekommer dog helt legitimt at slå ned på kvindernes seksualitet og dømme kvinders seksuelle adfærd uden for ægteskabet som både naturstridig og forbudt. Herved ses, hvordan den prostituerede opstår som et monster i samfundet. Normen er blevet et styringsredskab frem for spørgsmålet om rigtigt og forkert. Hun er et uvæsen, som det velanstændige samfund skal beskyttes imod, og grundet hendes monstrøse natur er det muligt at fratage hende den almindelige borgers juridiske rettigheder. Den reglementerede prostitution bliver vedtaget ved lov i 1874, sådan at politiet nu både har mulighed for at være den dømmende, udøvende og lovgivende magt, når de henholdsvis kan tvangsindskrive kvinder og håndhæver det reglement, de selv har udarbejdet vedrørende prostitutionen. Med loven bliver den offentlige og tolererede prostitution officiel, og sundhedspolitiet bliver den myndighed, som skal sørge for at opretholde hygiejnen i samfundet.

4.7 Den regulerede prostitution

Med loven af 1874 fik politiet hjemmel til selv at udforme de regulativer, som den prostituerede skulle overholde, så snart hun var blevet indskrevet som offentlig fruentimmer:

”§5 Naar et Fruentimmer i Medfør af forrige Paragraf undergives Politiets Tilsyn eller frivillig underkaster sig samme, gives der hende Tilhold til Politiprotokollen om at underkaste sig Lægeundersøgelser til bestemte Tider og om at anmelde enhver Forandring af Bopæl. Findes hun ved Lægeundersøgelsen smittet af venerisk Sygdom, skal hun undersgives Kur efter §1.

§6 Overtrædelse af de i Henhold til forrige Paragraf givne Tilhold straffes med Fængsel paa Vand og Brød indtil 4 Dage, Fængsel paa sædvanlig Fangekost indtil 16 Dage eller Tvangsarbejde indtil 24 Dage...” (Lovtidende 1: 141)

Ovenstående paragraffer viser den hjemmel, politiet fik til at straffe den prostituerede med frihedsberøvelse, såfremt hun ikke overholdt politiets regulativer. Politiet fik således magtbeføjelser til at bestemme, hvorvidt en kvinde skulle indskrives, men også til at afgøre, om hun holdt sig inden for bestemmelserne for indskrevne fruentimmere. Derudover var det Københavns politi, som selv udarbejdede de regulativer, de offentlige fruentimmere skulle overholde. *Regulativ for Politiets Tilsyn med offentlige Fruentimmer i Kjøbenhavn af 9. Marts 1877* (Algreen-Ussing 1878: 80-91) indeholdt ikke mindre end 59 paragraffer som det indskrevne fruentimmer skulle rette sig efter, hvis hun ville undgå at blive straffet med fængsel eller tvangsarbejde.

Af disse 59 paragraffer fastslog første paragraf, at det var den 3. politiinspektør under politidirektørens tilsyn, som skulle føre tilsyn med de offentlige fruentimmere. Paragraf 2-19 omhandlede, hvordan indskrivningen skulle foregå, hvordan fruentimmerne skulle klasseinddeles, og ordensreglerne for de offentlige fruentimmere. Paragraf 20-39 havde at gøre med bestemmelserne vedrørende de offentlige huse og værtinderne, paragraf 40-51 om de sanitære foranstaltninger, 52-55 omhandlede betalingsordningen for visitationen, og paragraf 56-59 beskrev bestemmelserne om politidirektørens selvstændige domsmyndighed over fruentimmere, løsagtige (hemmelige prostituerede) og bordelværtinder.

Særlig detaljeret er paragrafferne vedrørende bestemmelserne for de offentlige fruentimmers opførsel og færden:

”§ 12 De offentlige fruentimmer skulle omhyggelig afholde sig fra al Uorden og fra al uanstændig Opførsel paa Gader og offentlige Steder og nøie rette sig efter de Forskrifter, der i saa Henseende gives dem af Politiet; navnlig skal det være dem forbudt: 1) at vise sig i usømmelig eller Opsigt vækkende Dragt; 2) at vise uanstændig Opførsel; 3) at flokkes, følge efter Nogen, tiltale eller kalde på Nogen enten ved Ord eller Tegn; 4) at vise sig i deres Vinduer eller opholde sig i Gadedøren eller på gade eller Fortoget udenfor deres Bolig; 5) at gaa Flere i Følge eller at opstille sig eller gaae frem og tilbage paa Gader, offentlige Pladse og Spadserveie; 6) at indtage andre Pladse i Teatrene og paa offentlige Forlystelsessteder end af Politiet tilladt, og 7) at være siddende Gjæster paa Cafeer, Restaurationer og lignende Beværtningssteder. – I den Deel af Døgnet, hvori Gadelygterne ere tændt, gjælde de ovenfor under 4 gældende bestemmelser ikke for de offentlige Fruentimmer, der boe i Holmens gade, mellem Lille Kongensgade og Piingaardsstræde, Brøndstræderne og Diderikbadskjærs gang. De offentlige Fruentimmer maae ingensinde passere Amaliegaderne og Amalienborg Plads og efter Politiets nærmere Bestemmelse heller ikke Standens Hovedgader senere paa dagen end kl. 12 Middag. De offentlige Fruentimmere som boe i offentlige Huse, maa ikke gaa paa Gaden fra Gadelygternes Tænding til deres Slutning...” (Algreen-Ussing 1878: 83).

Det forekommer, at disse bestemmelser tager afsæt i det moralske behov for at holde den prostituerede så langt væk fra det anstændige samfundsliv som muligt. Nok blev prostitutionen tolereret som et nødvendigt onde, men den skulle holdes nede og inden for helt bestemte rammer. Samtidig vidner regulativet om den store magt, politiet er blevet givet til at slå ned på den mindste form for opførsel, der kunne vække anstød i det borgerlige miljø. Med så restriktive, disciplinerende regler omkring adfærd; at den prostituerede hverken må vække opsigt, kalde på nogen, ses i en gadedør, være iført *usømmelig dragt*, gå på hovedgaden eller sidde på en café, har politiet fået hjemmel til at slå ned på stort set hvilket som helst indskrevet fruentimmer, eftersom *hans* vurdering ville blive taget for pålydende.

Selvom de prostituerede undgik nogle af reglerne, hvis de boede i et offentligt hus i de nævnte gader, var de til gengæld underlagt bordelværtindens kontrol. Værtinden skulle føre kontrol med visitationen af hendes fruentimmere, at de opførte sig efter bestemmelserne, og fx sørge for at *”Vinduerne til Gaden skulle stadig være forsynede med aflaaeste Pertiener - til hvilke Værtinden skal have Nøglen i Forvaring – eller anden saadan Indretning, der bevirker at man*

ikke kan see ind gennem Vinduerne.” (Algreen-Using 1878: 86). Blev disse regler ikke overholdt, kunne værtinden få bøder eller miste sin tilladelse til at drive bordel.

Den prostituerede er således underlagt både lands-loven, politiets regulativ og den enkelte værtindes regler. De tidligere tiders kontante straffe af prostituerede, som typisk udmøntede sig i form af dødsstraf, er nu i højere grad blevet overlejret af stærke kontrol- og disciplineringsmekanismer, som nok er blevet mere raffinerede og subtile, men også langt mere intensiverede og invaderende. I Foucaults analyser af seksualitetens historie hæfter han sig ved det tvetydige greb, magt får i det moderne samfund:

”Beskrevet inden for repressionens terminologi forekommer tingene at være tvetydige. Man får indtryk af en vis overbærenhed, hvis man tænker over den betragtelige mindskede strengthed i det 19. århundredes straffelovgivning for seksualforbrydelser. Men man får indtryk af øget snilde fra strengtheds side, hvis man tænker på det væld af kontrolinstanser og overvågningsmekanismer, som pædagogikken og terapien bringer i stand.” (Foucault 2006: 50)

Med andre ord mener Foucault, at selvom straffen af seksualforbrydere nok ændrer karakter op gennem det 19. århundrede, er den ikke nødvendigvis mindre undertrykkende. Det samme ses i håndteringen af den prostituerede. Det er ikke en mildere form for repression af den prostituerede, det nye politiregulativ er et udtryk for, men blot en anden form, som til gengæld er meget mere detaljeret og mangfoldig. Den prostituerede må både afholde sig fra eksempelvis at spadsere en tur på Amalienborg Slotsplads eller at gå i teatret, og må underordne sig, at hendes værtinde skal have nøglen til persienerne på hendes værelse. Straffen er måske mildere end dødsstraf, som kvinder, der blev taget i prostitution, tidligere blev udsat for, men nu bliver hendes liv til gengæld invaderet af omend små så utallige korrektioner. Samtidig var det heller ikke usædvanligt, at de prostituerede blev idømt straffe efter straffeloven, når politiet vurderede, at de havde overtrådt regulativet. En protokol over offentlige fruentimmere for perioden 1903-05 viser, at af de i alt 273 indskrevne kvinder, var det kun 42, som ikke var blevet straffet. Disse 42 kvinder var dog blevet hjemsendt til deres hjemby straks efter indskrivningen og kunne så at sige ikke nå at overtræde regulativet inden hjemsendelsen. De resterende 231 indskrevne fruentimmere blev alle idømt frihedsberøvende straffe og ofte flere gange – nogle både 5, 10 og 20 gange (Pedersen 2007: 125). Den kontante

afstraffelse var altså ikke erstattet af kontrolmekanismer, men nærmere forstærket og intensiveret af disse.

At politiet fik så mange magtbeføjelser på én gang, og i øvrigt både skulle være dem, der skrev regulativerne, dømte kvinderne og udøvede magten, kan der være flere grunde til. Når den prostituerede udgjorde dette monster i samfundet, som gjorde hende så svær at håndtere, grundet hendes ukorrigerbare, naturstridige og umulige karakter, er det muligt, at hun var et problem, som de øverste magthavere ikke ønskede at tage ansvar for. Samtidig kunne hendes ubestemmelige natur have gjort det uklart, hvilken magtinstans hun skulle håndteres af. Var hun et juridisk, medicinsk eller et moralsk spørgsmål? Politiets nye beføjelser kan ses som den løsning, man fandt på kompleksiteten. Selvom politiet selv ønskede de yderligere magtbeføjelser (jf. Brædstrups lovforslag), er det muligt at andre også havde interesse i denne uddifferentiering af politiets virke, så det præventive og retslige virkede sammen. Under alle omstændigheder var det politiet, som fra 1874 og mere end tredive år frem, stort set egenrådigt håndterede reguleringen af de prostituerede i København.

Sædelighedsskandalen

Politiets egenrådige ret til at indskrive kvinder som offentlige fruentimmere og herefter også dømme på baggrund af regulativet af 1877 viste sig at få fatale konsekvenser for legitimeringen af politiets kontrol med de prostituerede. Året 1895 blev et vendepunkt i prostitutionssagen, idet den store skandale inden for det københavnske sædelighedspoliti blev afsløret. Sagen, som hurtigt fik navnet *Sædelighedsskandalen*, havde sin begyndelse, da den ellers tidligere roste inspektør for Københavns 3. Politidirektorat, Henrik Frederik Korn, begik selvmord den 25. marts 1895. Herefter opstod der hurtigt rygter om, at Korn havde haft pengeproblemer, og at han og hans underordnede havde haft alt for tætte forbindelser til de prostituerede og værtinderne, taget deres stilling i betragtning (Pedersen 2007: 213). Trods en intern undersøgelse, som delvis frikendte Korn og hans stab, bidrog dagbladene til stadig flere beskyldninger om bestikkelse, forretningsforbindelser mellem bordelindehavere og politienheden, og om at flere unavngivne betjente skulle have forført piger og ageret alfonser, ofte i meget beruset tilstand. Noget tydede samtidig på, at enheden havde tjent store summer på denne ordning. Der rejste sig derfor et massivt krav om en tilbundsgående undersøgelse af politiets arbejde og *Foreningen imod Lovbeskyttelse for Usædelighed* gik foran i arbejdet med at få nedsat en kommission til dette (Pedersen 2007: 214). Foreningen havde tidligere ikke

haft særlig stor gennemslagskraft i dens arbejde med at få afskaffet ordningen med den tolererede prostitution. Nu fik den dog vind i sejlene, hvilket bl.a. førte til, at justitsminister Nellemann og politidirektøren Eugen Petersen igangsatte en videre undersøgelse af forholdene (Københavns Borgerrepræsentation 1: 123-25).

I de følgende måneder blev vidner i sagen afhørt tillige med samtlige sædelighedsbetjente. Anklagerne rettede sig primært mod Korn og overbetjent Meyer, hvor sidstnævnte blevet sendt på sygeorlov. I Meyers fravær var H.P. Petersen, også kaldet 'smukke Petersen', blevet konstitueret overbetjent, men hurtigt efter Petersens udnævnelse, blev han anbragt i arresten, anklaget for bestikkelse og for at have benyttet sin stilling til at skaffe sig gratis samleje med en kvinde mod at undlade at indskrive hende som offentligt fruentimmer (Pedersen 2007: 215). Senere blev også Petersens kollega Borelli fremstillet for Kriminal- og Politiretten med et langt anklageskrift. Under forhøret kom det frem, at Borelli i flere tilfælde havde modtaget penge af indskrevne fruentimmere mod at give dem en bedre behandling. Bl.a. havde han opsøgt en kvinde, som først havde penge at betale, *efter* at en kunde var blevet serviceret – og dette mens Borelli havde ventet i det tilstødende køkken (Aftenbladet 1). Borelli tilstod anklagerne og blev omgående suspenderet og senere idømt fængselsstraf af 6 gange 5 dage på vand og brød (Aftenbladet 2). Afhøringen betød ydermere, at flere af anklagerne mod Meyer og Korn var blevet dokumenteret. Det kom bl.a. frem, at Korn havde gjort sig skyldig i *"...Underslæb paa en halv Snes Tusind Kroner, men ogsaa at han havde holdt et privat Harem af indskrevne Kvinder, samt at hans Souschef, Overbetjent Meyer, havde af en Bordelværtinde modtaget et Gælds-brev paa 15.000 kr. til Foræring..."* (Rigsdagstidende 2: 1222). Pedersen og Meyer fik frataget deres stilling, og Korns familie efterladt i vanære. Med denne sag var korrupte betjente blevet straffet, men der var langt fra tale om en egentlig oprydning inden for sædelighedspolitiets rækker. Til gengæld havde skandalen afsløret nogle alvorlige brist i den reglementerede prostitution, og en revision af den eksisterende ordning var for alvor kommet på tale. Idealet havde mødt praksis og vist sig at indeholde nogle betydelige problemer.

Den reglementerede prostitution under opløsning

I første omgang blev spørgsmålet om afskaffelse af prostitutionsordningen diskuteret i Københavns Borgerrepræsentation, og senere i november 1898 fremsatte Svend Høgsbro fra Venstrereformpartiet *Forslag til Lov om Modarbejdelse af offentlig Usædelighed og Venerisk*

Smitte (Rigsdagstidende 2: 1221-1229). Forslagets formål var at afskaffe den offentlige, autoriserede prostitution ud fra en argumentation om, at statens tolerance dels forvirrede befolkningen, var forskelsbehandlende kvinder og mænd imellem, samt at retsordenen blev krænkede af loven (Rigsdagstidende 2: 1221-1223). Sædelighedsskandalen blev direkte brugt som argumentation for, at loven måtte forkastes, eftersom : ”...*hvad angaar dem, der paa Statsmagtens Vegne skulde vaage over dette Systems Overholdelse [må jeg] nøjes med at henviser til, hvad der er tilgængeligt for alle, ogsaa dette Tings Medlemmer, den Dom, der fældes i 1896.*” (Rigsdagstidende 2: 1222). Hvad angik smittespredningen af veneriske sygdomme henviste Høgsbrog til det, Det Kgl. Sundhedskollegium havde indrømmet: ”...*at man ikke ad statistisk Vej kan føre noget Bevis for, at dette system virkelig har ført til, hvad det skulde føre til.* (Rigsdagstidende 2: 1223). Engelsted og de andre læger på feltet havde altså indrømmet, at der ikke var videnskabeligt bevis for, at den reglementerede prostitution, som havde fået de hemmelige prostituerede gjort offentlige, havde gavnet indlemmelsen af syfilissmitten.

Forslaget fra Høgsbro og foreningen var primært ment som en afskaffelse af systemet, men indeholdt også nogle lovforslag, som kunne komme i stedet; det være sig primært at straffe bordeldrift, alfonseri, rufferi og dertil have nogle regler i forhold til smittede individers kønslige omgang med andre og blufærdighedskrænkelse (Rigsdagstidende 2: 1224-1225). Dog var det mest bemærkelsesværdige i forslaget, at den prostituerede skulle gå fuldstændig fri fra straf, og at hele forordningen omkring sædelighedspolitiet skulle afskaffes.

Lovforslaget kom i behandling, blev sat i bero og ændrede karakter flere gange, og i mellemtiden blev prostitutionsdebatten omdrejningspunktet for diskussioner vedrørende alt fra usædelighed, moral, ægteskabet og forskellen på mænd og kvinders seksualitet og til politiets kontrol og magt, tolkningen af grundloven og udbredelsen af venerisk smitte. Den prostituerede var således stadig omgivet af utallige problematiseringer, men nu, hvor politiet havde vist sig at være en dårlig løsning på håndteringen af hende, var hun igen genstand for massive diskussioner. Hvilke magtinstanser, der nu skulle tage sig af den kompleksitet, der omgav prostitutionen, var det igen svært at finde en løsning på.

Den praktiserende læge Frk. H. Reinhard skrev bl.a. et debatindlæg, som blev udgivet af *Foreningen Imod Lovbeskyttelse for Usædelighed* i 1905. I denne udgivelse omtaler hun

indledningsvis prostitutionen som *"...en Kræftskade, som hærger Folkenes Liv og Lykke [...], hvor intet har at gøre med Kærlighedsforbindelsen mellem Mand og Kvinde [...] og intet at gøre med Skabelsen af nyt Liv i det Barn, som er to Menneskers fælles Eje og Glæde"* (Reinhard 1905: 3). Men trods de skarpe vendinger i forhold til prostitutionens angreb på ægteskabets ukrænkelighed og folks lykke, er der ingen tvivl om, at Reinhard ønsker politiets kontrol med de prostituerede afskaffet. Hun argumenterer for, at den nuværende lovgivning krænker Grundloven, og at mænd generelt demoraliseres og glemmer konsekvenserne ved deres gerninger, fordi prostitutionen foregår under 'ordnede forhold'. Desuden er ordningen kønsdiskriminerende, idet mændene konsekvent undgår straf. Ophævelsen af den offentlige reglementerede prostitution vil, ifølge Reinhard, betyde:

"...at der ikke mere er noget Sædelighedspoliti, som paa den ene Side har den Opgave at udspionere [...] hverken helt eller halvt professionelle Skjøger og altsaa ikke mere farlige for Samfundets Sundhedstilstand end hundreder af Mænd og af andre Kvinder, som det er umuligt for Politiet at inddrage under nogen som helst kontrol [...] Det betyder fremdeles, at der ikke mere findes en Klasse Mennesker, som under Paaskud af, at de ene eller dog hovedsagelig bærer Skylden for Samfundets Ødelæggelse ved Kjønsygsomme [...] Og det betyder endelig, at nu maa det være hver enkelts Ansvar, hvad han unsætter sig selv og andre for, naar han søger kjønslig Omgang, hvor Faren for venerisk Smitte er selvfølgelig, saavel med som uden Kontrol..." (Reinhard 1905: 18-19).

Reinhard mener altså, at det ikke længere skal være gennem en offentlig myndighed eller ved lov at prostitutionen holdes nede, primært med begrundelsen, at dette ikke kan gøres retfærdigt, men at nogle frem for andre vil komme til at bære skylden. Til gengæld plæderer hun for, at ansvaret ligger hos den enkelte og i langt højere grad skal være et samvittighedsspørgsmål. Hun er klar over, at denne form for styring ikke nødvendigvis vil lykkes, men udtrykker håb om, at ansvarsbevidstheden hos landets mænd en dag kan få bugt med prostitutionen:

"...der er dem, som venter den Dag, da flere og flere unge Mænd vil føle, vi maa og skal føre den Kamp [...]. Den dag, da ikke som nu, magen god Fader tænker og siger, hvor kan jeg forlange af min Søn, hvad ikke har været muligt for mig. Det synes maaske ham selv og andre at være rette Overbærenhed overfor andres Synder i Følelsen af sin egen; maaske kunde det

ogsaa være Overbærenhed overfor egne Synder, og Mangel paa det Mod som tør sige: Jeg handlede værre, end jeg kunde forsvare, bliv Du en bedre Mand, end jeg har været. [...] Naar saadanne Fædre og saadanne Mødre forstrer et Lands Sønner, saa sygner og svinder Prostitutionen.” (Reinhard 1905: 20)

Reinhard giver på ingen måde udtryk for, at holdningen til prostitutionen og dens moralske omkostninger har ændret sig, blot fordi hun udtrykker et ønske om, at lovgivningen bliver ændret, og at prostituerede skal gå fri af straf. Prostitutionen betragtes stadig som en *kræftskade, der hærger folks liv og lykke*, men holdningen til, hvordan systemet skal håndtere dette onde, virker til at have rykket sig en anelse. Reinhards udtalelser kunne tyde på, at der i højere grad end tidligere bliver lagt vægt på det *indre* forhold og den enkeltes skyldfølelse og samvittighed som styringsredskab.

Foucault beskæftiger sig også med skyld som styringsredskab, og beretter bl.a.:

”I think it’s not a question of determining whether a society can function without guilt but whether society can make guilt function as an organizing principle and a basis for law. [...] It’s debatable whether the sense of guilt comes from the Greeks or has another origin. In any case, it exists and it’s hard to see how a society like ours, still firmly rooted in a tradition which is also that of the Greeks, could do without guilt. For a long time, people were able to believe that a system of law and judicial institution could be directly linked together by a notion like that of culpability. But for us the question is open.” (Foucault 2000e: 391)

Skyld som styringsredskab skal således ikke ses som noget nyt inden for det danske retssystem eller i håndteringen af den prostituerede. Men at skyldfølelse og samvittighed bliver den højst rangerende styringsmekanisme må siges at være en drejning i måden at udøve magt over den prostituerede på. Umiddelbart kan denne form for styring forekomme mindre streng eller mildere end den form for styring, der hidtil har været praktiseret over for den prostituerede, men det kan også betragtes som det modsatte. Som Foucault beskriver i forhold til håndteringen af det seksuelle:

”Det er meget muligt, at kirkens intervention i den ægteskabelige seksualitet og fordømmelse af ’forsyndelse’ mod forplantningen gennem tohundrede år har tabt meget i vægt. Men til

gengæld har lægevidenskaben tiltvunget sig adgang til parrets lystfølelser: medicinen har opfundet en hel organisk, funktionel eller mental patologi...” (Foucault 2006: 50).

Det er muligt, at det juridiske system i nogen grad afstår fra at slå hårdt ned med diverse former for straffe på den seksuelt afvigende, men afvigeren eller afvigelsen er til gengæld blevet til en form for patologi, der må undersøges og opdrages på fra alle mulige andre instansers side. Som Reinhard beskriver det; som fædre og mødres pligt til at opdrage deres sønner og døtre til at undgå prostitutionen og faderens bekendelse af sine egne synder, der skal vække sønnens samvittighed og få ham til at fravælge den prostituerede.

Foucault ser denne form for styring, bekendelsen, som en af de mest gennemgribende styringsmekanismer i det moderne samfund. Ved at fremmane sandheden om kønnet i bekendelsen, kan magten forme og afrette, hvor det *”...vigtigste er, at kønnet ikke bare har været et spørgsmål om sansning og nydelse, lov og forbud, men også om sandt og falsk.”* (Foucault 2006: 64). Bekendelsen er, ifølge Foucault, altså en styringsteknologi, som fordrer fremmaningen af det sande eller det falske, og den får dermed et stort potentiale: *”Hos os er det bekendelsen, der forbinder sandheden med kønnet, gennem den udførlige og pligt skyldige udtale af en individuel hemmelighed. [...] Nu er bekendelsen et diskursens ritual, hvori det talende subjekt er det samme som udsagnets subjekt; det er tillige et ritual, som udspilles inden for et magtforhold, for man bekender ikke uden, at en samtale-partner er i det mindste virtuelt til stede [...]; den instans som forlanger, pålægger, værdsætter bekendelsen, og som træder ind for at dømme, straffe, tilgive, trøste, genforene...”* (Foucault 2006: 69).

Når Reinhard således udtrykker et ønske om at fjerne alle reguleringer på prostitutionsområdet, sættes der samtidig en anden form for styringsteknologi i spil i stedet; den medicinske undersøgelse, den psykiatriske udforskning, den pædagogiske rapport, de familiære kontrolforanstaltninger og bekendelsens opdragelse.

Noget kunne også tyde på, at en begyndende governmentality gør sig gældende. Foucault betegner begrebet *governmentality* som en særlige styringsform, der ikke kun former individets handlerum, men også søger at forme individets selvforhold for derved at gøre individet i stand til at styre sig selv efter de gældende normer. Det er normerne, der bliver pejlemærket for denne individualiserede styringsform (Foucault 1991: 208). At Reinhard ønsker loven afskaffet, og at det bør være

samvittigheden, der skal ændre borgernes adfærd, vidner om denne form for styring af individets selvforhold. Hun opfordrer til, at det enkelte individ skal tage vrede på sin egen selvstyring på en særlig måde, så det ikke tager del i prostitutionen på den ene eller anden måde. Denne governmentalitet tillader, ifølge Foucault:

"...individer ved egen kraft eller med hjælp fra andre at igangsætte bestemte typer af operationer i forhold til deres krop, tanker, adfærd og måder at være på, således at de kan transformere sig selv med henblik på at opnå en vis grad af lykke, renhed, visdom, perfektion eller udødelighed." (Foucault 2006: 18)

I lyset af dette kan Reinhardts debatindlæg siges at markere den begyndende ide om, at individet besidder en egen kraft, som kan igangsætte transformationen mod et samfund med renhed – uden prostitutionens ødelæggende konsekvenser og uden ordensmagts eller lovgivningens magtudøvelse på området.

Lovgivningen fortsætter

Efter 32 år med den officielle reglementerede prostitutionskontrol fik den sit endeligt i 1906. At kontrollen netop blev ophævet her, var der særlige grunde til. Man var blevet overbevist om, at systemet havde en tvivlsom sanitær nytteværdi, Venstrefløjen havde erstattet Højrefløjen på regeringsposten, sædelighedsskandalen havde afsløret alvorlige brister ved systemet, og endelig var spørgsmålet om den personlige frihed og de grundlovsstridige elementer ved lovgivningen moden til diskussion (Pedersen 2007: 242). Men selvom loven fra 1874 bortfaldt tillige med flere andre bestemmelser, blev den erstattet af Lov om Modarbejdelse af offentlig Usædelighed og venerisk Smitte (Lovtidende 2). Med denne lov blev det bl.a. strafbart at holde bordel, at tjene på andres prostitution, at undsige sig behandling, hvis man var smittet af en kønssygdom, samt at smitte andre med en kønssygdom, hvis man var klar over sin egen smitte. Og selvom den *"Politimæssig Reglementering af Erhverv ved Utugt ophæves"*, var politiet stadig *"berettiget til at skride ind under de Betingelser og paa den Maade, som hjemles ved Lovgivningen om Løsgænger."* (Lovtidende 2: 335). Med andre ord fortsatte reguleringen af prostitutionen også efter 1906.

4.7 Delkonklusion

Med loven om den regulerede prostitution i ryggen udarbejder Københavns politi et regulativ på 59 paragraffer, som ned til mindste detalje beskriver, hvordan de offentlige fruentimmere må opføre sig, hvor de må færdes, til hvilke tider og under hvilke forhold. Selvom regulativet ikke betyder dødsstraf til utugtige som i tidligere tider, har magten over for de prostituerede til gengæld fået en karakter af at være langt mere invaderende, detaljeret og mangfoldig.

At politiet fik så mange magtbeføjelser til at regulere prostitutionen, kan tilskrives, at nogen havde interesse i at 'parkere' alle de problematiseringer og komplekse forhold, som omgav prostitutionen hos politiet, netop fordi prostitutionen var så svær at håndtere. Dette viste sig dog at skabe problemer senere, da den store sædelighedsskandale begyndte at rulle i 1895. Det skulle vise sig, at flere højtstående politimænd inden for sædelighedspolitiet blev anklaget og dømt for korruption, alfonseri, pengeafpresning og generel usømmelig opførsel. Herved viste der sig nogle alvorlige problemer i håndteringen af prostitutionen, hvilket gav anledning til, at den regulerede prostitution og politiets egenrådighed blev taget op til revision.

Hele diskussionen omkring ophævelsen af den regulerede prostitution peger på, at der er nye strømninger i spil i håndteringen af prostitutionen. Samvittigheden hos den enkelte bliver i stigende grad set som den måde, hvorpå prostitutionen skal håndteres. Der er stemmer, som ønsker, at lovgivningen helt ophæves, og at det bliver moralen, det indre forhold og opdragelsen af den enkelte, som skal holde prostitutionen nede. Ved eksempelvis at forældrene bekender deres synder for deres børn, kan børnene ændre adfærd. Der forekommer en øget psykologisering af magtudøvelsen, hvor det snarere handler om at beføle og undersøge det syge og afvigende og få denne til at ændre adfærd via bekendelsesteknikker og fordring til samvittighedsfuld opførsel. Herved er der tendenser, som peger på en begyndende governmentality i styringen af prostitutionen. Med governmentality er der tale om en markant anderledes måde at udøve magt og styring på. Hvor objektet for suverænen styring var territoriet, tager governmentality befolkningen som sit objekt, og styring kommer til at dreje sig om individerne. Det er således en individualiseret styring, som lig disciplineringen retter sig mod det enkelte individ frem for at betragte befolkningen som én masse. Governmentality er dog forskellig fra disciplineringen, idet den indebærer en omsorg for det enkelte individ og dermed befolkningen som helhed ved at beskæftige sig med at sikre befolkningens helbred, velfærd, lykke og velstand. Herved markeres et markant skift i håndteringen af prostitutionen, da den i tidligere styreformer gav magthaverne *retten til døden*, men hvor den nu er skiftet ud med *magten over livet*.

Selvom den regulerede prostitution har eksisteret i 32 år, ophæves den i 1906. Dette betyder dog

langt fra, at prostitution forsvinder ud af magthavernes horisont, eller at håndteringen af den prostituerede forsvinder. De lovmæssige, disciplinerende og sikkerhedsskabende dispositiver er stadig i spil i forhold til den prostituerede den dag i dag, og om end i en anden form så med rødder tilbage i de skildrede foranstaltninger til håndteringen af den prostituerede, vi har set indtil nu i analysen.

5. Diskussion af den moderne prostituerede

I dette kapitel vil den genealogiske analyse blive koblet til nutidens betragtninger og problematiseringer af den prostituerede. Vi vil se nærmere på, hvilke betragtninger der går igen, hvilke der har ændret form og hvilke som er blevet frasorteret løbende.

Optaget af kønssædeligheden

Reguleringen af prostitution, usædelighed og forskellig kønslig omgang er langt fra forsvundet fra lovgivningen i dagens Danmark. Det lovmæssige dispositiv er stadig i spil, og selvom det i nogle henseender har ændret karakter, er levnene fra tidligere tiders håndtering af den prostituerede ikke forsvundet. Danskernes seksuelle adfærd bliver stadig reguleret af loven, og straffelovens kapitel 24 vedrørende kønssædeligheden indeholder den dag i dag 20 paragraffer med diverse bestemmelser og straffe (bilag 1). Selvom det siden 1999 ikke længere er strafbart at prostituere sig, er prostitution ikke anerkendt som et lovligt hverv i Danmark (bilag 2), hvilket bl.a. betyder, at prostituerede ikke kan modtage sygedagpenge eller være en del af erhvervssygdomssikringssystemet³². Som prostitueret skal man dog stadig betale skat af den indtægt, man har ved sit ikke-ankendte hverv. Den prostituerede ender altså i en form for udefineret position, hvor hun ikke kan få svar på, hvorvidt den måde hun tjener sine penge på, skal opfattes som et arbejde eller ej. Det er, som om slægtskabet til fortidens store forvirring omkring håndteringen af prostitutionen træder frem, når det hverken i dag eller i tidligere tider har været muligt for magthaverne i samfundet at afgøre, om prostitution er et lovligt arbejde eller ej. Gennem hele analysen har vi set, hvordan prostitutionen er endt i en form for mellemposition, hvor den stort set altid er blevet reguleret og håndteret i større eller mindre grad, men derimod aldrig er blevet anerkendt som et legitimt hverv. Selvom vi ikke længere drukner den prostituerede, udstiller hende på vores torve eller nægter hende adgang til Amalienborg Slotsplads, hænger hun stadig fast i fortidens net, som vægrer sig ved at gøre hendes erhverv officielt.

Et andet aspekt, som stadig går igen i forbindelse med håndteringen af den prostituerede, er den danske lov om strafbarheden ved at vække offentlighedens forargelse:

³² BT, *Københavnske politikere vil forbyde sexkøb*, 28. januar 2008, Netartikel 42

”§ 232. Den, som ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 år. (bilag 1)

Denne paragraf viser, at de foranstaltninger man satte i værk under den reglementerede prostitution i slutningen af 1800-tallet, hvor offentlige fruentimmere ikke måtte vække forargelse eller krænke offentligheden, hvis de ville undgå straf, stadig er i funktion - omend med mindre justeringer. Hvad der forarger, må nødvendigvis være et meget subjektivt spørgsmål, som i et eller andet omfang må bero på en vurdering af, hvad der anses som en afvigelse fra 'normal' adfærd. Dette gjorde sig også gældende i § 12 stykke 2 i Københavns reglement fra 1877, hvor det var forbudt *at vise uanstændig opførsel* (se s. 52). Vi vil altså stadig gerne have et samfund, hvor vores blufærdighed ikke krænkes – om end det er en særdeles subjektiv afgørelse, hvad det er, der krænker. Normen regulerer således stadig vores samfund, når det gælder lovgivningen om blufærdighedskrænkelse.

§ 12 fra 1877 (s. 52) viser også, at vi dengang havde regler for, hvordan de prostituerede eksempelvis ikke måtte kalde på nogen på åben gade, samt præcise anvisninger for hvor kvinderne skulle opholde sig og i øvrigt undgå at vække opsigt. I dag har man ikke længere sådanne direkte og detaljerede anvisninger, som specifikt angår de prostituerede. Til gengæld findes der en overordnet paragraf, som umiddelbart virker til at have samme formål; at fjerne den prostituerede som forstyrrelseselement fra den menige borgers hverdag:

§ 233. Den, som opfordrer eller indbyder til utugt eller stiller usædelig levevis til skue på en måde, der er egnet til at forulempe andre eller vække offentlig forargelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.” (bilag 1)

Paragraffen viser, at samfundet stadig har et behov for at forblive uforulempet af den prostitueredes tilbud og levevis og derfor søger at regulere prostitutionen ud fra denne formulering. Selvom ordet prostitution ikke tages direkte i brug, må det at *indbyde til utugt* nødvendigvis rette sig direkte mod personer, som ønsker at prostituere sig og tilbyder sig selv til kunder. Det kan altså stadig ikke være lovligt i dag for en prostitueret at henvende sig til potentielle kunder, hvis disse finder dette forargeligt eller føler sig forulempet. Igen bliver prostitutionen reguleret indirekte, idet prostitution som nævnt ikke er decideret ulovligt, men på den anden side heller ikke må bevæge sig uden for rammerne af det, der er acceptabelt. Den prostituerede må være til, så længe hun ikke forarger nogen eller forulemper nogen med

tilbud, de ikke ønsker at tage imod. Herved tyder det på, at man stadig styrer efter et ønske om at få den *dårlige cirkulation i samfundet adskilt fra den gode cirkulation*. Hvad angår synligheden og forargelsen som følge af prostitutionen, er der således klare spor tilbage til den reglementerede prostitution i den danske lovgivning i dag.

Et andet påfaldende element ved den danske lovgivning er, at selvom den seksuelle lavalder i Danmark er 15 år (bilag 1, § 222), straffes den kunde, som mod betaling eller løfte om betaling har samleje med en person under 18 år, med bøde eller fængsel indtil 2 år (bilag 1, § 223). Seksuel adfærd med penge involveret er der således stadig skærpede omstændigheder omkring. Paragraf 223 tages dog sjældent i brug med mindre forældrene til den umyndige person gør opmærksom på lovovertrædelsen.

Praksis afviger fra loven

Generelt viser praksis sig også at være lidt en anden end lovgivningen umiddelbart giver udtryk for. Rufferi og bordeldrift (bilag 1, § 228) er eksempelvis stadig ulovligt i Danmark. Som tidligere nævnt defineres rufferi i dag som den der: 1. forleder nogen til at søge fortjeneste ved kønslig usædelighed med andre, 2. for vindings skyld forleder nogen til kønslig usædelighed med andre eller afholder nogen, der driver erhverv ved kønslig usædelighed, fra at opgive det, eller 3. holder bordel. Umiddelbart virker det ikke til at denne lov håndhæves i særlig høj grad. Det kan i hvert fald være svært at gennemskue, hvorfor diverse telefonpassere, udlejere til bordeller eller Ekstra Bladet med sine annonceindtægter på deres escort-sider så åbenlyst kan blive ved med at tjene penge på andres prostitution. Disse instanser er vel i branchen for egen (økonomisk) vindings skyld, og de afholder vel næppe nogen fra at opgive prostitutionen. Hvorfor denne lov ikke håndhæves konsekvent, kan der nok være flere grunde til. Måske skyldes den (manglende) praksis fortidens måder at håndtere den prostituerede på. Måske er lovgivningen et udtryk for, at magthaverne stadig ikke kan få sig selv til at slippe reguleringen med prostitutionen og derfor bibeholder en lovgivning, vel vidende at denne aldrig vil blive overholdt eller håndhævet fuldt ud i praksis. Som vi også så i analysen, går rækken af problematiseringer omkring den prostituerede ikke i så høj grad på, hvorvidt hun er skyldig eller uskyldig, men derimod drejer lovgivningen sig snarere om at forsøge at finde den optimale håndtering af kvinden. I stedet for at have en praksis, hvor der slås ned på samtlige overtrædelser af § 228, foretages der konstante overvejelser, som bliver styrende for anvendelsen af straffeloven, ordningen af forebyggelsen og organiseringen af den

opdragende straf. Nogle gange tages paragraffen i brug, andre gange gør den ikke, alt afhængig af hvad der findes mest hensigtsmæssigt i situationen. Med andre ord er det muligt at iagttage nutidens (manglende) håndhævelse af lovgivningen på prostitutionsområdet som et udtryk for levn fra fortidens måde at installere sikkerhedsskabende foranstaltninger i håndteringen af den prostituerede på.

Hvem skal håndhæve?

At bordeldrift også er ulovligt kan undre, når politiet selv fører en opgørelse over de godt 500 bordeller, der findes i Danmark, og der i øvrigt annonceres og skiltes ganske offentligt med disse bordellers ydelser³³. Hvis en bordelejer retsforfølges, er det oftest som følge af skattebedrageri. Betaler de prostituerede og ejeren af et bordel skat, forekommer det umiddelbart ikke muligt at få et bordel lukket. Verserende sager viser, at trods massive klager fra beboere i ejendomme, hvor der føres bordeldrift fra en lejlighed, kan politikere og politiet ikke helt blive enige om, hvordan eller hvem der skal lukke bordellet³⁴. Generelt virker det til, at der stadig hersker tvivl om, hvilke magtinstanser der skal håndtere prostitutionen. Det er, som om den berøringsangst vi tidligere så i håndteringen af prostitutionen stadig forekommer, når nogen søges at blive stillet til ansvar for problematiseringerne af den prostituerede. Frygten for at ende med ansvaret for håndteringen af denne komplicerede størrelse får opgaven til at skifte rundt mellem forskellige magtinstanser. Alt afhængig af om den prostituerede opfattes som et udtryk for et socialt problem, gadeuorden, en sundhedsrisiko, bedrageri eller et nødvendigt samfundsonde, kan problematiseringerne omkring hende lande inden for henholdsvis Socialministeriet, politiet, lægevidenskaben, psykologien, Skat, humanitære hjælpeorganisationer, dem alle sammen eller slet ingen. Hvem, der skal håndtere hende, er således stadig til diskussion, og det forekommer næppe, at samfundet er kommet nærmere en løsning på dette siden 1800-tallet, hvor vi så en lignende forvirring omkring hvilken strategisk logik, der skulle håndtere den prostituerede. At man allerede dengang vekslede mellem hvilke instanser som skulle håndtere hende, hænger altså stadig ved.

Dette ses også i kommunerne, hvor der er divergerende måder at håndtere spørgsmålet om prostitution på. I nogle kommuner er det eksempelvis pålagt personalet at ringe efter prostituerede til ældre eller handicappede, hvis de har et ønske om at modtage en prostituerets

³³ Information, *1.300 prostituerede, 507 bordeller og 27 årsværk*, af Ulrik Dahlin 13. april 2009, Netartikel 31

³⁴ Berlingske, *Beboere mangler hjælp mod bordel-chikane*, af Johan Winther, 12. Oktober 2010, Netartikel 32

ydelse. I Københavns Kommune afviser man at gøre dette med henvisning til, at det ville være forkert i forhold til de skader, prostitution menes at forvolde på de personer, der udfører det. Dog må de prostituerede gerne servicere beboere på plejehjem og institutioner, så længe det ikke er personalet, der har ringet til dem³⁵. Københavns Kommune har i øvrigt en politik, hvor målet efter sigende er at få en prostitutionsfri by. Dette gav bl.a. anledning til, at daværende overborgmester Ritt Bjerregaard omdelte særlige postkort under klimatopmødet i 2009 til Københavns hoteller med ordene *Vær bæredygtig. Køb ikke sex!* for at forsøge at holde topmødedeltagerne og andre klimagæster fra de prostituerede³⁶. Det varierer altså fra kommune til kommune, hvorvidt man i praksis aktivt formidler købet af prostitutionsydelse til ens borgere, forsøger at forbyde det eller vender det blinde øje til, når det forekommer. Vaklen mellem disse strategier, var også noget der fandt sted allerede tilbage i det 19. århundrede, hvor både uofficielle love, detaljerede officielle love og afskaffelse af forbud var i vælten inden for en kort årrække. Tendens i kommunerne til ikke at kunne opnå konsensus om, hvorvidt et forbud mod passivitet eller fuldstændig accept af prostitutionen er den bedste håndteringsstrategi, kan altså spores lang tid tilbage i tidligere tiders håndtering af den prostituerede.

Derudover virker det til, at prostitutionen stadig bliver reguleret ud fra et skøn om, hvorvidt den foregår på *et acceptabelt niveau* eller ej. Dette kommer bl.a. til udtryk, når politiet eksempelvis først føler sig nødsaget til at foretager anholdelser af prostituerede, hvis et område som Vesterbro i København eksempelvis skal byfornyes, hvis de modtager tilstrækkeligt med klager, eller hvis de gadeprostituerede bevæger sig for meget uden for de gængse 'prostitutions-områder'³⁷. I sådanne tilfælde beskriver politiet, hvordan de anvender paragraffen om krænkelse af offentligheden (bilag 1, § 232 og § 233), skattesvig, mangel på opholdstilladelse eller andre forseelser som hjemmel til anholdelsen af de prostituerede – en metode politiet selv kalder Al Capone-metoden³⁸. Noget tyder på, at man altså stadig gerne vil kontrollere og dæmme op for prostitutionen, men helst vil undgå at lovgive for direkte på området. Politiet overlades derfor til at udøve deres magt over de prostituerede ved at finde hjemmel i andre love, i stedet for i et decideret prostitutionsregulativ. Dette minder om de måder vi tidligere har set politiet operere på i forhold til de prostituerede, bl.a. dengang hele

³⁵ Berlingske, *Man må ikke afvise den prostituerede i døren*, af Mette Dahlgaard, 30. oktober 2010, Netartikel 33

³⁶ Information, *Gratis sexkampagne får god reklame*, af Ritzau, 5. December 2009, Netartikel 34

³⁷ BT, *Stor aktion i nat: 18 prostituerede anholdt*, Erling Andersen, 31. august 2010, Netartikel 35

³⁸ Business, *Skat vil jage rockere og prostitution*, af Lars Erik Skovgaard, 25. marts 2010, Netartikel 36

prostitutionsområdet blev håndteret af politiet på baggrund af et uofficielt brev fra den daværende Kong Frederik den 6. (s. 24). Denne praksis afslører også, at man stadig forsøger at disciplinere de prostituerede til at opføre sig på en bestemt måde og eksempelvis holde sig inden for bestemte geografiske områder. Overvågningen og kontrollen med de prostituerede er altså på ingen måde ophørt. Dispositivet, som søger at bearbejde og disciplinere kroppene, har således ikke mistet taget i de prostituerede, men fungerer stadig den dag i dag.

Hvad vi må vide for at handle

Endnu et aspekt af prostitutionen, som trækker linjerne tilbage i tiden, er det umiddelbart umættelige behov for at skaffe viden på prostitutionsområdet. Servicestyrelsen udgav eksempelvis endnu en rapport i juni, som denne gang skulle klarlægge de risici og fastholdelsesfaktorer, der er for prostituerede, som arbejder på massageklinik. Det er på ingen måde den eneste rapport Servicestyrelsen har udgivet; de har publiceret en hel del casehistorier og fortællinger om diverse prostitueredes liv samt pjecer og undervisningsmateriale om prostitution og til prostituerede³⁹. Derudover er der afsat 4 millioner til at Det Nationale Center for Velfærd (SFI) skal kortlægge antallet af prostituerede og belyse deres forhold i Danmark⁴⁰. Københavns Universitet afholder endnu en konference med prostitution som tema i december 2010⁴¹, hvilket det også gjorde i foråret. Københavns Bymuseum har en udstilling og en undervisningsportal om *prostitutionen før og nu*⁴². En hurtig søgning i Det Kongelige Biblioteks arkiv over bøger med titler, hvor ordet prostitution indgår, giver 462 hits. På de kommunale biblioteker får man et resultat på over 1000. Alligevel forekommer det, at næsten alle er enige om, at der er for lidt viden på området. Derudover er det påfaldende, så meget området bliver omtalt som *mytebelagt*, og at det hele tiden nævnes i debatterne om prostitution, at man generelt *ved alt for lidt* om de prostituerede og de forhold, de kommer fra og lever under⁴³. Som vi så i analysen, er det muligt at finde denne tendens tilbage til midten af 1800-tallet, hvor politiet begyndte at føre protokol over de prostituerede. Politiet skaffede sig viden om de prostituerede og førte detaljerede protokoller over deres baggrund, indtrædelse i prostitutionen og hvordan deres øvrige liv var allerede

³⁹ Servicestyrelsen, *Prostitution på massageklinik - risici og fastholdende faktorer*, af Majken Wiingaard; Dorthe Venø Jakobsen; Lis Døssing, 6. Juni 2010, Netartikel 37

⁴⁰ SFI, *Pressemeddelelse*, af SFI 21. juni 2010, Netartikel 38

⁴¹ www.jura.ku.dk/studerende/kalender/prostitutionskonference

⁴² www.prostitution.e-museum.dk

⁴³ Danmarks Radio, *Debat om prostitution blusser op efter DR-program*, af Troels Jensen, 19. Maj 2008, Netartikel 17

SFI, *Prostitution frem i lyset*, af Mads Andersen Høeg, juni 2010, Netartikel 18

dengang. Deres søgen efter transparens på prostitutionsområdet og forsøg på at belyse og tilegne sig stadig mere viden om den prostituerede ser vi altså også i dag. Den prostituerede skal stadig ud af skyggerne og undersøges til bunds. Det er, som om hun stadig bliver betragtet som *det potentielt farlige individ*, som samfundet må granske og undersøge for at forebygge, at der kommer flere og undgå de dårlige konsekvenser ved hendes tilstedeværelse. Det er, som om behovet for viden er umætteligt, og som om diskurserne om den prostituerede stadig bliver mangedoblet. Selvom vi stadig gerne vil pakke den prostituerede af vejen, se så lidt til hende som muligt og afgrænse hendes færden på den ene side, er der altså i samme ombæring en italesættelse og granskning af den prostituerede som aldrig før. Den dobbeltvending med undertrykkelse på den ene side og mangedobling af diskurserne på den anden side var noget, der opstod for mere end 150 år siden, men som stadig finder sted i vores samfund i dag.

Undgå prostitutionen

De opdragende metoder til at dæmme op for prostitutionen er heller ikke forsvundet. Danske teenagere og unge bliver søgt draget ind i prostitutionsdebatten, og der lægges op til at tage stilling til spørgsmålet om prostitution, når fx hjemmesiden *HvemBetalerPrisen.dk* henvender sig til denne målgruppe. Her kan unge læse om andre unges holdninger til prostitution, deltage i en afstemning og se hvilke kendisser, der *ikke vil være kæreste med en som tidligere har købt sex* eller finder det *taberagtigt* at skulle betale for sex. Formidlingen af og mediet til at opdrage den danske ungdom til at holde sig fra prostitutionen har helt sikkert har ændret karakter gennem tiden. Det er dog påfaldende, at det grundlæggende er samme budskab, ovenstående hjemmeside har, som de tanker den kvindelige læge Reinhard gav udtryk for i sit debatindlæg fra 1906. Forældrenes formaninger er udskiftet med de unges idoler, men essensen er den samme; det er moralsk forkasteligt at gå til prostituerede og uværdigt at være prostitueret. Prostitutionen viser sig herved også og i stadig mere intensiveret grad som et governmentalt problem. Den omtalte hjemmeside er blot et eksempel på, hvordan man søger at styre gennem selvrealisering. De unge får ikke at vide, at *de ikke må* gå til prostituerede eller prostituere sig selv, men bliver gjort opmærksom på, hvordan *andre* ser på nogen, der gør disse ting. De bliver med andre ord ledt til at *lede sig selv* helt frivilligt. Der er ikke tale om tvang, men om at lede gennem frihed, hvilket er indbegrebet af den governmentale styring. De begyndende tendenser, som lægen Reinhard gav udtryk for, hvor hun advokerede for, at styringen af prostitutionsområdet skal foregå uden tvang og lovgivning, men gennem

friheden til at vælge (det gode) selv, ses altså i en stadig mere potent udgave i dag. Som Reinhard udtalte, gælder det også i dag, at selvom det nok er væsentlig sværere at regulere og håndtere noget så komplekst som prostitution ved at arbejde på individets styring af sig selv, er det klart at foretrække frem for at styre med tvang, regler og straffe.

Det er naturligvis ikke kun teenagerne, som skal opdrages. Den menige borger i Danmark skal ikke have mulighed for at se på smudsige billeder eller få formidlet kontakt til prostituerede – i hvert fald ikke på biblioteket. Der er eksempelvis blevet fjernet bøger, som viser anstødelige billeder med pornografisk karakter, og De Radikale har fremsat et forslag om, at bibliotekarerne på danske biblioteker skal have til opgave at klippe kontaktannoncer ud af de aviser, som er tilgængelige på biblioteket⁴⁴. Derudover går stadig flere og særligt venstrefløj ind for en kriminalisering af kunden. Selvom de ikke tror, at prostitutionen vil forsvinde med en sådan lov, påstår de, at det vil have en *opdragende effekt*, når samfundet ved lov signalerer, at det ikke accepterer prostitution⁴⁵. Inderliggørelsen og samvittigheden er altså i høj grad i spil, når det handler om håndteringen af prostitutionen, selvom det i højere grad er blevet køberens adfærd, man nu søger at opdrage og gøre til genstand for moralske kvaler, frem for den prostitueredes.

Nutidens monstre

Hvor vi tidligere så, at kvindens seksualitet uden for ægteskabet blev fundet unaturlig og monstrøs, er det i langt højere grad blevet den sexkøbende mand, som har fået denne rolle i vores samfund⁴⁶. De 14 procent mænd, som går til prostituerede, er ikke blevet nået af magtens påbud om at sex kun bør foregå uden betaling eller tvang involveret. Den sexkøbende mand opstår herved som et monster i vores tid – modsat tidligere – som en af de *ukorrigerbare individer*. Som vi så i analysen, kunne en mand, groft sagt, kun få sex ved at gifte sig eller ved at gå til prostituerede. Man fandt det naturligt, at mændene havde en stærk seksualdrift, og tillod til en vis grænse, at de udlevede denne hos prostituerede, hvis ventetiden, indtil de blev gift, syntes for lang. Ærbare kvinder var (i reglen) ikke tilgængelige, før ægteskabet var indgået, og derfor måtte der penge på bordet, hvis en mand skulle have

⁴⁴ Politiken, *Biblioteker skal fjerne bog*, 26. januar 2006

⁴⁵ Jyllands-Posten, *Prostitution og handel med kvinder kan ikke skilles ad*, af Anne-Marie Meldgaard, MF (S), 31. marts 2009, Netartikel 39

⁴⁶ Jyllands-Posten, *Unge socialdemokrater vil forbyde sexkøb*, af Asger Westh og Jette Hansen, 18. marts 2009, Netartikel 40

adgang til en kvinde uden for ægteskabet. Men i dag er forholdene anderledes. I dag påkræver samfundet næppe hverken mænd eller kvinder at vente med at have sex, til de bliver gift – nærmest tværtimod. Det findes helt naturligt for mænd såvel som kvinder at udleve deres seksuelle drifter med hinanden helt frivilligt. Sat på spidsen kan man sige, at vor tids mantra er, at *alle har adgang til sex*. Når den tidligere 'undskyldning' for at måtte betale, fordi udsigterne til sex var for lange, ikke længere gælder, og når alle i teorien burde have adgang til sex i dag, kommer sexkunden til at blive indbegrebet af det *umulige og forbudte* i vores samfund. At manden ikke kan få stillet sine seksuelle behov uden at betale for det, betragtes derfor som unaturligt og umuligt på én gang. Derfor kan han opstå som vor tids monster. I dag ser vi derfor, at det betragtes som værende perverst, usundt og måske ligefrem sygt, når en mand må betale for at få dækket sine seksuelle behov. Når han ikke kan få nogen til frivilligt at deltage i tilfredsstillelsen af hans behov, må det være et udtryk for hans perverse, afvigende og unaturlige karakter. Med andre ord strider køb af sex mod samfundets forståelse af, hvad der er naturligt. Denne tese underbygges af, at det netop er af denne grund, at det nu er muligt at foreslå, at den sexkøbende kunde skal kriminaliseres, eftersom han betragtes som en af de ukorrigerbare individer i samfundet, der ikke vil rette sig efter samfundets seksualnormer.

Selvom den prostituerede ikke bliver betragtet som et monster af samme grunde som tidligere, er hun dog stadig et af vor tids monstre, idet hun i stigende grad reduceres til at være et offer. Nok er fokus på kønssygdomme og den prostituerede som smittespreder ikke længere så latent som tidligere, men hun er røget ind i en ny medicinsk kategori, som nu betegner hende som et offer. Hun gøres til genstand for diverse psykologiske undersøgelser, som dømmer hende til at være afviger eller syg grundet forskellige uhensigtsmæssige opvækstbetingelser, misbrug eller andre vilkår, der har drevet hende ind i prostitutionen (Barlach 2004). At hun er prostitueret forekommer som det direkte symptom på hendes indre psykiske problemer. Derfor bliver hun et monster, som ikke kan tages alvorligt, hvilket igen diskvalificerer hende som juridisk subjekt. Dette ses direkte, når hun betragtes og defineres af staten som et socialt problem⁴⁷ og dermed kommer hun i kategori med eksempelvis hjemløse, anbragte børn og diverse misbrugere. Ved at få dette prædikat bliver hun dømt til ikke at kunne tage vare på sig selv og derfor heller ikke ved, hvad der er bedst for hende. Hun afmyndiggøres og mister sine juridiske rettigheder, i tråd med den måde hun blev behandlet på under den reglementerede prostitution, hvor hun ikke var sikret de samme grundlovsmæssige rettigheder som andre. I

⁴⁷ Information, *Frit lejde til prostituerede*, af Hanne Dam, 27. September 2007, Netartikel 41

dag har denne diskrimination af den prostituerede dog ændret form, så hun i dag bliver 'positivt' diskrimineret, når politikere fx foreslår, at der skal tilbydes 'frit lejde' til prostituerede⁴⁸. Forslaget går på at lade de prostituerede, som gerne vil ud af prostitutionen, få frit lejde til at gå til myndighederne og få hjælp, uden at kunne blive anklaget for socialt bedrageri, selvom de skulle have tjent penge på prostitution, mens de har modtaget en offentlig ydelse. Det samme gør sig gældende i forslagene om kriminaliseringen af kunden. I transaktionen af sexydelsen mener man, at det *kun* er køberen og ikke sælgeren, der skal straffes, fordi man mener, at den prostituerede er offeret, og at hun derfor ikke skal marginaliseres yderligere ved at risikere straf⁴⁹. Hun bliver med andre ord igen fritaget rollen som et juridisk ansvarligt subjekt. Hermed umyndiggøres den prostituerede stadig og underkendes som retsligt individ, og slægtskabet med det monster, hun udgjorde i tidligere tider, findes derfor stadig. I vores tid bliver hun ikke gjort til et monster, fordi hun er promiskuøs og har sex med mænd uden for sit ægteskab – det er der så mange kvinder i vores samfund, der har - men fordi hun betragtes som et offer, der ikke kan tage vare på sig selv.

Dette, at den prostituerede og sexkunden på hver sin måde opstår som monster i vor tid, kan være med til at forklare, hvorfor disse to persongrupper stort set aldrig indgår i debatten om prostitution, selvom det er dem, det handler om. Fordi de betragtes som monstre, er det ikke muligt at lytte til dem eller anerkende, hvad de måtte have af betragtninger. Både kunden og den prostituerede er på hver deres måde syge, afvigere fra normen og indbegrebet af nogen, som har undvejet de styringsmekanismer, samfundet ellers har opfundet på området. De er ukorrigerbare, og vi vil helst have, at de ikke eksisterer, fordi de udgør en umulighed for os.

Den måde hun opstod som en et personificeret udtryk for manglende orden, renlighed og hygiejne i begyndelsen af 1800-tallet bærer igennem til i dag. Hun udgør stadig en form for samfundstrussel, fordi hun stadig bliver set som et symptom på at der er noget sygt, ukontrollerbart og en manglende orden i vores samfund. Selvom hun 'ikke kan gøre for det' fordi hun betragtes som et offer, bliver hun stadig en personificering af de problemer vores samfund ikke kan blive fri for.

⁴⁸ Information, *Frit lejde til prostituerede*, af Hanne Dam, 27. September 2007, Netartikel 41

⁴⁹ BT, *Københavnske politikere vil forbyde sexkøb*, 28. januar 2008, Netartikel 42

6. Konklusion

Dette speciale har været drevet af en undren over måden, den prostituerede bliver problematiseret, iagttaget og søgt håndteret på i dagens Danmark. Omdrejningspunktet har været at undersøge, hvordan hun er opstået som et subjekt for styring, og hvordan den moderne erfaring af den prostituerede er blevet dannet. Med dette udgangspunkt har ambitionen været at besvare følgende problemformulering: *Hvordan er 'den prostituerede' blevet formet af bestemte dispositiver over tid?*

Vi har set, at dannelsen af den moderne erfaring af den prostituerede trækker mange linjer tilbage i tiden. Det har vist sig, at den måde vi iagttager, forholder os til og håndterer den prostituerede i høj grad bygger på nogle grundfigurer, som er blevet dannet og stykket sammen gennem tiden. Selvom omstændighederne har ændret sig og vi eksempelvis ikke længere betragter den prostituerede som en krænkelse af Gud og kongen eller anser hende for at udgøre en særlig sundhedsmæssig smitterisiko, hænger mange af disse tidligere betragtninger alligevel fast ved hende. Hun er personificeringen af noget sygt, amoralsk og krænkende ved samfundet – om end forstået på en anden måde end tidligere.

Første gang den prostituerede opstod som et objekt for styring inden for det lovmæssige dispositiv var helt tilbage i 1496. Siden har lovens håndtering af hende skiftet karakter flere gange. I nogle perioder har det været vigtigere at forebygge eller dæmme op for prostitutionen, mens det i andre har handlet om at dømme hendes skyld eller uskyld. Nogle betragtninger af den prostituerede har overlevet, mens andre er blevet frasorteret, og andre igen er genopstået i anden form. De har overlappet hinanden, styrket hinanden og i nogle tilfælde modsagt hinanden, mens de har sat spor i det sociale - i nogle tilfælde helt frem til i dag.

På mange måder har den prostituerede været svær for magthaverne både at styre og placere et ansvar for gennem tiden, netop på grund af de mangesidede og komplekse problematiseringer hun har været omgivet af. Man har søgt at håndtere den prostituerede ved at opdrage på hende, overvåge hende, undersøge hende, gemme hende væk, holde hende inden for bestemte områder, behandle hende og umyndiggøre hende. Strategier, som har bygget på forskellige måder, man har betragtet hende på gennem tiden. Betragtninger, som går igen i vores samtids håndteringsstrategier og måder at forholde os til den prostituerede og prostitutionen på.

I specialet er det blevet vist, at det i vores samtid ikke findes muligt *ikke* at håndtere den prostituerede, men at der til gengæld er stor forvirring omkring, hvem der skal stå for denne håndtering af hende, og hvordan det skal gøres. Om den prostituerede skal håndteres af Socialministeriet, politiet, lægevidenskaben, psykologien, Skat, humanitære hjælpeorganisationer, dem alle sammen eller slet ingen er også stadig et uafklaret spørgsmål. Disse tendenser trækker linjer tilbage i tiden, hvor hun også er blevet søgt håndteret af meget forskellige instanser. Vi har set, hvordan hun både er blevet søgt håndteret af såvel lægevidenskaben, politiet, kirken og lovgiverne, men uden at nogen af disse instanser har formået at gøre hende til et fikseret problem, som vides hvordan skal håndteres.

Vi har også set, hvordan dansk lovgivning i dag stadig indeholder paragraffer, som viser, at samfundet stadig har et behov for at forblive uforulempet af den prostitueredes tilbud og levevis og stadig har et behov for at dæmme op for prostitutionen og finde det acceptable niveau for omfanget og karakteren af denne. Som analysen har vist, kan dette ses som levn fra tidligere tiders håndtering af den prostituerede, hvor det har været kendetegnende, at det har været *overvejelser i det enkelte tilfælde*, som er blevet styrende for anvendelsen af straffeloven, ordningen af forebyggelsen og organiseringen af den opdragende straf, frem for *et spørgsmål om ret eller forkert*. Afvigelse fra at håndhæve lovgivningen er således langt fra noget nyt, når det gælder håndteringen af prostitutionen.

Et andet aspekt af prostitution, som allerede blev formet i midten af 1800-tallet, er det store behov for at skaffe viden om den prostituerede og give forklaringer på, hvorfor hun er endt i prostitution. Den prostitueredes *potentialitet* er stadig i søgelyset og kommer til udtryk i et nærmest umætteligt behov for at gennemanalysere, granske og undersøge hende, samtidig med at hun helst skal gemmes væk og holdes ude af det offentlige rum. Dobbeltvirkningen, hvor hun på den ene side søges at blive holdt nede, samtidig med at diskurserne om hende hele tiden mangedobles, forstærkes således stadig.

Analysen har også vist, hvordan den prostituerede ikke kun figurerede som et *monster* i datidens samfund, men stadig, om end på en anden måde, bliver betragtet som et monster i vores tid. Tidligere var det hendes promiskuøse karakter, som blev fundet både umulig og forkert og dermed gjorde hende til et monster. Af den grund kunne hun umyndiggøres og blive fritaget hendes grundlovsmæssige rettigheder, som vi så det under den reglementerede

prostitution. I dag bliver hun også fritaget fra rollen som et ansvarligt juridisk subjekt, men nu sker det ud fra betragtningen, at hun er et offer, som ikke kan tale for sig selv. Samtidig har vi set, at den sexkøbende kunde også bliver et af vores tids monstre, selvom han ikke var det tidligere. I dag er det hans seksualitet, som er afvigende, idet han bliver nødt til at betale sig fra at få sex i et samfund hvor 'frivillig sex' betragtes som noget, der er tilgængeligt for alle. Han udgør altså nu det umulige og forkerte på samme tid. Af samme årsag bliver sexkunden derfor heller ikke inddraget eller lyttet til i debatten om prostitution, og det bliver stadig mere legitimt og normalt at betragte ham som en forbryder i vores samfund.

Vi har dog også set, at det ikke kun er lovgivningen, der tages i brug, når prostitutionen skal håndteres. Metoder til at opdrage borgere ved at appellere til samvittigheden er også noget, der er blevet formet gennem tiden. At der opstod en inderliggørelse af håndteringen af prostitutionen så vi særligt begynde at træde i kraft omkring skiftet til det 20. århundrede, hvor samvittigheden blev et redskab for styringen af efterspørgslen. Dette pegede på de tendenser, som i høj grad gør sig gældende i dag, hvor prostitutionen i særdeleshed er blevet et governmentalt problem. Spørgsmålet om prostitution forsøges derfor i stadig større grad også at blive styret uden tvang og lovgivning, men ved derimod at søge at styre selvledelsen i det enkelte individ gennem friheden, sådan at vedkommende fravælger prostitutionen frivilligt. Hvor det tidligere blev pålagt forældrene, at de samvittighedsfuldt skulle bekende deres synder og herved få deres børn til at fravælge prostitutionen, er det i dag kendisser og prominente politikere, som forsøger at gøre det hipt eller bæredygtigt at fravælge prostitutionen.

Det har således været muligt at vise, at selvom prostitutionen nok ikke længere betragtes som en krænkelse af Gud og kongen, viser de mangesidede håndteringsstrategier af den prostituerede, vi har i dag, at vi i stadig betragter hende som en krænkelse af samfundet og som en, der skal håndteres. Måske kan hun ikke gøre for det, måske er det stadig svært at afgøre, hvem der skal tage sig af det - men hun skal stadig håndteres! Selvom det næppe længere giver mening at gøre hende ansvarlig for udbredelse af kønssygdomme, forekommer hun stadig at udgøre en personificering af noget sygt i vores samfund, fordi prostitutionen afslører noget afvigende og forkert ved vores samfund. Sexkøbernes unaturlige tendenser og den prostitueredes dårlige indre helbred udgør på en måde også en smitterisiko, som vi vil undgå breder sig ud i samfundet. Prostitutionen udgør derfor en trussel som er farlig og må bekæmpes. Selvom rammerne om den prostituerede er ændret, er hun således en grundfigur,

der bærer mange af fortidens måder at betragte og håndtere hende med sig. Vi søger stadig at dæmpe konsekvenserne af hendes tilstedeværelse, at holde hende inden for bestemte områder og rammer, at overvåge prostitutionsområdet og lave love, som kan holde prostitutionen på et acceptabelt niveau. De tre grundlæggende dispositiver; det disciplinerende, lovmæssige og sikkerhedsskabende dispositiv, har været og er således stadig på spil i håndteringen af den prostituerede. De trænger sig på, hver gang vi forsøger at finde løsningsformer på de problemkomplekser, hun til stadighed er omgivet af, og de supplerer hinanden, overlapper og giver hinanden næring i håndteringen af hende.

7. Litteraturliste

Bøger

Andersen, Niels Åkerstrøm (1999) *Diskursive analysestrategier*, Frederiksberg, Nyt fra Samfundsvidenskaberne

Algreen-Ussing, O. (1878) *Regulativ for Politiets Tilsyn med offentlige Fruentimmer i Kjøbenhavn af 9. Marts 1877*, s. 80-92, København, Gyldendalske boghandel

Barlach, Lise (2004) *Fortællinger om prostitution. En sociologisk analyse af tre selvbiografier*, København, Videns- og formidlingscenter for Socialt Udsatte

Pedersen, Merete Bøge (2007) *Prostitutionen og grundloven – Regulering af og debat om prostitution i Danmark i perioden ca. 1860-1906*, København, Museum Tusulanums Forlag

Brandes, L. J. (1863) *Om Foranstaltningerne mod Udbredelsen af veneriske Sygdomme i Kjøbenhavn*, i: *Ugeskrift for Læger*, 11. April 1863, 2. Række XXVIII nr. 16, København, C. A. Reitzels Forlag

Engelsted, Dr. S. (1861) *Om Foranstaltningerne mod Udbredelsen af veneriske Sygdomme i Kjøbenhavn*, København, C.A. Reitzels Forlag

Engelsted, Dr. S. (1863) *Om Foranstaltningerne mod Udbredelse af veneriske sygdomme i Kjøbenhavn*, i: *Ugeskrift for Læger* 18. april 1863, 2. Raække XXXVIII nr. 7, København, C.A. Reitzels Forlag

Engelsted, Dr. S. (1877) *Klinisk Veiledning til Diagnose, Behandling og Forebyggelse af veneriske Sygdomme*, København, C. A. Reitzels Forlag

Engelsted, Dr. S. (1896) *Om samfundets beskyttelse mod prostitution og veneriske sygdomme*, København, Reitzelske Forlag

Foucault, Michel (1970) *Diskurs og diskontinuitet*, i *Strukturalisme en antologi* af Peter Madsen (red.), København, Rhodos

Foucault, Michel (1991a) *Governmentality*, i *The Foucault Effect* af Graham Burchell, Colin Gordon og Peter Miller (red.) s. 87-104, The University of Chicago Press

Foucault, Michel (1991b) *Panopticism*, i *The Foucault Reader*, s. 206-214, London, Penguin Books

Foucault, Michel (2000a) *Lives of Infamous Men*, i: *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*, s. 157-175, London, Penguin Books

Foucault (2000b) *The Abnormals*, i *Ethics: Essential works of Foucault 1954-1984 vol. 1*, s. 51-59, London Penguin Books

Foucault, Michel (2000c) *The Subject and Power*, i: *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*, s. 326-348, London, Penguin Books

Foucault, Michel (2000d) *Truth and Juridical Forms*, i: *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*, s. 1-89, London, Penguin Books

Foucault, Michel (2000e) *What is called "Punishing"?* i: *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*, s. 1-89, London, Penguin Books

Foucault, Michel (2004) *Society must be defended, Lectures at the Collège de France 1975-76*, London, Penguin Books

Foucault, Michel (2006) *Viljen til viden, Seksualitetens historie I*, Frederiksberg, Det Lille Forlag

Foucault, Michel (2007) *The politics of truth*, Los Angeles, Semiotext(e)

Foucault, Michel (2008) *Sikkerhed, territorium, befolkning*, København, Hans Reitzels Forlag

Heede, Dag (2004) *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*, København, Museum Tusulanums Forlag

Holm, Nicolai (1914) Nekrolog: *Carl Sophus Marius Neergaard Engelsted*, København, Særtryk af Hospitalstidende nr. 44

Karlsen, Mads Peter (2008) *Pastoralmagt – om velfærdssamfundets kristne arv*, Frederiksberg, Forlaget ANIS

Claus Lautrup (2005) *Det skal ikke bare være en krop mod krop-oplevelse - En sociologisk undersøgelse om prostitutionskunder*, København, VFC Socialt Udsatte

Lützen, Karen (1998) *Byen tæmmes - Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800tallets København*, København, Hans Rietzels Forlag

Lindgaard, Hanne (2001) *Ud af røret? Planer, processer og paradokser omkring det københavnske kloaksystem 1840-2000*, Publiceret af Ph.d.-afhandling IPL/Teknologi- og Miljøstudier, Danmarks Tekniske Universitet

Melchior, N.G. & Selmer, H. (1850) *Lovgivningens og Sundhedspolitiets Forhold til Prostitutionen i Kjøbenhavn*, i: *Bibliothek for Læger, Række 3, Bind 7, side 161-201*, København, Forlaget af Universitetsboghandler, C.A. Reitzel

Helth, Hanne (2010) *Tag stilling, Mand!*, i *Nei til Kjøp av sex og kropp!* Af Trine Rogg Korsvik og Ane Stø (Red.), Oslo, Kolofon Forlag

Mourier (red.) (1863) *Om Ordningen af det saakaldte Sociale Onde eller Store Stæders Synd* i: *Ugeskrift for Læger, 4. Juli 1863, 2. Række XXXIX Nr. 1.2.*, København, C.A. Reitzels Forlag

Reinhard, H. (1905) *Bidrag til Belysning af Prostitution og Samfundets Stilling til den*, Kjøbenhavn, Græbes Bogtrykkeri

Richardson, M.E.J. (2000) *Hammurabi's laws, text, translation and glossary*, Sheffield, Sheffield Academic Press

Raffnsøe, Sverre & Marius Gudmand-Høyer (2005) *Dispositivanalyse – en historisk socialanalytik hos Foucault*, i *Poststrukturalistiske analysestrategier* s. 153-176 af Anders Esmark, Carsten Bagge Laustesen og Niels Åkerstrøm Andersen (red.), Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag

Raffnsøe, Sverre, Marius Gudmand-Høyer & Morten Thaning (2008) *Foucault*, Frederiksberg, Samfundslitteratur

Wendt, Johan Christian Wilhelm (1820) *Bidrag til Historien af den veneriske Sygdoms Begyndelse og Fremgang i Danmark indtil Midten af det 18de Aarhundrede*, København, Brummers Forlag

Zachariae, Hugh (2002) *Lyst og Nød*, Højbjerg, Forlaget Hovedland

Villadsen, Kaspar (2006) *Genealogi som metode – fornuftens tilblivelseshistorier*, i *Sociologiske metoder*, s. 87-110 af Ole Bjerg og Kaspar Villadsen (red.), Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur

Love og forordninger

Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger m.m., *Politiordenen af oktober år 1701 nr. 22, Kapitel 3. § 1. s. 47*, København, 1795

Danske lov, *Kong Christian Den Femtis Danske Lov*, udgave af 1929, København, Gads Forlag

Københavns Borgerrepræsentations Forhandlinger:

- 1) 56. årgang, s. 209, s. 385 ff.

Lovtidende for Kongeriget Danmark

- 1) for Aaret 1874, *Lov om Foranstaltninger til modarbejde den veneriske Smittes Udbredelse af 14de April 1874*, København, 1875
- 2) for 1906 nr. 28, *Lov om Modarbejdelse af offentlig Usædelighed og venerisk Smitte*, s. 335-339, København 1906

Rigsdagstidende:

- 1) 1873-1874, Tillæg A sp. 1111
- 2) 1898-99. Forhandlingerne på Folketinget sp. 1221-28

Straffeloven, lov nr. 126 af 15. April 1930, jf. Lovbekendtgørelse nr 1034 af 29. oktober 2009 med lov nr. 1107 af 1. December 2009 indarbejdet, kapitel 24, *Forbrydelser mod kønssædeligheden § 216-236*, s. 54-58, København, Schultz Lovbibliotek

Artikler

Aftenbladet 1887-1959, København, (Findes på mikrofilm på Slotsholmen)

- 1) 12. juni 1885 s. 2: *Hvad en Betjent i Sædelighedspolitiet kunde tillade sig*
- 2) 19. juni 1885 s. 1: *Sædelighedsskandalen. Smukke Petersen forhøres paa hospitalet. Borelli tilstaar.*

Information.dk

1) *1.300 prostituerede, 455 bordeller og 23 årsværk*, Skrevet af: Ulrik Dahlin, Oprettet 07/04/2008 - 20:55, <http://www.information.dk/print/157501>

Netartikler

(alle artikler er hentet på nettet i månederne august-september 2010)

- 1) <http://illvid.dk/spoerg-os/er-prostitution-verdens-aeldste-erhverv>
- 2) <http://s-dialog.dk/A--Lad-ikke-myterne-bestemme-default.aspx?site=mettefrederiksen&func=article.view&id=293106>
- 3) <http://www.seksualpolitik.dk/myter.html>
- 4) <http://www.redeninternational.dk/?pid=59>
- 5) <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/99817:Danmark--Danmark-boer-forbyde-prostitution>
- 6) <http://ibyen.dk/scene/899639/der-uddeles-rigtige-pisk-i-villa-sal/>
- 7) <http://politiken.dk/kultur/591896/teater-giver-prostituerede-haab/>
- 8) <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/288638:Kronik--Danmark-bliver-Nordens-bordel>
- 9) <http://forsiden.3f.dk/article/20080520/NYHEDER/790322033/3218>

- 10) <http://menneskeret.dk/nyheder/arkiv/nyheder+2009/eu%E2%80%99s+anti-trafficking+dag>
- 11) <http://www.kvinfo.dk/side/562/article/241/>
- 12) <http://www.enhedslisten.dk/hovedbestyrelsens-forslag-til-enhedslistens-politik-vedr.-prostitution>
- 13) <http://www.berlingske.dk/debat/goer-som-sverige-forbyd-sexkoeb>
- 14) <http://www.information.dk/227860>
- 15) <http://www.servicestyrelsen.dk/udsatte/prostitution-1/prostitution>
- 16) http://vbn.aau.dk/da/clippings/eksperter-sexturisme-et-noedvendigt-onde_92f4e12b-8edd-4751-8fd4-6581ec458515.html
- 17) <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2008/05/19/235151.htm>
- 18) <http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=7539>
- 19) <http://politiken.dk/indland/747069/forbud-mod-koebesex-skal-daempe-kvindehandel/>
- 20) <http://menneskeret.dk/nyheder/arkiv/nyheder+2008/kronik+-+handlede+kvinder+har+rettigheder>
- 21) <http://politiken.dk/politik/787271/unge-radikale-vil-legalisere-prostitution/>
- 22) <http://ekstrabladet.dk/nationen/article982432.ece>
- 23) <http://www.kvinfo.dk/side/913/>
- 24) <http://politiken.dk/indland/480283/tidligere-prostitueret-forbud-mod-sexkoeb-er-noedvendigt/>
- 25) <http://www.altfordamerne.dk/blog/beauty-blog/marie-brodersen/stot-the-body-shop-i-kampen-mod-sexhandel/>
- 26) <http://politiken.dk/indland/480971/de-staerke-kvinder-demonstrerede/>
- 27) http://www.avisen.dk/skal-prostituerede-have-dagpenge_133573.aspx
- 28) <http://www.berlingske.dk/danmark/flere-prostituerede-betaler-skat>
- 29) <http://www.kvinfo.dk/side/914/>
- 30) <http://vu.dk/2009/03/interview-med-kvinden-bag-ludersmartlogdk/>
- 31) <http://www.information.dk/187950>
- 32) <http://www.berlingske.dk/danmark/beboere-mangler-hjaelp-mod-bordel-chikane>
- 33) <http://www.information.dk/telegram/217706>
- 34) <http://www.berlingske.dk/danmark/minister-man-maa-ikke-afvise-den-prostituerede-i-doeren>
- 35) <http://www.bt.dk/krimi/stor-aktion-i-nat-18-prostituerede-anholdt>
- 36) <http://www.business.dk/oekonomi/skat-vil-jagte-rockere-og-prostitution>
- 37) <http://www.servicestyrelsen.dk/udgivelser/udsatte/prostitution/prostitution-pa-massageklinik-risici-og-fastholdende-faktorer>
- 38) <http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=5034&Action=1&NewsId=2655&PID=11149>
- 39) <http://jp.dk/opinion/breve/article1649003.ece>
- 40) <http://jp.dk/indland/article1636645.ece>
- 41) <http://www.information.dk/147066>
- 42) <http://www.bt.dk/politik/koebenhavnske-politikere-vil-forbyde-sexkoeb>

Bilag 1

Dansk straffelov kapitel 24 - Forbrydelser mod kønssædeligheden

§ 216. Den, der tiltvinger sig samleje ved vold eller trussel om vold, straffes for voldtægt med fængsel indtil 8 år. Med vold sidestilles hensættelse i en tilstand, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 12 år, hvis voldtægten har haft en særlig farlig karakter eller der i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder.

§ 217. Den, som skaffer sig samleje ved anden ulovlig tvang, jf. § 260, end vold eller trussel om vold, straffes med fængsel indtil 4 år.

§ 218. Den, der ved udnyttelse af en persons sindssygdom eller mentale retardering skaffer sig samleje uden for ægteskab med den pågældende, straffes med fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. Den, der skaffer sig samleje uden for ægteskab med en person, der befinder sig i en tilstand, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen, straffes med fængsel indtil 4 år, medmindre forholdet er omfattet af § 216.

§ 219. Den, der er ansat eller tilsynsførende ved fængsel, forsorgshjem, børne- eller ungdomshjem, hospital for sindslidende, institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller lignende institution, og som har samleje med nogen, der er optaget i institutionen, straffes med fængsel indtil 4 år.

§ 220. Den, som ved groft misbrug af en persons tjenstlige eller økonomiske afhængighed skaffer sig samleje uden for ægteskab med den pågældende, straffes med fængsel indtil 1 år eller, såfremt forholdet er begået over for en person under 21 år, med fængsel indtil 3 år.

§ 221. Med fængsel indtil 6 år straffes den, der tilsniger sig samleje med en person, der vildfarende anser samlejet som ægteskabeligt eller forveksler gerningsmanden med en anden.

§ 222. Den, som har samleje med et barn under 15 år, straffes med fængsel indtil 8 år.

Stk. 2. Har barnet været under 12 år, eller har gerningsmanden skaffet sig samlejet ved tvang eller fremsættelse af trusler, kan straffen stige til fængsel indtil 12 år.

Stk. 3. Ved fastsættelse af straffen efter stk. 1 og stk. 2, 1. led, skal det indgå som en skærpende omstændighed, at gerningsmanden har skaffet sig samlejet ved udnyttelse af sin fysiske eller psykiske overlegenhed.

§ 223. Den, som har samleje med en person under 18 år, der er den skyldiges adoptivbarn, stedbarn eller plejebarn eller er betroet den pågældende til undervisning eller opdragelse, straffes med fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. Med samme straf anses den, som under groft misbrug af en på alder og erfaring beroende overlegenhed forfører en person under 18 år til samleje.

§ 223 a. Den, der som kunde mod betaling eller løfte om betaling har samleje med en person under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

§ 224. Bestemmelserne i §§ 216-223 a finder tilsvarende anvendelse med hensyn til anden kønslig omgængelse end samleje.

§ 225. Bestemmelserne i §§ 216-220 og 222- 223 a finder tilsvarende anvendelse med hensyn til kønslig omgængelse med en person af samme køn.

§ 226. Har i de tilfælde, hvor efter foranstående bestemmelser gerningens strafbarhed afhænger af den krænkede persons fra det normale afvigende åndelige eller legemlige tilstand eller af personens alder, gerningsmanden handlet uden kendskab til pågældendes tilstand eller alder, og handlingen af denne grund ikke kan tilregnes ham som forsætlig, bliver, hvis han dog har handlet uagtsomt, en forholdsmæssig mindre straf at anvende.

§ 227. Straf efter §§ 216-226 kan nedsættes eller bortfalde, når de personer, mellem hvilke kønslig omgængelse har fundet sted, er indtrådt i ægteskab med hinanden eller har ladet deres partnerskab registrere.

§ 228. Den, der

- 1) forleder nogen til at søge fortjeneste ved kønslig usædelighed med andre,
- 2) for vindings skyld forleder nogen til kønslig usædelighed med andre eller afholder nogen, der driver erhverv ved kønslig usædelighed, fra at opgive det, eller
- 3) holder bordel, straffes for rufferi med fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der tilskynder eller bistår en person under 21 år til at søge erhverv ved kønslig usædelighed, samt den, der medvirker til en persons befordring ud af riget, for at denne i udlandet skal drive erhverv ved kønslig usædelighed eller benyttes til sådan usædelighed, når den befordrede person er under 21 år eller uvidende om formålet.

§ 229. Den, der fremmer kønslig usædelighed ved for vindings skyld eller i oftere gentagne tilfælde at optræde som mellemmand, eller som udnytter en andens erhverv ved kønslig usædelighed, straffes med fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder med bøde.

Stk. 2. Den, der udlejer værelse i hotel eller gæstgiveri til benyttelse til erhvervsmæssig utugt, straffes med fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde.

§ 230. Den, der optager utugtige fotografier, film eller lignende af en person under 18 år med forsæt til at sælge eller på anden måde at udbrede materialet, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år eller under særligt skærpende omstændigheder med fængsel indtil 6 år. Som særligt skærpende omstændigheder anses navnlig tilfælde, hvor barnets liv udsættes for fare, hvor der anvendes grov vold, hvor der forvoldes barnet alvorlig skade, eller hvor der er tale om optagelser af mere systematisk eller organiseret karakter. § 226 finder tilsvarende anvendelse.

§ 231. Har den, som skal dømmes efter §§ 228 eller 229, tidligere været dømt for nogen i disse bestemmelser omhandlet forbrydelse, eller har han for en berigelsesforbrydelse været dømt til fængsel, kan straffen forhøjes med indtil det halve.

§ 232. Den, som ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 år.

§ 233. Den, som opfordrer eller indbyder til utugt eller stiller usædelig levevis til skue på en måde, der er egnet til at forulempe andre eller vække offentlig forargelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

§ 234. Den, som sælger utugtige billeder eller genstande til en person under 16 år, straffes med bøde.

§ 235. Den, som udbreder utugtige fotografier eller film, andre utugtige visuelle gengivelser eller lignende af personer under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år eller under særligt skærpende omstændigheder med fængsel indtil 6 år. Som særligt skærpende omstændigheder anses navnlig tilfælde, hvor barnets liv udsættes for fare, hvor der anvendes grov vold, hvor der forvoldes barnet alvorlig skade, eller hvor der er tale om udbredelse af mere systematisk eller organiseret karakter.

Stk. 2. Den, som besidder eller mod vederlag eller gennem internettet eller et lignende system til spredning af information gør sig bekendt med utugtige fotografier eller film, andre utugtige visuelle gengivelser eller lignende af personer under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 2 omfatter ikke besiddelse af utugtige billeder af en person, der er fyldt 15 år, hvis den pågældende har givet sit samtykke til besiddelsen.

§ 235 a. Den, der rekrutterer eller i øvrigt medvirker til, eller som udnytter, at en person under 18 år deltager i en forestilling med utugtig optræden, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år eller under særlig skærpende omstændigheder med fængsel indtil 6 år. Som særlig skærpende omstændigheder anses navnlig tilfælde, hvor barnets liv udsættes for fare, hvor der anvendes grov vold, hvor der forvoldes barnet alvorlig skade, eller hvor der er tale om forestillinger af mere systematisk eller organiseret karakter.

Stk. 2. Den, der som tilskuere overværer en forestilling som nævnt i stk. 1 med deltagelse af en person under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

§ 236. Når nogen dømmes efter §§ 216, 217, 218, stk. 1, 222 eller 223, stk. 2, eller efter §§ 224, 225 eller 226, jf. en af fornævnte bestemmelser, eller efter § 232, kan der ved dommen gives den pågældende pålæg om ikke at indfinde sig i offentlige parker eller anlæg, på fælledele, ved skoler og legepladser, ved opdragelseshjem, ved sindssygehospitaller og institutioner for personer med vidtgående psykiske handicap, i bestemt angivne skove og på bestemt angivne badeanstalter og strandbredder.

Stk. 2. Der vil derhos ved dommen kunne gives personer, der dømmes efter de i stk. 1 nævnte paragraffer eller efter §§ 228 og 229, pålæg om, at de ikke må lade børn under 18 år tage ophold i deres bolig eller uden politiets tilladelse selv tage ophold hos personer, hos hvem der opholder sig børn under nævnte alder. Pålægget gælder dog ikke med hensyn til børn, over for hvilke den domfældte har forsørgelsespligt.

Stk. 3. Når der er forløbet 3 år efter straffens udståelse, kan den dømte forlange spørgsmålet om ophævelse af et pålæg efter stk. 1 eller 2 forelagt retten. Begæringen fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. § 59, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse. Afgørelsen træffes ved kendelse. Tages begæringen ikke til følge, kan den dømte ikke fremsætte ny begæring, før der er forløbet 3 år fra kendelsens afsigelse. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan justitsministeren tillade, at indbringelse for retten sker før udløbet af denne frist.

Stk. 4. Overtrædelse af de i henhold til stk. 1 og 2 meddelte pålæg straffes med fængsel indtil 4 måneder.

Bilag 2

Lov om ændring af straffeloven

(Afkriminalisering af prostitution m.v. samt kriminalisering af kunder til prostituerede under 18 år)

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:
Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§ 1

I straffeloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 648 af 12. august 1997, som ændret ved § 3 i lov nr. 403 af 26. juni 1998 og § 3 i lov nr. 473 af 1. juli 1998, foretages følgende ændringer:

1. §§ 198 og 199 ophæves.
2. Efter § 223 indsættes:
»§ 223 a. Den, der som kunde har samleje med en person under 18 år, der helt eller delvis ernærer sig ved prostitution, straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år.«
3. I § 224 ændres »§§ 216-223« til: »§§ 216-223 a«.
4. I § 225 ændres »222-223« til: »222-223 a«.
5. § 229, stk. 3-5, ophæves.

§ 2

Stk. 1. Loven træder i kraft den 1. juli 1999.

Stk. 2. Loven medfører ikke, at spil, prostitution og understøttelse fra kvinder, der ernærer sig ved prostitution, anses som lovlige erhverv.

§ 3

Loven gælder ikke for Færøerne, men kan ved kongelig anordning helt eller delvis sættes i kraft for denne landsdel med de afvigelser, som de særlige færøske forhold tilsiger.

Givet på Christiansborg slot, den 17. marts 1999

Under Vor Kongelige Hånd og Segl

Margrethe R.

/Frank Jensen